KATEKIZAM GLASBE.

IZ NJEMAČKOGA POLAG

J. C. LOBE-A

PREVEO I OPAZKAMI RAZJASNIO

FRANJO Š. KUHAČ.

Za one, koji znadu je dospoznavanje i neznadu i potrebba

Ciena 1 for.

U ZAGREBU.

ŠTAMPOM DRAGUTINA ALBRECHTA.

1875.

PREUZVIŠENOMU GOSPODINU

BARUNU

GUSTAVU HILLEPRANDU

PL. PRANDAU-U,

NJEGOVA C. I K. APOSTOLSKOGA VELIČANSTVA PRAVOMU TAJNOMU SAVJETNIKU, KOMORNIKU, VELEKRSTU REDA FRANJE JOSIPA, VITEZU ŽELJEZNE KRUNE II. REDA, NARODNOMU ZASTUPNIKU NA ZEMALJSKOM I ZAJEDNIČKOM SABORU, POČASTNOMU GRADJANINU KR. I SL. GRADA OSIEKA, NASLJEDNOMU VLASTNIKU IMANJA VALPOVA I DOL. MIHOLCA ITD. ITD.

UZ NAJDUBLJE ŠTOVANJE

POSVEĆUJE

PREVODILAC.

Preuzvišeni gospodine!

Premda znam, da je ovo djelce po sebi premalo i tiem ne posvema dostojno nakititi se slavnim imenom Vaše Preuzvišenosti, to sam se ipak usudio za tu milost zamoliti s toga jedinoga uzroka, što je ova knjižica prvienac hrvatske glasbene znanosti i što će svaki sadašnji i budući ljubitelj narodne glasbe na tom prviencu opaziti i pamtiti, da je Vaša Preuzvišenost i tomu početku u pomoć pritekla te svojim slavnim imenom, rek bih, povladila mi nastojanje

Tko ne zna, da je Vaša Preuzvišenost i uman poznavalac i velik prijatelj glasbene umjetnosti? — Vaša Preuzvišenost, obazrev se po velikom svietu, shvaća plemenitom dušom, da umjetnost ne može obstojati ni napredovati bez milosti velikaša i prvaka zemlje. I nema pjevača ni pjevačice, ni glasbenoga vrstnika, ni glasbotvorca, ni teoretika, pače ni učitelja glasbe rodom iz hrvatske domovine, komu nije Vaša Preuzvišenost zakriljem i podatnom rukom u pomoć pritekla.

Vivat! Crescat! Floreat alma mater artium!

Povriedio bih dakle iskrenost hrvatsku i čuvstvo zahvalnosti svieh hrvatskih umjetnika, kad ne bih na prvom listu ove prve hrvatske knjige o glasbenoj umjetnosti smio zabilježiti, da je onaj velikodušni velikaš, koji je u domovini toliko hramova i učiona sagradio, toliko zaklada utemeljio i zavoda podpomagao, toliko djaka i siromaka na noge podigao, koji svoja velika imanja ne čuvenom marljivošću i uz uzorni uspjeh sam upravlja i svoje velike dohodke u zemlji troši, koji je dapače na političkom polju očito i uz cielo svoje premogućstvo pravedne želje naroda zastupao, da je, rekoh, preuzvišeni gospodin Gustav barun Prandau tako i glasbenoj umjetnosti naše domovine uzdanjem, zakriljem i obranom i da će mu se ime spominjati, dok je hrvatske duše i hrvatske knjige.

Još Hrvat djelom! Zborom ali i tvorom!
Živio Gustav pl Prandau pravi plemenitaš!

PREDGOVOR.

Nenakan se uznositi mogu reći, da se naše glasbarstvo u mene toliko uzdaje, te je već davno od mene poželjelo koje teoretično djelo, kojim bi osim obćih pravila i štogodj pozitivna o narodnoj našoj glasbi objelodanio.

Koliko mi godj ova želja laska i koliko godj spoznajem, da potreba povećega teoretičnoga djela dnevice raste, toliko sam opet oklievao, samostalnu koju radnju — prem sam put utro, a potrebno gradivo namakao — obćinstvu predati; jer u nas glasbena teorija jošte nije dospjela onamo, da povеće djelo ne bi naišlo na kojekakve zapreke. Prvom zaprekom za cielo možemo označiti to, da većina glasboučitelja u našoj domovini niesu sasma viešti hrvatskomu jeziku, te da bi glasbenomu učeniku, koji do sele na domaćem jeziku istom veoma malo bijaše obučavan, bilo izprva težko ponimati hrvatske glasbene nazive, osim kad bi se knjiga na dva jezika napisala, ili tudjimi riečmi prenapunila. — Hoteć se toj neprilici ukloniti, t. j. hoteć dvostruku štampu i dvostruki trošak prištediti, odvažih se najprvo koju godj praktičnu uputnicu iz inoga jezika prevesti. Tako odabrah Lobeov „Katechismus der Musik." koji je izradjen po englezkom obrazcu, a valjanost mu se tiem posviedočava, što je englezki prvotnik doživio već trideseto, a njemački prerad petnaesto izdanje, premda Englezi i Niemci imadu silu božju malih i velikih glasbenih teorija, i što su istu knjižicu preveli i Francezi i Magjari.

Ne da se tajiti, da ova elementarna teorija, i uzprkos tolikratnomu izdavanju, imade svojih mahna, i ja već unapried znadem, da mnogoj gospodi glasbenikom niti kateketični oblik niti definicija gdjekojega pitanja neće biti po volji, kako no ni meni nije; nu koliko je krasna vlasti-

tost slovjenskoga duha iztražnika ne biti površan, već temeljit i sdušan, toliko nam se je u tom slučaju otresti svake sumnje, pa teorijom za dobe početi, a to tiem više, jer što dulje oklievamo glasbenu teoriju hrvatski predavati, tiem će se više tudjinstvo kod nas širiti, i tudjinci hrvatsku nam mladež sve više preotimati.

Sjećam se predobro, da su se naše gimnazijske učevne knjige izprva takodjer prevadjale iz tudjih jezika, a pošto je ovimi knjigami mladež bila dovoljno pripravljena, da i bolja i veća djela može ponimati, napisale se i izvorne knjige na hrvatskom jeziku, u kojih ne samo da nalaziš obzira na naše domaće potreboće i naš narodni život, nego su takodjer tako valjane, te bi i svakomu od nas naprednijemu narodu bile za cielo na čast.

Ako se dakle u jednoj znanstvenoj struci ovaj put pokazuje shodnim i praktičnim, zašto da i u glasbi njim ne udarimo?

Na ono, što se je kod nas do sada govorilo o Lobeovu katekizmu, da je to knjiga tek za diletante, a nastavi da će slabo poslužiti, odvratit mi je kao izkusnu pedagogu ovo: svaku teoretičnu obuku, ticala se ona glasbe ili kojega drugoga znanstvenoga priedmeta, treba udesiti tako da se učeniku najprije dade totalni priegled onoga što kasnije ponašitno želi proučiti, a učitelju je nastojati, da u svakom razredu čitav, tomu razredu namienjen, dio priedmeta onako kraju privede, da učenik, ako dalje ne bi mogao školu polaziti, iz nje nešto ciela ma i kratka, ne pak nešto obširna a krnjava u život ponese.

U što viši razred učenik dodje, ili ako se privatno uči što se više godina oko kojega priedmeta trsi, tiem ga više treba razširivati i u sitnež ubraždjivati. Ovaj se način obuke zove „koncentrično razširivanje“, a u porabi je i na naših gimnazijah, gdje se n. pr. historija svieta tako uči, da se najprije svi dogadjaji od postanka svieta do naših vremena u glavnih crtah predočuju; u viših pak razredih počamši opet od postanka svieta, čitava poviest, ali obširnije predaje dočim se specijalni studiji višim zavodom (ka-

kovi bi za glasbu bili tako zvani konzervatoriji) prepuštaju. Valjade li ova metoda kod predavanja historije, vjeronauka, prirodoslovja i jezikoslovja, to ona još većma valja kod teorije glasbe, gdje je učitelju učećemu n. p. skladboukn (Harmonielehre) tumač sad koji godjiti umjetni oblik, sad koji glasbeni organ, sad opet što godj iz akustike, pače iz estetike i poviesti, ako hoće da mu učenik stvar valjano razumie i shodno upotriebi.

Naopako radio bi onaj učitelj, koji bi početniku o kajdopisu i čitavoj njegovoj poviesti išao ponasitno predavati prije nego li ka ključevom i mjeri (Takt) priedje, ili koji bi učenika učio pomak razmakâ uz hiljadu mu iznimaka, prije nego li o glasbalih i čovječjem grlu što godj znade. Učenik, koji bi se ovako, učio, bio bi nalik na onu djevojku, što je, hoteći si pribaviti univerzalno znanstveno obrazovanje, članke Brockhausova „Conversations-Lexikona" po redu učila na pamet, pa iza dvogodišnjega vrlo marljiva i naporna učenja, došav do slova H-a, udala se za trgovca, te tako morala okaniti se one svoje obuke. Šteta, koja je u mladoj ženi nastala iz njezina načina učenja bila je, da — čim se je poveo govor o priedmetu, kojega ime počima pismeni I, K, L, itd. — nije umjela ni riečce o njih progovoriti.

Dobrovoljac (Dilletant) razlikuje se od strukovnjaka tiem, što onomu teoretično znanje ne dopire do specialnosti, a ne razlikuje se možda tiem, što bi strukovnjak tek jedno ili drugo poglavlje kojega priedmeta skroz poznavao, o svih pako drugih ne imao ni kakva takva znanja.

Početnik teorije mora se u tom pogledu postaviti na stanovište diletanta, a u tom smislu ta je knjižica sbilja za diletante, te se nadam, da će iz nje ne samo dobiti obći priegled, nego i naučiti glavne glasbene termine. Da učitelju svojim naustičnim predavanjem valja nauk oživljavati i olakšavati, a ne stegnuti ga na to, da učeniku daje pojedine odgovore na pamet učiti, samo se sobom razumieva.

Za tehničke ili strukovne rieči, što su u ovoj knjizi, reći mi je, da sam ne samo naše rječnike i mnoge ine

knjige, zatiem ruske, česke i poljske glasbene teorije sasma izcrpio već i mnogo rieči, tičuće se glasbe našav ih u narodu ili u narodnih pjesmah, pripoviedkah i poslovicah pobrao, i gdje su bile na mjestu u toj knjizi upotriebio. Pored sve te moje sabiralačke gorljivosti pa i neke prakse, ipak se ne bih bio usudio ovaj ili onaj naziv u našoj glasbouci udomačiti, budući da moje znanje jezika ne dosiže dotle, te bi moj glas u tih stvarih bio odlučan. Ne hoteći pako našu glasbenu teoriju izvrći toj opasnosti, da se sjutra zabaci, što se je danas uvelo, sve sam tehničke nazive slavnoj jugoslavenskoj akademiji dao na razsudbu, te ju zamolio, neka ih konačno utanači. Ovu moju molbu riešila je slavna akademija, povjeriv pregledavanje moga rukopisa gosp. dru. Šulku, članu filologičko-hist. odjela iste akademije, koji je doduše ponešto to i učinio, nu budući da je upravo bio obterećen književnimi poslovi, uputi me, da još u drugih strukovnjaka poimence u presv. g. Ivana viteza Trnskoga i profesora (tada gimnazijskoga sada sveučilistnoga) g. Armina Šrabca savjeta tražim.

Pomenuta gospoda odazvaše se mojoj molbi, osobito pako g. Trnski, koji je uz najveću pripravnost ovoj knjižici žrtvovao mnogi sat dragocienoga svoga vremena; rad šta im ovdje u moje i u ime naše umjetnosti svesrdno zahvaljujem. Ne manjom hvalom dužan sam milomu nam pokojniku akademiku Franu Kurelcu, koji mi za porabu predade svoj bogati dosad još ne štampani rječnik, sadržavajući samo rieči tičuće se glasova i glasbe kao i milomu prijatelju professoru Stjepanu Kućaku, koji mi je ovdje i ondje u pomoć bio.

Granice, što ih tehničkim nazivom postavih, ove su: Svi nazivi tičući se praktičnog izvadjanja kojega glasbotvora, kamo idu tempo prikaz i drugi svakojaki poveljaji n. p. Largo, Allegro, dolce, crescendo, grazioso, tremolo, staccato, col arco, itd. neka ostanu talijanski, jer se praktičnomu glasbeniku mora ostaviti mogućnost, da u kojoj mu drago zemlji i iz kojih mu drago kajda može glasbovati. Sve pako stvari za koje naš

narod već ima svoja imena, kano: glas, zvuk, glasba, grle, sopilo, pisak, kajda, ugadjati, potresac, ćurlik itd., pa i one što u njemačkoj terminologiji imaju njemačka, a u francezkoj, talijanskoj, englezkoj terminologiji francezka, talijanska, englezka imena, kano: Liniensystem, Stimmumfang, Dreiklang, Bogenführung, clev, mordente, mesure, sharp, flat, third, fourth, chard, shake, turn itd. treba da se u nas h r v a t s k i nazivlju.

Nu mislim, da ne smiemo prevadjati robski i da nam se nevalja povesti za onim, što je u glasbenoj terminologiji Niemaca i Talijana bud lokalno bud nevaljalo i ostarjelo, jer oni se sada i sami staraju, da sve ono, što je nevaljalo i bezumno, iztriebe, i da novimi nazivi terminologiju svoju nadopune: već mniem, da nam se je trsiti, ne bi li termine naše po pravom smislu stvari stvorili, i prikladne rieči našega jezika na častno mjesto umjetničkoga nazivlja uzvisili, jer ako to ne učinimo, ostat ćemo uviek tudji robovi, koji nikada ništa svojega u umjetnosti ne imaju, već sve ono sliepo primaju, što se je kojemu narodu svidjelo koji je koju stvar u ovom stoljeću ovim a u drugom onim imenom krstio.

Ima dašto ljudi, koji vele, glasbeno nazivlje ne valja pohrvaćivati, jer su ti termini na cielom svietu isti. Nu „cieli sviet" ovakieh ljudi ponajviše ne dosiže dalje no do koje njemačke knjige, a tomu se ne domišljaju, da Francezi niti glasbala ne nazivlju onako kao što Niemci, kamo li mjeru, urese i stotinu sličnieh stvari; k tomu ovakovi ljudi niesu ni na to pomislili, da u njemačkoj terminologiji ima naziva, koji su upravo ne promišljeni i bez ikakva znamenovanja, kao: Notenkopf, Auflösungszeichen, reine Quart, Stimme (Part), Vierfüssige Pfeife, Labialstimme, Orgelpunkt, Schusterfleck (motiv koji se u sekundah miče) i t. d.

Mislim, da mi ne treba tuj podati primjerâ i tomu, kako različno Talijani, Francezi, Englezi i Niemci u glasbi mnogu stvar nazivlju, buduć da sam to i onako na mnogih mjestih u rječniku učinio; reći ću samo, da bi svakojako

bilo bezumlje htjeti hrvatskomu učeniku po mnienju pomenute gospode ovako po prilici predavati: ova nota stoji na trećem cvišenraumu, ovaj ton dodje na auftakt, držite takt, dreiklang imade dva umkerunga, fletista ima voršpil igrati, kapelmeister maše taktirbatinom itd.

Da učitelji i učenici priviknu hrvatskomu umjetničkomu nazivlju, pridodao sam svakoj glavi mali tumač rieči, a gdje je trebalo opravdao sam ovaj ili onaj naziv. ~~Knjižici je na kraju njemačko-hrvatski~~ glasbeni rječnik, da se može brzo potražiti, kako se koji njemački ili talijanski glasbeni naziv hrvatski kaže.

Da me je ovo malo djelce dosta truda stajalo, i da ustanovljivajuć nazive niesam svojevoljno postupao, nego najmanju stvar pomno promišljao i izpitivao, vidit će se u samoj knjižici. Ipak ću svaki dobri savjet, koji bi mi se glede naziva pismeno ili naustice dostavio, radostno pozdraviti, i ako bude što godj bolje, ne samo to prihvatiti već i prvom sgodom nastojati, da se taj naziv uvede, i da se za onoga znade, koji bi mi koji prikladniji naziv prijavio i preporučio. Tko narodu svojemu poda sgodnu rieč, diže mu tiem i uljudbu, jer mu uz novu rieč namakne i nov pojam.

Domaćoj umjetnosti za volju želim, da što više bistrih gledalaca svrne pogled na tu knjižicu, i da se osobito zaštitnici naše narodne glasbe, mislim naša pjevačka družtva, pa i gospoda profesori srednjih učilišta, i gospoda učitelji početnih učiona, prijatelji naroda i naše prosvjete, za razpačavanje te knjige postaraju, da na temelju ove teorije što skorije uspješno dalje graditi uzmognemo.

U Zagrebu 1. siečnja 1875.

F. Š. K. *

Vivat! Crescat! Floreat!

* Slava mu

KAZALO.

KATEKIZAM GLASBE.

Resolom čitati

Prva glava.

Uvod.

1. Što je glasba?

Glasba je umjetnost, kojom se uho nasladjuje, srce dira, razum potiče na ugodnu djelatnost, a razmnjeva različnimi predočbami oživljuje.

2. Kakvo temeljno gradivo rabi glasbi za to?

Pravo govoreć — samo sedam glasova.

3. Kako je moguće, da se tolika množina glasbotvorâ sastoji samo iz sedam glasova?

Različnimi promjenami, kojimi se ti glasovi mienjaju.

4. Kakve su te promjene?

Medju sedam onih glavnih glasova umeću se drugi (manji) glasovi; dalje: ponavljuju se isti glasovi po viših i nižih položinah; razlikuju se njihovi zvukovi; rabe se melodički, harmonički i ritmički različno.

5. Govori se o vesku, glasu i zvuku, što znače ovi nazivi?

Vêsak je obće ime za sve ono, što se čuje. Vêsak postaje, kad koje tielo a s njega i zrak zatrepti, a čuje se, kad valovi treptećega zraka (uzduha) o naša ušesa udaraju. Veskovi trepte pravilno (sumjerno) ili nepravilno (nesumjerno). Nepravilna treptanja vesaka jesu: n. p. štropot, črpkanje, grmljavina, topot, klepet i t. d. Veskove pravilnoga treptanja zovemo glasom i zvukom.

6. Što je glas?

Glas je pravilno trepteći vesak pogledom na odnošaj visine mu. Polagani treptaji daju krupne, a brzi treptaji sitne veskove. Mjesto „vêsak“ velimo tada „glas“.

7. Što se razumieva zvukom ili bojom (timbrom) glasova?

Zvukom (bojom glasova) razumieva se vesak postavši od pravilnih treptaja, smatrajuć ga sa njegove ka-

kvoće t. j. da li je jasan, mukao, jedar, bujan, rezak, kriečav (spitz), nježan, ljubak, zujav i t. d. Na primjer dvaput podbilježeni c (c) u redu glasova uviek je na istom mjestu, ali na svakom glasbalu drugčije zvuči: na fruli ljubko, na sopilu glasòvito, za trublju mogli bismo reći, da zvuči treskovito i t. d.

8. Što se razumieva napjevom (pojkom, melodijom)?

Napjevom razumieva se povorka glasova, uredjena po zakonu ritma i previjatbe (modulacije).

9. Što je sklad (suglasje)?

Sklad je, kada više glasova u isti čas zazvuči, a tim postaje više načina sazvukâ (akorda).

10. Što se razumieva ritmom (omjerom)?

Razumievaju se svakolika sredstva, kojimi se uzastopce sliedeći glasovi različite dužine i kračine (vrednote, količine) dovedu u stanoviti vremeni razmjer, da tim za uho i um postanu shvatljivi. Amo spada u užjem smislu naglas, mjera, mah, a u širjem čest, perioda, kup i dio. Znamen svakog pojedinog od ovih naziva razložit će se poslije potanko.

11. Kako se dieli glasba po sredstvih prikazivanja?

U golo pievstvo, u golo glasbalstvo (svirku i gudbu) i u pievstvo spojeno sa glasbalstvom.

12. Što se razumieva teorijom?

Skup pravila, po kojih se glasba uči.

13. Što je praksa u glasbi?

Vještina, koja se je postigla vježbanjem, da se mogu pravila izvesti.

čest, Abschnitt (Satztheil).
dvaput podbilježeni c. zweimal gestrichenes c.
frula, Flöte.
glas, Ton.
glasba, Musik, Tonkunst.
glasbeni komad, Tonstück.
glasbalo, Instrument.
glasbòtvor, Tondichtung, Composition.
glasbalstvo, Instrumentalmusik.

glasòvito, helllaut.[1])
gudba, Musik für Streichinstrumente.
harmonično, skladno, harmonisch.
harmonija, sklad, suglasje, Harmonie.
jasan glas, heller Ton [2])
jedar glas, voller, runder Ton.[3])
jek, Hall.
kup, Gruppe.
mah, Zeitmass, Tempo.
melodičan, -na, -no, pojast, -a, -o, melodisch.
melodija, pojka, Melodie.
mjera, Takt.[4])
naglas, Akzent.
napjev, Weise.
omjera, Rhytmus.
perioda, Periode.
pievstvo, Vokalmusik, Gesangsmusik.
podbilježen, unterstrichen.
pojast, vidi: melodičan.[5])
pojka, vidi: melodija.
praksa, tvorba, die Prax.
previjatba, modulacija, Modulazion.[6])
ritam, omjera, tipar, Rhytmus.
ritmično, rhytmisch.
sazvuk, akord, Akord.
sklad, vidi: harmonija.
sopilo, sopilka, Oboë.
stavak, Satz.
suglasje, vidi: harmonija.
svirba, svirka, Musik für Blasinstrumente.
teorija, zorba, Theorie.
trepet, treptanje, titranje, das Schwingen.
trepetati, schwingen.
treptaj, die (eine) Schwingung.
trublja, Trompete.
umjetnost, umieće, Kunst.
vêsak, Schall.[7])
zorba, vidi: teorija.
zračni valovi, Luftwellen.
zvuk (*kakvoća glasa*), Klang (die Qualität des Tones).

1. glasòvito, helllaut, clara voce: Pa podviknu tanko glasovito. Vuk.
2. „Tamburao tamburdžija Ivo, Sve kroz selo idué a na prelo, Tambura se do pol luga čuje, Jasno grlo, do pol Sarajeva.“ Narod. pjes.
3. jedar glas, voller, runder Ton, upotriebio je akademik Fran Kurelac u nekakvu govoru, koga je priobćio god. 1868. u časopisu „Dragoljubu“ u br. 50.
4. mjera sam zato za Takt uzeo, što i Talijani kažu mensura, Francezi mesure, Holandezi maat, Englezi measure, a Magjari méret, što sve znaći mjera, Mass. Slovaci već odavno rabe rieč „mira“ za Takt. U Wagnerovoj Phraseologiji stoji na strani 905 „Tactus, der Takt in der Musik; Míra: Takt anebo Míra Času w Muzike.
5. pojasto grlo, čuo je gosp. Ivan Trnski u banovini, pa misli da bi moglo značiti: „melodisch“.
6. „Zakukat ću kao kukavica, previjat ću kao lastavica.“ Narod. pjes. — Neki mi pučki učitelj pisaǫ: „bilježio sam tu melodiju svimi zavoji i previjanjem.“ (Ich notirte diese Melodie mit allen ihren Wendungen und Ausweichungen.) — „Poje lepo na ride“ upotrebljuje se u Kranjskoj i Štajerskoj za: „er singt in schönen Wendungen.“
7. vêsak je glas, osobito koj se čuje iz daleka, tako da se ne može razabrati, šta je i oda šta je, eine dumpfe Stimme, vox abtusa. — Ode vêsak od brda do brda. Vuk. — Vukovo razlaganje razumiem ovako: vêsak znači glas neopredieljene sitnine (visine), koj nepravilnimi treptaji postaje, a kod kojeg se nezna, da li je udaranjem ili trenjem (durch Reibung), da li puhanjem ili čovječjim grlom proizveden. — Po tom bi dakle mogli rabiti za Hall: jek; za Widerhall: jeka, oritba (od oriti); za Echo: odziv; za Schall: vêsak; za Ton: glas, a za Klang: zvuk.

*

Druga glava.

O glasovlju.

14. Što se razumieva glasovljem?

Skup svih glasova, koji se upotrebljavaju u glasbi.

15. Koliko imade takovih glasova?

Preko sto.

16. Ima li svaki glas posebno ime?

Ne ima; za sve ukupno treba nam samo sedam imena, koja zovemo sedam glasbenih stupaka, te ih označujemo pismeni (slovi): *c, d, e, f, g, a, h.*

17. Kako se red ovih pismena najlaglje zapamti?

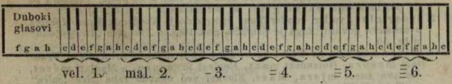
Izostaviv prva dva pismena hrvatske abecede, kažemo sliedećih pet po redu; za tim kao šesto dodajemo prvo *a*, a kao sedmo *h*.

18. Kako se označuju svi ostali glasovi?

Koje istimi imeni pismeni, koje od ovih izvedenimi.

19. Kako se to može najjasnije predočiti?

Na tipalu glasovira:

20. Što znamenuju oni dugi medju dvima potezima ležeći bieli prostori?

Doljne tipke.

21. Što naznačuju gornji, kraći crni potezi?

Gornje tipke. Od tih gornjih tipaka leže najprije po dvie, zatim po tri, bližje jedna prama drugoj. Brojimo li od lieva na desno — kao što se običava, — to nam daje ona pred dvima gornjima tipkama najbližje ležeća doljna tipka stupku *c*, sliedeća doljna tipka *d*, a ona, koja za ovom ide, *e*; doljna tipka ležeća na lievo pred trima gor-

njima tipkama daje *f*, doljna tipka, iza *f* sliedeća, daje *g*, iza *g* sliedeća *a*, a iza *a* sliedeća *h*.

22. Što naznačuju skobe podvučene pod likom tipala?

Naznačuju, da se izmedju takvog skobnog odjela uviek povraća isti red tipala, glasova, dakle i imena.

23. Ima dakle više od jednog c, više od jednog d, itd. Kako razlikujemo ove ponavljajuće se glasove i njihova imena?

Imenom „osmica“ (oktava).

24. Zašto ih zovemo osmicom?

Zato; jer se svaki istoimeni glas tek na osmoj stupci opet pokazuje, kao što se vidjeti može na narisanom tipalu.

25. Budući da se istoimeni glasovi i više puta ponavljaju, to ima valjda i više osmica?

Ima toliko osmica, koliko se istoimenih glasova povraća u cielom nizu glasova, što u glasbi rabe; na glasovirih novijeg vremena ima obično šest i pol, ili sedam oktava (osmica).

26. Kako razlikujemo medju sobom ove razne osmice?

Po pridjevih; velika, mala, jedan-dva-tri i četiri put podbilježena. Kaže se dakle za sedam najkrupnijih glasova na tipalu prije pokazanom *c*, *d*, *e*, *f*, *g*, *a*, *h*, da su u velikoj osmici; sedam istoimenih glasova, što odmah za ovimi sliede, da su u maloj osmici; za ovimi sliedeći, da su u osmici jedanput podbilježenoj; dalje zatim sliedeći u dvaput podbilježenoj; i t. d. Tim smo kadri označiti svakomu sasvime točno istoimenomu glasu nižu i višu stupku. Kad se želi n. p. označiti prvi na gore nacrtanom liku tipala ležeći *e*, to se kaže *e* velike osmice ili krače veliki *c*. Želi li se naznačiti treći *e*, kaže se jedanput podbilježeni *e* i t. d.

27. Ali ima za c-em velike osmice još jedna osmica (na glasovirih novijega vremena ima i više nego osam glasova), kako se ova imenuje?

Osmica za velikom osmicom zove se dubokom osmicom (kontra-oktavom), a glasovi pred dubokom

osmicom p r a d u b o k i g l a s o v i. — Može se dakle sav red doljnih tipaka slovi tako predstaviti:

praduboki	duboki	veliki
a, h —	c, d, e, f, g, a, h —	c, d, e, f, g, a, h
glasovi	duboka osmica	velika osmica

mali	jedanput podbilježeni	dvaput podbilježeni
c, d, e, f, g, a, h —	c, d, e, f, g, a, h —	c, d, e, f, g, a, h
mala osmica	1 put podblj. osmica	2 puta podblj. osmica

28. Ne ima li takav postupice sve to više uzlazeći i sve to niže silazeći niz glasova posebno ime?

Ima: zove se l j e s t v i c a, latinski skala (scala).

29. Zašto se tako zove?

Jer glasovi uzlaze i silaze pravilno kao po iglicah (karvah) ljestve.

30. Razumieva li se ljestvicom uviek cieli niz glasova od svih osmica?

Ne razumieva: već jedna osmica čini podpunu ljestvicu.

31. Kako se zove ljestvica, koja s te oktave proizlazi?

Zove se glavna ljestvica (Generalskala).

32. Ne ima li gore navedeni red glasova još neke razlikujuće oznake?

Ima: dolnja polovina toga reda naime: praduboki glasovi, duboka, velika i mala osmica zovu se basom (krupi), a gornja polovina diskantom (siti).

---

bas, krûp, der Bass (z. B. die untere Hälfte des Klaviers).
diskant, sît, der Diskant, der Sopran.
doljna tipka, Untertaste.
dubok, Kontra-.
duboka osmica, Kontraoktave.
glasovir, Klavier.
glasovlje, Tonsystem.
gornja tipka, Obertaste.
krupan glas, Basston, tiefer Ton.[1])

1. Mislim da bi najbolje bilo složiti se i njemački „hoher Ton“ u „sitan“ glas, a „tiefer Ton“ u „krupan“ glas ponašiti. Narod nam ni u pjesmah ni u govoru nikada ne veli: „visok“ i „dubok“ glas, već uviek s i t a n ili k r u p a n, ili pako t a n a k i d e b e o glas, što sam mjestimice po Slavoniji čuo. — Narod pjeva: Tamburica s i t n i m glasom udaraše. —

krûp (*ž*), die Bassstimme.
krupnjak, der Bassist, der Basssänger.[1]
ljestvica, Tonleiter, Scala.
nîz glasova, Tonreihe.
nîz tipaka, Tastenreihe.
osmica (*oktava*), die Octave.
podbilježen, gestrichen.
pradubok, Doppelkontra-.
silazeći, absteigend.
sît (*ž*), die Sopranstimme (die obere Hälfte des Klaviers).
sitan glas, hoher Ton.[2]
sitno grlo, hohe Stimme.
skoba, Klammer.
stupka (*glasbena*), Stufe.
tipalo, *tipež*, Tastatur, Klaviatur, Tastenbild.
tipka, die Taste.
triputa podbilježen, dreimal gestrichen.
uzlazeći, aufsteigend.
vodilja, die Sopranistin, die Sopransängerin.[3]

Treća glava.

O kajdopisu.

33. Kako se glasovi pismom predočavaju?

Crnimi okruglimi piknjami ● i jajastimi kolobari ○, štono se zovu kajde.

34. Kako naznačuju takove kajde različitu visinu i nizinu glasova?

Po tom, kako su postavljene na crtovlju.

35. Kakvo je to crtovlje?

Pet ràzitih uzporednih crta i četiri praznine, što su medju njimi.

Crtovlje:

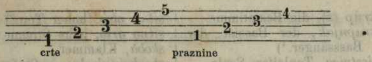
36. Kojim redom broje se ove crte i praznine?

Broje se odozdol gore, naime:

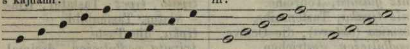
S i t n o pjeva za lugom djevojka, Sitno pjeva, daleko se čuje. — **K r u p n i m** glasom govoraše. — Oj gajdašu **d e b e l o** ti grlo i t. d.

Naziv „Contra-Ton“ ponašio sam u dubok glas. Narod za taj glas valjda s toga ne ima naziva, što ga ne rabi ni u popievkah ni na domaćih glasbalih.

1. Rieč: „krupnjak“, Bassist, čuo sam u gjurgjevačkoj pukovniji, sadašnjoj bjelovarskoj županiji i u Hercegovini. Kazaše mi ju književnici Ferdo Rusan u Virju i Vuk Vrčević, konzul u Trebinju.
2. Vidi opazku 1. na prednjoj strani.
3. U Dalmaciji kaže narod **t e n o r u** „vodja“. Po tom smo izrazu za **s o p r a n i s t i c u** „vodilju“ primili.

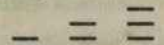

s kajdami: ili:

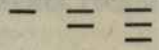

37. *Ali ima mnogo više glasova, nego što se može na svih pet crta i četiri praznine namjestiti, kamo će se drugi glasovi postaviti?*

Postaviti će se na pacrte, čim dobivamo i paprazniue.

Pacrte i papraznine odozgor:

Crtovlje:

Pacrte i paprazuine odozdol:

S kajdami:

crta, Linie.
crtovlje, Liniensystem.
kajda, Note.[1])
kajdopis, Notenschrift.
kajdovlje, Notensystem.

pacrta, Neben- oder Hilfslinie.[2])
papraznina, Neben- oder Hilfszwischenraum.
praznina, Zwischenraum.

1. Rieč „kajda“ označuje Vuk u svom rječniku kao tursku, a znači upravo glasbopis (Musikschrift), ali se ta rieč u vojničkoj Krajini, stranom po Slavoniji i Dalmaciji, po cieloj Bosnoj, Crnojgori i Bugarskoj upotrebljuje za melodiju (modus musicus), n. p. liepu ti kajdu (napjev) zna pjevati, — ili kako mi se čini upravo za skalu, n. p. „od te kajde nema vajde.“ I Vuk Vrčević kaže u petoj knjizi srbskih narodnih pjesama na str. 271: „kajde (su) pjesme, koje imaju uza svaki stih neki svoj pripjev, ili nalik na pripjev; n. p. ej, gaj, diga, ga.
Slovke „di, ga“ kao i „da, mu“, kojimi posljednimi gajdaši dva krupna glasa gajda označuju, nisu ništa drugo no ostanci onih naziva, kojimi su naši pradjedovi glasove skale označivali.

2. Rusi prevode rieč Neben- oder Hilfslinie дополнительныя линiи, a Česi přídavná čarka; ja sam u prvi mah tu rieč ponašio crtom pomoćnicom ili crtom pokrajnicom. Dr. Šulek svjetova me, da se ne držim njemačkoga izraza, budući da ni u njemačkom smislu dostatno stvar ne označuje, jer bi se crtom pomoćnicom mogla pravo razumievati ciela crta a ne dio crte. S toga mi preporuči dr. Šulek, da tu rieč onako ponašim, kako je skrojena pavečera, parog, paluka, panoga, pačetvorina i t. d., koji izrazi vazda nekakov odrod ili nešto manjega od onoga predmeta označuju.

Četvrta glava.

O ključevih.

38. Što je ključ?

Ključ je znamenje, što se stavlja na koju stanovitu crtu, da se njim označi ime one kajde, koja na toj crti stoji, a tim u jedno i opredïele imena svih ostalih kajda.

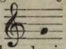
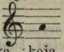
39. Koliko ključeva imamo za kajde glasovira?

Za kajde glasovira imademo dva ključa: G-ključ — takodjer guslen (bolje sitnoključ) i F ili basov ključ (krupnoključ)

40. Što će reći guslen ključ?

Reći će, da je na crti, koju ključ svojim doljnjim lukom zahvaća, — to jest na drugoj crti —, jedanput podbilježeni *g*.

41. Zašto se dakle po tom mogu imena svih ostalih kajda znati?

Mogu se zato znati, jer kajde na crtovlju jedna za drugom istim redom sliede, kao što glasovi ljestvice. Znade li se dakle, da kajda na drugoj crti naznačuje jedanput podbilježeni *g*, to se i znade, da je n. pr. kajda na drugoj praznini jedanput podbilježeni *a*, jer je ovaj *a* prva stupka, koja, kad uzlaziš, dodje za *g*-om, kao što u kajdovlju tako i u ljestvici. Po tom se dakle može ime svake druge kajde prema dotičnom ključu točno naznačiti.

42. Upotrebljava li se ovaj ključ za sve glasove na glasoviru?

Ne upotrebljava se, već samo za njihovu gornju polovinu, po prilici počamši od maloga *g*-a, kako se ovdje vidjeti može:

43. Što naznačuje F-ključ?

F-ključ naznačuje, da na crti, koju zahvaća — na četvrtoj naime — ima stajati mali *f*. Upotrebljava se pako za doljnu polovinu glasova na glasoviru, kao što se ovdje vidi:

44. Što naznačuju ovi ×× (krstovi) nad zadnjimi kajdami i što oni nad prvimi kajdami gore stojećega niza glasova?

Oni nas upozoruju, kako se isti glasovi bilježe na različit način, t. j. na to, da ista tipka doduše uviek isti glas daje, ali isti glas po svakom ključu drugo mjesto u crtovlju zauzima.

45. Ima li osim G- i F-ključa još i drugi?

Ima, a taj se zove C-ključ i naznačuje, da na crti, koju zahvaća, stoji jedanput podbilježeni c̱.

46. Koji oblik ima ovaj ključ?

Najobičniji oblik je ovaj 𝄡 ili ovaj 𝄡.

47. Na koju se crtu stavlja taj ključ?

Stavlja se na razne crte. Prvo na doljnu ili prvu, tada se zove: diskantni ključ; zatim na treću, tada se zove altni ključ; napokon na četvrtu, a onda se zove: tenorni ključ. Svaki put je pako kajda, koje crtu ključ obuhvaća, jedanput podbilježeni *c*.

Diskantni ključ: Altni ključ: Tenorni ključ:

ili:

48. Zašto se pako upotrebljavaju različiti ključevi?

Upotrebljavaju se zato, da se cieli niz glasova tako predstavi, da se lahko može čitati. Trebalo bi odviše pomoćnih pacrta, koje bi oku smetale. Gledajmo n. p. veliki *F* po guslenom ključu napisan:

altni ključ, Altschlüssel.
C-ključ, C-Schlüssel.
diskantni ključ, Diskantschlüssel.
F-ključ, F-Schlüssel.
G-ključ, G-Schlüssel.
guslen ključ, Violinschlüssel.[1]
kajdanka, Notenheft.
ključ, Schlüssel.
tenorni ključ, Tenorschlüssel.

1. Českí: violinový klič, a ruski: ключъ скрипичныи.

Peta glava.

O znakovih povisbe, ponizbe i povratbe glasa.

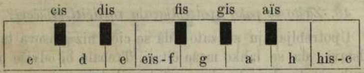
49. Što naznačuje povisilica pred kajdom?

Da se ne uzima onaj glas, kojega kajda naznačuje, nego glas najbliže ležeće više tipke, bila ova bližnja viša tipka gornja ili doljna.

50. Kako se takov povišen glas imenuje?

Pridodaje se prvotnomu slovu, slovka „is"

od c postaje cis
„ d „ dis
„ e „ eis (e-is)
„ f „ fis
„ g „ gis
„ a „ ais (a-is)
„ h „ his

51. Što naznačuje ponizilica pred kajdom?

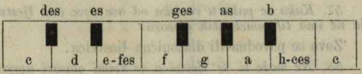
Da se ne uzima onaj glas, kojeg kajda naznačuje, nego glas najbliže ležeće niže tipke, bila ova bližnja niža tipka gornja ili doljna.

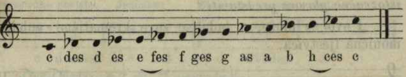
52. Kako se imenuje takov ponižen glas?

Pridodaje se prvotnomu slovu, slovka „es."

od c postaje ces
„ d „ des
„ e „ eës — radi kratkoće kaže se „es"
„ f „ fes

od g postaje ges
„ a „ aës — radi kratkoće „as“
„ h „ hes — iznimice kaže se mjesto hes — b.

53. Kako se zove ovaj ♮ znak i što naznačuje?

Zove se povratilica ili *b*-četvorina i znamenuje, da se prije povišen ili ponižen glas opet uzima na svojem prvobitnom mjestu.

Kod 1. postane od cis, a kod 2. od ces znakom povratilice opet *c*.

54. Kako se zovu glasovi, koji su po imenu različiti, po visini pako sasvim isti, na prijašnja dva lika n. p. eis—f. his—c, e—fes, c—hes?

Zovu se istozvučni ili enharmonični glasovi.

55. Zašto imadu glasovi u glasovlju dvostruko ime i dvostruko mjesto?

To je potrebno s toga, što se na različitih ljestvicah glasovi različito bilježe.

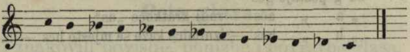
56. Kako se imenuje ljestvica, na kojoj su svi povišeni ili svi poniženi glasovi, ali neuvrstiv istozvučne glasove?

Zove se polustupna ili kromatična ljestvica.

Polustupna ljestvica sa ♯.

Polustupna ljestvica sa ♭.

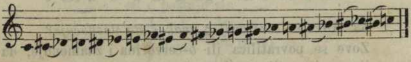

57. Kako se pako u razliku od ove zove ona ljestvica, koja ne ima tih umetnutih glasova?

Zove se povodna ili diatonična ljestvica.

58. Ne može li se ljestvica sa svimi glasovi uvrstiv i istozvučne glasove predstaviti?

I ovo se može, a tada se zove kromatično-enharmonična ljestvica.

59. Kako se zove ovaj × znak i što naznačuje?

Zove se dvopovisilica i naznačuje dvostruku povisbu kajde t. j. da se ne uzima najbliža viša, nego za ovom dolazeća tipka, dakle mjesto *c* kad je uzanj × ne cis, nego *d*, mjesto *d*, kad je uzanj ×, ne dis, nego *e* i. t. d.

60. Kako se imenuju takvi dvostruko povišeni glasovi.

Stavlja se pred cis, dis, i t. d. rječica „dvo".

od c postaje dvo-cis
„ d „ dvo-dis
„ e „ dvo-eis
„ f „ dvo-fis
„ g „ dvo-gis
„ a „ dvo-ais
„ h „ dvo-his

61. Kako se zove ovaj ♭♭ znak i što naznačuje?

Zove se dvoponizilica, i naznačuje dvostruku ponizbu kajde t. j. da se ne uzima najbliža niža tipka, nego za ovom dolazeća, dakle mjesto *c*, kad je uzanj ♭♭ ne *h*, nego *b*, mjesto *h*, kad je uzanj ♭♭, ne *b*, nego *a* i t. d. Imena ovim kajdam tvore se postavljajući riečcu „dvo" pred ces, des i t. d.

od c postaje dvo-ces
„ d „ dvo-des
„ e „ dvo-es
„ f „ dvo-fes
„ g „ dvo-ges
„ a „ dvo-as
„ h „ dvo-b.

Dvostruka povisba. Jednaka: Dvostruka ponizba. Jednaka:

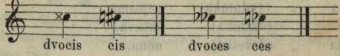

62. Kako se × *ili* ♭♭ *povraća?*

Dvostrukom povratilicom ♮♮.

63. Neima li takodjer i slučajeva, gdje se neće, da oporekne ciela dvostruka povisba ili ponizba, već samo polovica povisbe ili ponizbe n. p. kad se mjesto dvocis ne c, nego jednostruka povisba cis imati hoće?

Ima; u takvih slučajevih stavlja se najprije jednostruka povratilica, a za ovom jednostruka povisilica ili ponizilica

---

diatoničan (*povodan*), diatonisch.
dvoponizilica (♭♭), Doppel-Be.
dvopovisilica (×), Doppelkreuz.
enharmoničan (*istozvučan*), enharmonisch.
istozvučan (*enharmoničan*), enharmonisch.
kromatičan (*polustupan*), chromatisch.
polustupan (*kromatičan*), chromatisch.[1]
ponizilica (♭), Erniedrigungszeichen, Be.
povisilica (♯), Erhöhungszeichen, Kreuz.
povodan (*diatoničan*), diatonisch.[2]
povratilica (♮), Widerrufungszeichen (♮).

1. Rieč „hromatični“ niesam htio „šarit“ ili „šarovit“ pevesti s toga, jerbo doslovno znamenovanje rieči spada u djetinstvo glasbe, kad su se još poluglasi bojami bilježili, s čega se poluglasovna ljestvica zvala po grčkoj besjedi χρῶμα (boja hromatična).

2. Za besjedu „diatonični“ rabe Česi „původný“, s čega sam i ja prevolio rieči „povodan“ mjesto „izvoran“. Sravni naše „povesti se za kim“. Povodan indi onaj, za kojim se tko povede (orig.).

Šesta glava.

O stupkah i razmacih (intervalih).

64. Što se razumieva stupkom u glasbi?

Razumieva se mjesto, na kojem glas na ljestvici stoji.

1. stupka, 2. st., 3. st., 4. st., 5. st., 6. st., 7. st., 8. st. 9. st., 10. st.

65. Ne broje li se stupke i latinskimi imeni?

Broje se; kaže se mjesto:

prva	stupka	(prvka)	prima, takodjer i tonika,
druga	„	(utorka)	sekunda,
treća	„	(trećka)	tercia, takodjer i medianta,
četvrta	„	(četvrtka)	kvarta,
peta	„	(petka)	kvinta, takodjer i dominanta,
šesta	„	(šestka)	seksta,
sedma	„	(sedamka)	septima,
osma	„	(osamka)	oktava,
deveta	„	(devetka)	nona,
deseta	„	(desetka)	decima,
jedanaesta	„	(jedanaestka)	undecima
dvanaesta	„	(dvanaestka)	duodecima,
trinaesta	„	(trinaestka)	tredecima,
četrnaesta	„	(četrnaestka)	kvatvordecima.

66. Broje li se stupci uviek odozdol gore?

Obično; hoćemo li ih od odozgor dolje brojiti, to primećemo „dolnja“ ili „donja“, n. p. donja sekunda, donja terca, donja dominanta itd.

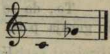
67. Zašto se pak broji dalje od osme stupke, premda se odatle isti glasovi opet ponavljaju?

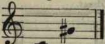
Jerbo nam trebaju različna imena za neka pravila u skladbouci.

68. Što se zove interval ili razmak?
Interval ili razmak jest razdaleč dviju stvarî.

69. Što znamenuje ta rieč u glasbi?
Razmjer dvaju glasova, gledeć na daljinu od jednoga do drugoga. Tako tvore glasovi u prijašnjoj ljestvici, i to prva i druga stupka *c—d*, razmjer jedne sekunde; *c—e* razmjer jedne terce i t. d. po gore stojećoj tablici iména, koja stupkam pripadaju.

70. Ima li još i drugih razmaka?
Po navedenih glavnih imenih ne ima. — Budući pako da se glasbene stupke premjestilicami povisiti ili poniziti i tim na različit način preinačiti mogu, to ima od svakoga glavnoga razmaka više drugotnih, koji se označuju pridavnici: v e l i k, m a l e n, o m a l j e n, p o v e ć a n i č i s t.

c—g n. p. je kvinta, *c—ges*

i *c—gis* takodjer; nu *c—g* je č i s t a, *c—ges* o m a l j e n a, *c—gis* p o v e ć a n a, jer dokle god je kajda na istom mjestu, zadržaje, kao što je rečeno, svoje glavno ime.

Pločica najobičnijih razmaka.

71. Što će reći obrat razmaka?

To, da se dolnja kajda razmaka stavi nad gornju, ili gornja pod dolnju, n. p.

72. Ostaju li razmakom pri obratu isti odnošaji?

Ne; oni se, a po tom takodjer imena im, promiene, kao što ova sravnitba brojeva pokazuje:

1	2	3	4	5	6	7	8
8	7	6	5	4	3	2	1

73. Što znamenuje ovaj dvogubi red brojeva?

Jedan red pita, kakov drugi interval postane obratom zabilježenog u njem razmaka? Drugi red brojeva daje na to odgovor. — Hoće li se n. p. znati, što postane obratom sekunde, to se potraži u dolnjem redu broj 2, te se gleda, koji je broj nad njim; ovaj je 7; dakle postane od sekunde obratom septima. Hoće li se znati, kakav razmak obratom od kvarte postane, to se potraži 4 u dolnjem redu; broj nad njim je 5; dakle postane od kvarte obratom kvinta.

74. Ali kako se može znati, kakov drugotni razmak obratom postane; kakva n. p. kvinta obratom postane od omaljene kvarte?

Neka se zapamti, da od svakoga pridjeva upravo protivno postaje. Od velike postaje obratom mala, od male velika, od omaljene postane povećana, od povećane omaljena. Znade li se dakle da obratom kvarte postane kvinta, to se takodjer znade, da od omaljene kvarte postane povećana kvinta, od povećane kvarte omaljena kvinta, od velike sekste mala terca i t. d.

75. Što postane obratom od čistoga razmaka?

Opet čist razmak.

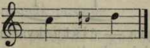
čista prva — obratom — čista osma.[1]
čista četvrta — obratom — čista peta.
čista peta — obratom — čista četvrta.
čista osma — obratom — čista prva.

76. Ne ima li druge olakšice, da se svaki razmak odmah točno može poznati?

Ima; može se razdaleč izmedju dva glasa izmjeriti cielimi glasovi i velikimi i malimi poluglasi.

77. Što je cieli glas?

Razmak velike sekunde t. j. razmak dvaju glasova, medju kojimi je još jedan glas, n. p. *c—d*.

78. Što je velik poluglas?

Razmak male sekunde, t. j. razmak dvaju glasova, koji su tako blizu jedan tik drugoga, da medju njimi drugi glas više ne ima mjesta, n. p.

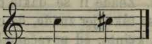

1. Čista prva se upravo ne može obrnuti, jer obrat samo tu ima mjesta, gdje su dva glasa različita, po sitnini i skrupnini. Glasovi n. p. c — c su jednaki; tu se dakle obratom samo jedan c za jednu osmicu od drugoga udaljuje. Isto je kod obrata velike osme. Njim se samo dotični glas k drugomu povraća. (Lobe.)

*

79. Što je mali poluglas?

Razmak p o v e ć a n e prime, ili dvaju glasova, koji na tipalu doduše ništa drugo biti ne mogu, nego veliki poluglas, buduć da na tipalu glasovi bliže jedan do drugog stajati ne mogu, ali se na crtovlju na istom stepenu pišu, n. p.

80. Kako se dakle mogu pomoćju cielih glasova i poluglasa svi razmaci lahko izmjeriti?

Neka se najprije iztraži i zapamti odnošaj cielih i poluglasova u razmaku diatonične dur-skale na ovaj način:

Prva i druga stupka čine razmak v e l i k e sekunde; velika sekunda sadržaje c i e l i g l a s:

prva i treća stupka — v e l i k a terca — sadržaje d v a ciela glasa:

prva i četvrta stupka — č i s t a kvarta — sadržaje d v a ciela glasa i v e l i k i poluglas:

prva i peta stupka — č i s t a kvinta — sadržaje t r i ciela glasa i v e l i k i poluglas:

prva i šesta stupka — velika seksta — sadržaje četiri ciela glasa i veliki poluglas:

prva i sedma stupka — velika septima — sadržaje pet cielih glasova i veliki poluglas:

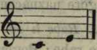
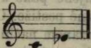
prva i osma stupka — čista oktava — sadržaje pet cielih glasova i dva velika poluglasa:

81. Ali kako se razpoznavaju omaljeni i povećani razmaci?

Valja zapamtiti:

1. Svaki veliki razmak postane

a) kad se za malen poluglas stegne budi odozgor ili dolje malim. Od velike terce n. p. postane kad se za malen poluglas odozgor stegne mala terca , a kad se dolje za malen poluglas stegne, postane iz one velike terce opet mala terca

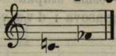
b) stegne li se pako velik razmak ujedno i gore i dolje za malen poluglas, to postane od njega omaljen.

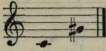
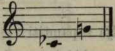
Od velike terce *c*—*e* dakle postane na taj način omaljena

c) razširi li se velik razmak malim poluglasom onda postane povećan. Od velike sekste n. p. postane povećana seksta:

2. Svaki čisti razmak postane:

a) kad se malim poluglasom budi odozgor budi odozdo stegne, omaljenim; n. p. čista kvarta

omali se u ili

b) ako li se razširi malim poluglasom, postane povećanim n. p. čista kvinta postane povećanom ili

Po tom se mogu lasno svi razmaci poznati; veliki i čisti mjerenjem cielih i poluglasa, mali, omaljeni i povećani gore naznačenimi promjenami.

82. Rabe li ovi pridjevi razmakâ svuda ovako?

Ne rabe; Bogomir Weber, a poslije njega i drugi nazivlju čiste razmake velikimi, omaljene pako kvinte, kvarte i t. d. malimi. Ali tim se ništa ne postiže. Obrati razmakâ mogu se po starijem ovdje zadržanom načinu isto tako lasno zapamtiti, kao po novom. Ali se zato iz posljednjega radjaju druge nedosliednosti, koje se u skladbouci opažaju. Tako n. p. Weber nazivlje povećanu kvartu velikom, a iz nje obratom postalu omaljenu kvintu malom. Pa ipak zove on trozvuk sa omaljenom kvintom malen

trozvuk. A i kako bi drugčije? Jer kad bi htio ovaj trozvuk nazvati **malim**, tada imali bismo dva različita načina malog trozvuka, jedan s malom trećom, i jedan od dviju **malih** trećih, koje jedna povrh druge stoji. S ovih razloga pridržasmo staro nazivanje razmakâ.[1])

83. Što su istozvučni (enharmonički) razmaci?

Glasovi, koji su na tipkah isti, ali se na crtovlju na raznih stupkah bilježe. Tako su n. p. razmaci *c—dis* i *c—es* po glasovnoj daljini sasvim jednaki i udaraju se na iste tipke, ali se u kajdopisu drugčije pokazuju; *c—dis* naime kao povećana sekunda, *c—es* kano mala terca. Tako je kod svakog drugog razmaka, koji se na više nego jedan način može pisati n. p. *c—aïs* (povećana seksta), *c—b* (mala septima); *c—cis* (povećana prima) i *c—des* (mala sekunda). Piše li se dakle takov razmak najprije na jedan, a onda na drugi način, to se veli, da je razmak **istozvučno promienjen.**

1. Ja u tom pogledu pristajem uz Bogomira Webera, dr. A. B. Marxa, Reissmanna t. j. uz one novije teoretike, koji razmake dur-skale nazivlju velikimi, one razmake pako, što su za **pol glasa** manji od onih, **malimi**- a koji su za **dva poluglasa** manji, **omaljenimi**, a one, koji su z, **pol glasa** veći nego **veliki**, povećanimi. — Nu da metodu ove knjižice nikako ne pomutim moradoh — hoćeš, nećeš — pridržati stare nazive: „čistu kvartu, čistu kvintu". Prigovor Lobeov, da Weber kvintu n. p. c-ges zove malenom, a trozvuk c—es—ges omaljenim, nepobija ništa i ne dokazuje ništa; jer inače bilo je Lobeu, koji septimu g—f nazivlje malenom, takodjer četverozvuk g—h—d—f nazvati malim, što pak učinio nije. Da se po vanjskih glasovih akorda ima njegovo ime opredieliti, tada morali bismo po staroj školi c—e—g, pa takodjer i c—es—g, zvati čistim, a ne velikim i malim trozvukom.

Hoće li tko obrate razmakâ, koji su rek bi bez ikakve praktične vriednosti, svakojako pridržati, onda mogli bismo po novijoj školi reći ovako:

a) glede sekunde, terce, sekste i septime da obratom

od velike	postane	mala,
„ male	„	velika,
„ povećane	„	omaljena,
„ omaljene	„	povećana;

b) glede prime, kvarte, kvinte i oktave da obratom

od velike	postane	velika,
„ male	„	povećana,
„ povećane	„	mala,
„ omaljene	„	dvostruko povećana.

(Prevodilac.)

84. Koji su razmaci suglasni (konsonujući)?

Čista osma, čista prva (prima), čista četvrta, čista peta, mala i velika treća i mala i velika šesta.

85. Koji su razmaci razglasni (disonujući)?

Sve druge, sedme i devete, povećane prve, omaljene i povećane treće i šeste, omaljene i povećane četvrte i pete, omaljene i povećane osme.

86. Čim se razlikuju razglasni (disonujući) od suglasnih (konsonujućih) razmaka?

Tim, što razglasja (die Dissonanzen) uhu ne zadovoljuju, te s toga zahtievaju razrješaj u suglasja (die Konsonnanzen), ne razlikuju se pako tim, što (kao što njemačke rieči „übelklingend“ i „wohlklingend“ naznačuju) razglasja neugodnije glase nego suglasja.

---

cieli glas, Ganzton.
četrnaesta, Quartdezime.
četverozvuk, Vierklang, Septimenakkord.
četvrta, Quarte.
čist (*n. p. čista peta*), rein (z. B. reine Quinte).
deseta, Dezime.
deveta, None.
dno, Tonika, Prime.
druga, Sekunde.
dvanaesta, Duodezime.
jedanaesta, Undezime.
malen (n. p. mala treća), klein (z. B. kleine Terz).
omaliti, vermindern.
omaljen, vermindert (česki: zmenšen).
osma, Oktave, die achte Stufe.
osmica, Oktave, ein Umfang von acht Tönen. [1]
peta, Quinte.
poluglas, Halbton.
povećan, übermässig (česki zvětšen).
premjestilica, Versetzungszeichen (♯ × ♭ ♮).
prva, Prim, erste Stufe.
razdaleč, Entfernung.
razglasje, Dissonanz.
razmak, Intervall, Tonentfernung.
sedma, Septim.

1. U niemštini je rieči „die Oktave“ dvojaki znamen: ona označuje 1. razmak t. j. osmu stupku ljestvice, 2. obseg ili skup osam glasova ljestvice. — Mi razlučismo u hrvatskom jeziku ta dva pojma već samimi riečmi, davši svakomu od njih drugo ime, te oktavu kao razmak (interval) zovemo: osmom, a kao skup od 8 glasova ljestvice: osmicom. Njemačke izreke: „Nimm von diesem Tone die Oktave; singe nacheinander die Terz, Sext und Oktave; blase diese Melodie um eine Oktave höher; spiele am Klaviere die Scala vier Oktaven hindurch“ — ponašit ćemo po tom ovako: „Uzmi tomu glasu ‚osmu (stupku); zapjevaj redomice treću, šestu i osmu; zasviraj tu melodiju za osmicu sitnije; izprebiraj (glasoviraj) ljestvicu kroz četiri osmice.“

skladbouka, Harmonielehre.
srednjak, vidi: značitelj.
stupka, Stufe.
suglasje, Konsonanz.
suglasni, konsonirend.
šesta, Sexte.
temeljak, Grundton, Prime.
treća, Terz.
trinaesta, Terzdezime.
trozvuk, Dreiklang (česki: trojzvuk).
velik (n. p. velika trećka), gross (z. B. grosse Terz).
vladar, Dominante (česki: vladkyně [Škroup], vladnice [Zvonař]).
značitelj, srednjak, Mediante, Terz. [1]

Sedma glava.

O glasovnih načinih.

87. *Što se razumieva glasovnim načinom (modus-om)* ?

Razumieva se način kako su glasovi u ljestvici poredani, t. j. kako su ljestvice gradjene.

88. *Koliko ima načina?*

Ima dva: tvrdi (dur) i meki (mol).

89. *Kako su glasovi po dur-načinu poredani?*

Od trećeg su stupnja do četvrtog i od sedmoga do osmoga veliki poluglasi, svi su ostali stupnjevi cieli glasovi.

1	2	3	4	5	6	7	8
c —	*d* —	*e* —	*f* —	*g* —	*a* —	*h* —	*c.*
1	1	½	1	1	1	½	

90. *Kako su glasovi po mol-načinu poredani?*

Od drugoga do trećega, od petoga do šestoga i od sedmoga do osmoga stupnja jesu veliki poluglasi, od šestoga do sedmoga stupnja je cio glas i malen poluglas, — ostali su stupnjevi cieli glasovi.

1	2	3	4	5	6	7	8
a —	*h* —	*c* —	*d* —	*e* —	*f* —	*gis* —	*a.*
1	½	1	1	½	1½	½	

1. Mediantu (treću) s toga nazvasmo značiteljem (glasom naime), jer je ona onaj razmak, koji odredjuje, eda li je koji trozvuk velik ili malen, t. j. tvrd ili mekan.

91. Nije li mol-način još i drugčije poredan?

Jest; upotrebljava se i ovaj pored i to drugačije uzlazeć a drugačije silazeć.

92. Odkale ova trostruka radnja mol-načina?

Prva je shodnija za tvorbu sazvukâ, što ljestvici pripadaju, druga je pako za melodičnu porabu uhu ugodnija.[1])

---

dur, tvrd, Dur, hart.	*način,* Tonart (Tongeschlecht[2])
mol, mekan, Moll, weich.	*pored,* Tonfolge.

Osma glava.

O priemetih.

93. Što je priemet?

Priemet je poraba kojega načina (modus-a) počam od stanovita glasa.

94. Koliko ima priemetâ?

Dvanaest u duru a dvanaest u molu.

95. Kako se tvore?

Tvore se tim, da od ma kojega glasa počam, red stupnjeva od *C*-dura i *A*-mola, koji se za matice smatraju,

1. „Da je ova ljestvica za melodičnu porabu uhu ugodnija" vrlo je dvojben razlog, jer jednomu narodu može biti upravo ono ugodno, što je drugomu neugodno. Lobeu bilo je reći. da su Niemci i Englezi dugotrajnom porabom ovomu poredu tako navikli, te im je sada uhu ugodniji. Dokazat ću na drugome mjestu, da ona druga vrst mol-skale nije pi skala, jer ne ima u nje onog uvjeta, koji za gradnju skale ili glasovnoga načina treba. Ovdje neka budu samo napomenute rieči Benedikta Widmana, koji o toj stvari piše: „Bei der Bildung von Tonleitern und Tonarten kömmt es nicht darauf an, eine möglichst sangbare Tonfolge zu erfinden, sondern eine für Melodie und Harmonie vollkommen geeignete Grundlage zu haben." — Tomu dodajem, da glasba našega naroda poznaje samo pravu mol-skalu, t. j. onu sa: a, h, c, d, e, f, gis, a.
2. Njemački naziv „Tongeschlecht" ne htjedoh da doslovno pohrvatim spolom ili rodom glasova, budući da to ne odgovara pravom pojmu stvari i što su stari Latini rabili za ujemački „Tongeschlecht": modus musicus ili krače modus ne pako genus.

točno nasljedujemo. Stavimo li kao početni glas za tvorenje dur-načina *G*, to sliede glasovi sa svojimi praimeni ovim načinom:

g — *a* — *h* — *c* — *d* — *e* — *f* — *g*
1 1 ½ 1 1 ½ 1

Sravnimo li pako ovaj red cielih i poluglasova s onim redom, što je gore (u prijašnjoj glavi) za *dur*-način naznačen; to opažamo, da se ova dva reda ne slažu sasvim. Drugi poluglas ne stoji medju sedmim i osmim, nego medju šestim i sedmim stupnjem. Naprotiv tomu stoji medju sedmim i osmim cio glas. Treba li pako ovaj krivi red stupnjeva izpraviti, povisi se *f*, — metnuv predanj povisilicu — za pol glasa, te se pretvori u *fis*. Tim dobivamo ne samo medju ovimi stupnjevi potrebiti cieli glas, nego ujedno medju oba posljednja i potrebiti poluglas, pa tim je razmjer glasova *dur*-načina od *G* počam postao sasvim jednak onomu, što od *C* počima.

g — *a* — *h* — *c* — *d* — *e* — *fis* — *g*.
1 1 ½ 1 1 1 ½

Na isti je način krivi red stupnjeva od *F* počam

f — *g* — *a* — *h* — *c* — *d* — *e* — *f*
1 1 1 ½ 1 1 ½

poniziv *h* u *be*

f — *g* — *a* — *b* — *c* — *d* — *e* — *f*
1 1 ½ 1 1 1 ½

promienjen u pravi.

Odatle dokučuje se takodjer potreba premjestilicâ. Buduć da za svaki poluglas na crtovlju ne ima mjesta, to se moraju ovi umetnuti poluglasovi označiti premjestilicami, što se čini povisilicom (♯), ponizilicom (♭), ili ako treba da bude opet prvotni glas povratilicom (♮).

96. Izilaze li priemeti mol-načina istim postupanjem, kao priemeti dur-načina?

Izilaze posve na isti način. Od ma kojega glasa kromatičke ljestve počam, može se *mol*-način tvoriti;

od *C*-mola n. p. po onoj od *A*-mola za harmoničnu porabu:

c — *d* — *es* — *f* — *g* — *as* — *h* — *c*.
1 ½ 1 1 ½ ½ ½

za melodičnu porabu:

uzlazeć: *c* — *d* — *es* — *f* — *g* — *a* — *h* — *c*
1 ½ 1 1 1 1 ½

silazeć: *c* — *b* — *as* — *g* — *f* — *es* — *d* — *c*.
1 1 ½ 1 1 ½ 1

97. Stavljaju li se premjestilice, što ih različiti priemetî zahtievaju, u glasbenom komadu pred svaku kajdu napośe?

Ne postavljaju; već se pišu na početak glasbenoga komada umah izza ključa na crtovlje, a to znamenuje, da se kajda, kadgod i u kojoj god osmici dolazi, ima uzeti s povisilicom ili ponizilicom. Po tom su dakle proznake priemetne za dvanaest *dur*-priemetâ na ovaj način uredjene:

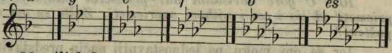
98. Pišu li se kod mol-priemetâ sve potrebne premjestilice sprieda onako kako kod dur-priemetâ?

Trebalo bi bar da se pišu; ali tada često bi ♯ i ♭ bile zajedno, a proznaka ne bi ipak uz različiti red glasovnih stupnjeva u dosad običnom mol-načinu bila točna. Stavlja se dakle pred svaki mol-priemet proznaka onog dur-priemeta, koji za malu trećku višje stoji. *C*-mol dobije dakle istu proznaku kao *Es*-dur, jer *Es* stoji za malu treću više nego *C* i t. d., kao što sliedeća sravnitba pokazuje:

Dur: *g* *d* *a* *e* *h* *fis*
Mol: *e* *h* *fis* *cis* *gis* *dis*

1.

Dur: *f* *b* *es* *as* *des* *ges*
Mol: *d* *g* *c* *f* *b* *es*

2.

99. *Ali kako se onda u glasbenih komadih, koji su u kojem mol-priemetu, označuju oni glasovi, što u proznaci niesu bud povisilicom bud ponizilicom označeni?*

Označuju se posebnom, pred dotičnu kajdu stavljenom premjestilicom. U *A*-molu n. p. *gis* i *fis*.

100. *Dolaze li u obće u glasbenih komadih kadikad povišeni ili poniženi glasovi, koju niesu u proznaci?*

Dolaze; ovi se moraju vazda posebno obilježiti, n. p.

Ovdje dolazi u drugoj mjeri *c*, kojega nije u proznaci *D*-dura; zahtieva dakle povratilicu. U trećoj mjeri treba opet da bude *cis*. Tu doduše ne bi trebalo ♯, jer je *cis* već proznačen, nu radi sigurnosti se ipak iznova pripiše.

101. *Kako se zovu takove u priemetu ne stojeće premjestilice?*

Zovu se slučajne.

102. *Ne mienjaju li se priemeti u većih glasbenih komadih (glasbotvorih) kadkad na duže vrieme?*

Mienjaju se; da se pako tada onim mnogim premjestilicam pred dotičnimi kajdami uklonimo, dodaje se tincu,

gdje novi priemet počima, drugi potez, te se onamo stavlja dotična proznaka. A gdje je potrebno ujedno se poreče prijašnja proznaka povratilicom, n. p.

103. U gore narisanih dur-priemctih manjkaju još priemeti od cis i ces i njihovi supriemeti. Zašto su ovi izpušteni?

Jer se oni mogu na jednostavniji način predstaviti. *Cis*-dur moralo bi za svaku kajdu imati ♯, dočim *Des*-dur, istosuglasni njegov priemet, treba samo pet ♭. *Ces*-dur za svaki bi kajdu zahtievalo ♭, *H*-dur (istosuglasni njegov priemet) pako zahtieva samo pet ♯. Ovako je i sa njihovimi supriemeti, kod kojih bi kadkada i više dvopovisilicâ i dvoponizilicâ trebalo.

104. Što su supriemeti?

Supriemeti su dur-priemet i mol-priemet, koji jednaku proznaku imadu. Po tom stoji tonika mol-priemeta napram tonici dur-supriemeta za malu treću nižje, i obratno dakako dno (tonika) dur-priemeta za malu treću više, n. p.

C-dur je supriemet *a*-molu,
a-mol je supriemet *C*-duru.

Tako se dakle po gornjoj sravnitbi priemetâ pod 1. i 2. na str. 29. može svaki supriemet lako pronaći. Hoće li se supriemet kojemu dur-priemetu znati, to pokazuje gornje slovo dur-, pod njim stojeće pako mol-priemet sa istom proznakom.

105. Buduć da po tom svaka proznaka dva priemeta nagoviešta, t. j. dur- i mol-priemet, kako se na glasbenom komadu može poznati, kojim je od obaju pisan?

To nam pokazuju sazvuci (akordi), koji dolaze na početku komada. Drugi je znak obično posljednji najkrupniji glas glasbenog komada. Ako su u proznaci n. p tri ♭, to može priemet biti *c*-mol ili *Es*-dur. Ako je dakle po-

sljednji najkrupniji glas *c*, to je priemet *c*-mol, ako je pako posljednji najkrupniji glas *Es*, to je priemet *Es*-dur.

dno, Tonika.
matica, Norm, Fundament, Grund, Ur-.
poreći, widerrufen (auflösen).
premjestilica, Versetzungszeichen.
priemet, Transposition (Tonart [1]).
proznačen, vorgezeichnet.
proznaka, Vorzeichnung.
sravnitba, Vergleichung (vergleichende Tabelle).
supriemet, parallele Transposition (Tonart).
tinac, Taktstrich [2])

Deveta glava.

Srodstvo priemetâ.

106. Koji su priemeti srodni?

Oni, koji imadu više zajedničkih glasova. Tako su n. p. *C*-dur i *G*-dur vrlo blizu srodni, jer *G*-dur ima samo j e d a n drugačiji glas nego *C*-dur, naime *fis* mjesto *f*. *D*-dur takodjer je srodan sa *C*-durom, al ipak ne tako blizu kao što je *G*-dur, jer ima dva drugačija glasa nego *C*-dur, *fis* mjesto *f*, i *cis* mjesto *c*.

1. Niemci upotrebljuju za transpoziciju neumjestan naziv „Tonart", te vele, da ima 12 različnih dur- a 12 različnih mol-načina (Tonarten). Ali u istinu ima samo d v a načina: dur i mol, kako nam gradnja skale pokazuje. D-dur nije drugi način, nego samo transpozicija, t. j. priemet C-dura. S tog razloga smo za „Tonart" uzeli p r i e m e t.
2. Dr. Šulek uzima u svojem rječniku za „Takt" rieč „tipar" a za „Taktstrich: „tiparka", ali ove nazive ja s toga ne primih, jer Daničić u svojem djelu „Рјечник из књижевних старина српских" rieč „tipar" tumači ovako: „тинарь, regula (τύπος): тоѕи ѥ биль нашѣхь старѣхь поутении ѡбичаи, и дьнашнии дьнь ми нихь наслѣдьѥ тѣмь тинаромь чинимо и живемо. П. 127. ноюще помѣноуите раба божїа Божїдара, изложившаго тинари сїе. В. прим. 13."

Po tom t i p a r prije je ono, što Niemci zovu „Satzung, Norm, Dogma" nego „Takt". — Za „Taktstrich" pako reći „taktna čerta" kako Wolf u svojem slovenskom riečniku veli, nije mi se takodjer htjelo, jer zazirem od ovako doslovna ponašivanja, te tako odabrah riečcu „tinac" (od tin, pretin), što znači toliko koliko mala pregrada. A drugo, čini mi se, ona crta izmedju pojedinih mjera niti nije.

107. Kako se zovu ovi bliži i dalji srodstveni odnošaji?

Zovu še pâsi.

108. Ali kao što G-dur tako ima i F-dur samo jedan drugojačiji glas od C-dura; kakva je razlika u tom srodstvu?

Nikakva. *G*-dur i *F*-dur su sa *C*-durom jednako blizu, dakle u istom pâsu.

109. Kako se mogu ovi različiti bliži i dalji pâsi dur-priemetâ lako razpoznati?

Iz niza priemetâ, počamši od nekog glasa uzlazeć uviek za jednu gornju kvintu a silazeć uviek za dolnju kvintu; n. p.

♭ 7	♭ 6	♭ 5	♭ 4	♭ 3	♭ 2	♭ 1		♯ 1	♯ 2	♯ 3	♯ 4	♯ 5	♯ 6	♯ 7
Ces	*Ges*	*Des*	*As*	*Es*	*B*	*F*	*C*	*G*	*D*	*A*	*E*	*H*	*Fis*	*Cis.*

Hoće li se znati, koji su priemeti u najbližjem pâsu sa *C* srodni, to ovo pokazuje najbližja gornja i najbliža dolnja peta, naime *G* i *F*. U drugom pâsu sa *C*-dur je *D*-dur i *B*-dur; i tako se broji sve dalje.

110. Koji su dakle dur-priemeti srodni u prvom pâsu n. p. s B-durom?

S *B*-durom su srodni prva gornja kvinta *F*-dur i prva dolnja kvinta *Es*-dur. Srodnjaci drugoga pâsa *B*-duru bili bi po tom *C*-dur i *As*-dur.

111. Kako se mogu pâsi u mol-priemetih razpoznati?

Mogu se razpoznati iz istoga niza mol-priemetâ po gornjih i dolnjih kvintah. Sa *a*-molom je dakle u prvom pâsu srodan mol-priemet gornje kvinte: *e*-mol, a mol-priemet dolnje kvinte: *d*-mol. — Po tom se mogu svi pâsi mol-priemetâ medju sobom lako razabrati.

112. Ima li još i dalnjih srodstva?

Ima; u prvom su pâsu još srodna dva supriemeta; sa *C*-durom n. p. *a*-mol, dakle i obratno sa *a*-molom *C*-dur; zatim stoje još u prvom pâsu onaj dur- i mol-priemet, koji od jednoga te istoga temeljnika glasa počimaju, dakle n. p.

C-dur i *c*-mol, *a*-mol i *A*-dur. Po tom ima svaki dur- i mol-priemet u prvom pâsu četiri srodna priemeta, naime dva u duru i dva u molu.

G
|
c — *C* — *a*
|
F

U sredini stojeći glas (*C*) uzimamo ovdje za glavni dur-glas; nad i pod njim stojeća velika slova naznačuju obje najbliže srodne dur-priemete; s obiju strana stojeća mala slova pako najbliže srodne mol-priemete.

Stavimo *D*, kao glavni dur-glas, to dobijemo sliedeći lik srodstva:

A
|
d — *D* — *h*.
|
G

Izlazeć od kojeg mol-priemeta prikazuje se srodstvo prvoga pâsa ovako:

e
|
A — *a* — *C*.
|
d

113. Kako nahodimo od dur-priemeta sve srodnike drugoga pâsa?

Nahodimo tako, da svakomu od četiri najbliže srodnih priemeta kojega dur-priemeta opet četiri najbliže srodna potražimo. Ovo su onda srodnici drugoga pâsa.

Sa *C*-durom, kao što znamo, srodno je u prvom pâsu *G*-dur, *F*-dur, *c*-mol i *a*-mol. Uzmimo dakle onaj sa *C*-durom u prvom pâsu srodni dur-glas *G* za središte kojega novoga srodstva prvoga pâsa, to dobijemo ovaj

D
|
p r v i l i k *g* — *G* — *e*
|
C

Uzevši *F*-dur kao središte to dobijemo

C
|
d r u g i l i k *f* — *F* — *d*
|
B

a-mol kao središte daje

e
|
t r e ć i l i k *C* — *a* — *A*
|
d

c-mol kao središte daje

g
|
č e t v r t i l i k *Es* — *c* — *C*.
|
f

Izlučimo sada iz ova četiri srodstvena lika prvoga pâsa ponajprije praotce, koji su najbližji srodnici *C*-duru, t. j. *G*-dur, *F*-dur, *c*-mol i *a*-mol, to ostanu kao srodnici drugoga pâsa od *C*-dura:

Od prvoga lika: *D*-dur, *g*-mol i *e*-mol.
Od drugoga lika: *B*-dur, *d*-mol i *f*-mol.
Od trećega lika: *A*-dur, *e*-mol i *d*-mol.
Od četvrtoga lika: *Es*-dur, *g*-mol i *f*-mol.

Ali *g*-mol, *d*-mol, *e*-mol i *f*-mol dolaze dvostruko; metnemo li ih dakle samo jedanput, to ostanu kao srodnici drugoga pâsa od *C*-dura ovi: *D*-dur, *B*-dur, *A*-dur, *Es*-dur, *g*-mol, *e*-mol, *f*-mol i *d*-mol.

114. Dobiju li se istim postupanjem srodnici drugoga pâsa takodjer od mol-priemeta?

Dobiju se na sasvim isti način. Sa *a*-molom su srodni u prvom pâsu: *e*-mol, *d*-mol, *C*-dur i *A*-dur. — Srodnici prvoga pâsa *e*-molu jesu: *h*-mol, *a*-mol, *G*-dur i *Es*-dur. — Srodnici prvoga pâsa *d*-molu jesu: *a*-mol, *g*-mol, *F*-dur i *D*-dur. — Srodnici prvoga pâsa *C*-duru jesu: *G*-dur, *F*-dur, *c*-mol i *a*-mol. — Srodnici prvoga pâsa *A*-duru jesu: *E*-dur, *D*-dur, *a*-mol i *fis*-mol.

Izlučimo li ono, što je već u praliku *a*-mola zabilježeno kao srodstvo prvoga pâsa, te izpustimo li dvostruko, to ostanu kao srodnici drugoga pâsa *a*-molu: *h*-mol, *E*-dur, *fis*-mol, *D*-dur, *g*-mol, *F*-dur, *e*-mol i *G*-dur.[1])

---

dolnja kvinta (peta), Unterquinte.
gornja kvinta (peta), Oberquinte.
niz priemetâ, Reihenfolge der Transpositionen (Tonarten).
pâs, Grad der Verwandtschaft [2])
srodstvo priemetâ, die Verwandtschaft der Transpositionen (Tonarten).

Deseta glava.

O vrednoći (količini) glasova.

115. Što se razumieva vrednoćom (količinom) glasova?

Razumieva se njihovo dulje ili kraće trajanje u vremenu.

116. Kako se različite vrednoće glasova pismeno označuju?

Označuju se različitimi oblici kajda. Imamo naime

1. Mi smo ove odnošaje srodstva priemetâ — koji se u ostalom po istih zakonih mogu i na dalnje pâse razširiti — u ovaj katekizam zato primili, da stvar učeniku ne bude ne poznata, ako o njem bude govora. Za praktičnu porabu ima u toj nauci malo koristi. (Lobe.)
2. Pâs, koljeno u rodu (prvi pâs, drugi i t. d.), Grade der Verwandtschaft, gradus: on je jedan pâs njemu bližje, cf. koljeno. (Vidi Vukov rječnik.)

*

ciele kajde 𝅝, polukajde 𝅗𝅥, četvrtine ♩, osmine ♪, brzice 𝅘𝅥𝅯, hitrice 𝅘𝅥𝅰, naglice 𝅘𝅥𝅱 i poletice 𝅘𝅥𝅲.[1])

117. Kako se odnosi polukajda prama cieloj?

Polukajda traje samo polovicu toliko dugo koliko ciela.

118. Kako se odnosi četvrtina kajde prama cieloj?

Četvrtina vriedi samo četvrti dio ciele kajde; i tako ovaj odnošaj ide sve dalje, kao što imena pokazuju. Jedna brzica n. p. traje samo šestnaesti dio onog vremena, što ga ciela kajda izpunjuje.

1. Buduć da su nazivi „šestnaestina, triestdrugina (triestdvojina), šesdesetčetvrtina, stodvadetosmina“ kako u matematici rabe, za porabu u glasbi, osobito pri sastavljanju (n. p. jedanaest šestnaestinâ, triestijedna triestdrugina, ili šesdesetčetvrtinska trojnica (Vierundsechzigstel-Triole), prilično tegobni, to sam ja usvojio na mjesto: Sechzehntel brzica, na mjesto Zweiunddreissigstel hitrica, na mjesto Vierundsechzigstel naglica, a na mjesto Einhundertachtundzwanzigstel poletica. — Kad bi bilo po mojem i kada nazivi „ciela kajda, polukajda“ i t. d. ne bi bili već ovako mah preoteli, ja bih kajdne vrednote nazivao poput starih Slovjena, te za 𝅜 rekao: velika (kajda) ili trajača, durača, za 𝅗𝅥: duga (kajda) ili spora, za ♩ laka ili nespora, za ♪ kratka, za 𝅘𝅥𝅯 brzica i t. d. „Ciela kajda, polukajda“ i t. d. zato ih ne bih zvao, jer su, kako Benedikt Widmann sasvim razložito primjećuje, njemački nazivi „ganze, halbe, Viertelnote“ krivi, ter samo u $\frac{2}{2}$ $\left(\frac{4}{4}\right)$ mjeri valjadu. — Englezi i Francezi nazivlju kajde većim dielom po obliku, što će se mnogim ljubit, pa ni Talijani ne vele: „integra“ ili „mezza nota“, kao što se vidi iz ove sravnitbe:

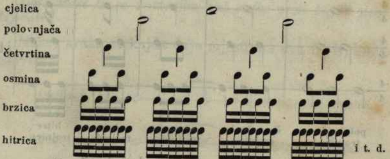
	𝅝	𝅗𝅥	♩	♪	𝅘𝅥𝅯
englezki:	whole,	blank,	crotchet,	quaver,	semiquaver,
francezki:	ronde vaut,	blanche,	noir,	croche,	double croche,
talijanski:	semibreve,	minima,	semiminima,	crom,	semicrom,

	𝅘𝅥𝅰
englezki:	demi-semiquaver.
francezki:	triple croche.
talijanski:	biscrom.

(Prevodilac.)

119. Kako se vrednoće kajde ne obzirući se na cielu kajdu, već sravnjujuć ih medju sobom, odnose?

Kako sliedeća sravnitba pokazuje, vriedi svaka kajda polovicu najbliže nad njom stojeće kajde, četvrti dio od one, što druga nad njom stoji i t. d. Brzica je n. p. polovica osmine ili četvrti dio četvrtine i t. d.

120. Što znamenuju u gore narisanom liku dolnji potezi osminâ, brzicâ i hitricâ?

Ti potezi nadomješćuju kuke. Kad bismo naime htjeli svaku pojedinu osminu, brzicu i t. d. posebno obilježiti ovako ili tako i t. d., pisanje bi bilo dosta dosadno. Dodje li dakle više takovih kajda jedna za drugom, to ih spajamo potezi vrednoće ili rebri. Mjesto da se piše:

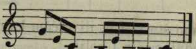

piše se:

121. Stavljaju li se rebra uviek pod kajde?

Ne stavljaju, već samo kod višjih kajda, kod nižjih pako povuku se povrh njih n. p.

122. Što su trojnice (triole)?

Trojnice su kajde, koje su mjesto na dvie na tri jednake manje kajde razdieljene, i te tri u isto vrieme minu kao one dvie, te se s toga za toliko brže izvesti moraju; n. p.

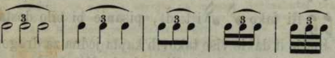

i t. d.

polukajdne trojnice, četvrtinske trojnice, osminske trojnice, brze trojnice, hitre trojnice.

123. Je li taj način pisanja dostatan?

Uvježbanu glasbaru doduše dostaje, ali se ipak sigurnosti radi stavlja nad likom znamenka 3, a povrh 3 luk, n. p.

i t. d.

124. Imaju li trojnice uviek ovaj oblik, t. j. zamnieva li svaka trojnica uviek napose?

Ne zamnievaju uviek napose, već se kadkad i po dvie trojnice stežu, i to ili prednje dvie ili posljednje dvie:

i to spojkom, kao što kod *a.* ili većom kajdom kao kod *b.*, a ovaj je posljednji način i bolji.

125. Zašto je bolji?

Jer je jednostavniji, pa se tim sigurnije zamieti. Za označenje polag *a.* treba dva luka, jedan koji trojnice, a drugi koji stegnuće njihovo označuje, čemu se pisanjem polag *b.* možemo ukloniti.

126. Može li se raztrojba kod svake vrsti kajdâ upotrebljivati?

Može; svaka se kajda daje mjesto na dva na tri diela razstaviti.

127. Što su peternice (kvintole)?

Peternice su kajde, koje su mjesto na četiri na pet dielova podieljene:

Ovih pet dielova mora se sumjerno nešto brže izvesti, da se u isto vrieme svrše, kako ona četiri diela.

128. Ne može li se pet kajdâ još i drugčije razdieliti?

Može se, i to ili ovako ili tako , ali onda ne bi više jedna četvrtina bila razdieljena na pet jednakih dielova, dakle ne bi bile niti peternice (kvintole), već bi četvrtina bila razstavljena u dvie brzice i tri brze trojnice.

129. Što su sedmernice (septimole)?

Sedmernice jesu:

p r v o: kada se koja kajda podieli mjesto na č e t i r i na s e d a m jednakih dielova, n. p. polukajde mjesto na četiri na sedam osmina ;

d r u g o: kada se kajda mjesto na š e s t na s e d a m jednakih dielova, n. p. šestosminska kajda mjesto na šest na sedam osmina razdieli.

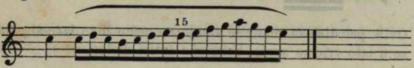
130. Što su deveternice?

Kada d e v e t dielova stoje mjesto o s a m ili šest:

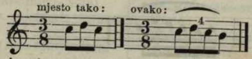
I tako se ovaka kajda može na daljnje nejednake manje česti raztvoriti, na jedanaest, trinaest, petnaest i t. d.; n. p.

a)

131. Dosad smo samo takove razdjelbe vidjeli, gdje lihi broj kajdâ stoji mjesto tâkog. Ima li i takovih, gdje je tâki broj kajda mjesto lihog?

Ima. Četiri osmine mogu kao četvrternice (kvartole) dolaziti, n. p. u $^3/_8$ (triosminskoj) mjeri:

Ovdje zamnievaju četiri kajde u istom vremenu, što ga one tri kajde trebaju.

132. Što je deseternica (decimola)?

Gdje se d e s e t dielova mjesto o s a m ukazuju, n. p.

133. Ovdje je kod b) deset kajda pisano poput hitricâ, gdje ima za dvie više nego li bi smjelo biti; gore kod a) ukaza nam se još više kajda, ali samo kao brzice. Kako je to?

I dolnji se primjer kod *b)* može pisati onako kao gornji kod *a)*, i obratno svi primjeri kod *a)* kao onaj kod *b)*. Posljednji način pisanja bio bi točniji, jer bi strogo uzevši uviek trebalo ravnati se po prijašnoj vriednosti, pod koju se suvišak uračunava. Ali se s ovimi rebri ne postupa tako strogo, jer tu ne može tako lako biti kakove zabune, buduć da nam broj stojeći vrh takvoga lika, — kad pazimo na vrst mjere (takta), u kojem taj lik dolazi — ne da ni časak dvojiti o razdjelbi lika. Ako naime lik *b)* stoji u $^2/_4$ (dvočetvrtinskoj mjeri), to pokazuje prva četvrtina, da sve sliedeće kajde samo još jednu četvrtinu vriede, i zato je dovoljan broj, koji naznačuje, koliko kajda na tu četvrtinu dodje.

134. Što je šesternica (sekstola)?

Kad se trojnice podiele na šest jednakih dielova, gdje na svaku trojnicu dodju dvie šesternice.

135. Ne ima li još i druge kakve vrsti šesternicâ?

Glasbotvorci pišu kadkad još i drugu vrst šesternica, spajajuć dva trojnička kupa (Triolen - Gruppe) i mećuć povrh njih broj 6, naime:

136. Nije li to znatna razlika?

Jest za cielo. Prave se šesternice mogu tvoriti samo razdvojbom trojnicâ. Neprave šesternice pako postanu stegnućem dvogubih trojnicâ, kao što se gore vidjeti može, a morale bi se svakiput razstaviti, da nikakova dvouma ne bude. To se najbolje opaziti može, kad se dielovi prave i neprave šesternice sravne sa dielovi, iz kojih postaju:

Prave šesternice, koje su postale razstavom trojnicâ — Neprave še-ternice, koje su postale stegnućem trojnicâ

Posljednje moralo bi se pisati ovako:

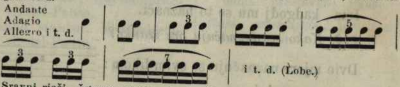
Vidi se lako, da prave šesternice imaju tri naglasa, a neprave da ih imaju samo dva.[1])

brza trojnica, Sechzehntel-Triole.
brzica, Sechzehntel(-Note).
ciela kajda (cjelica), ganze Note.
četvernica (kvartola), Quartole.[2])
četvrtina, Viertel(-Note).
deseternica (decimola), Dezimole.
deveternica (novemola), Novemole.
dvočetvrtinska mjera, Zweiviertel-Takt.
glasbovati, musiziren, exekutiren.
hitra trojnica, Zweiunddreissigstel-Triole.
hitrica, Zweiunddreissigstel.
kajdna vrednoća, Notengeltung.
količina, vidi: vrednoća glasova.
kuka, Haken (statt *zastavica*, Fähnchen) bei den Achtel- und Sechzehntel-Noten.
nagla trojnica, Vierundsechzigstel-Triole.
osmina, Achtel(-Note).
osminska trojnica, Achtel-Triole.
peternica (krintola), Quintole.
poletica, Einhundertachtundzwanzigstel(-Note).
polukajda (polovnjača), halbe Note.
polukajdna trojnica, Halbenoten-Triole.
potez vrednoće, Geltungsstrich, vidi: rebro.
raztrojba, die Dreitheilung.
rebro, Rippe (Geltungsrippe, Geltungsstrich) bei den Achtel-, Sechzehntel- etc. Noten.
sap, Stiel (Notenstiel) bei den Halbe-, Viertel-, Achtel- etc. Noten.
sedmernica (septimola), Septimole.
spojka, Bindebogen (ruski: skopkoja).
šesternica (sekstola), Sextole.
troosminska mjera, Dreiachtel-Takt.
trojnica (triola), Triole.
trojnički kup, Triolengruppe

[3]).

vrednoća (količina) glasova, Geltung der Töne.
zamnievati, ertönen (zamnievam) *impf.*, zamnjeti (zamnem) *pf.*

1. Vrlo dobar način, kojim se učenik u razl čnoj razdjelbi kajdâ može izvježbati, jest, ako se, počimajuć od jedne kajde, koja ima veću vre dnotu, napišu svi dielovi, u koje se ona može razdielit', pa te kajde onda učenik na više različitih mahova glasbuje, t. j. pjeva, gudi, svira ili glasovira.

2. Sravni rieči „četvero, petero, desetero".
3. Niemci zovu cieli kup na prosto „eine Triole".

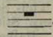
Jedanaesta glava.

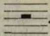
O stankah (pauzah).

137. Što su stanke?

Znakovi, koji opredjeljuju vrieme za koje se glasom stane, t. j. šuti, a od toga što se glasom stane, zovu se i stanke.

138. Koje i koliko vrsti stanaka ima?

Toliko, koliko ima vrednoća kajda. Cieloj kajdi 𝅝 odgovara stanka što se bilježi duguljastim četverokutom, koji pod crtom visi .

To znamenuje, da glasbar ima upravo tako dugo prestati glasom, kako dugo bi ciela kajda trajala. — Polukajdi odgovara stanka, koja se bilježi isto takovim četverokutom, ali nad crtom ležećim .

139. Je li je svejedno, na kojih se god crtah obje ove stanke napišu?

Svejedno je; ali ipak se zato obično izabere treća ili četvrta.

140. Kakove oblike imaju ostale stanke za četvrtine, osmine i t. d.?

Ove:

četvrtinska stanka.	osminska stanka.	brza stanka.	hitra stanka.	nagla stanka.	poletna stanka.

141. Ne ima li glasbar kadikad više nego jednu mjeru stati?

Ima, kadgodj mu se to naznači.

142. Kako se naznačuju ove stanke?

Dvie mjere naznačuju se ovim likom :

Tri mjere ovim likom:

Četiri „ „ „

Pet mierâ „ „

Šest „ „ „

Sedam „ „ „

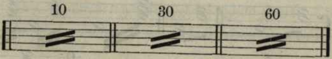
Osam „ „ „

Tako se mogu dalnjim sastavljanjem svi brojevi stanaka označiti; a račun je lahak, ako si samo znakove stanaka za jednu mjeru, za dvie i za četiri mjere zapamtimo, od kojih se onda sve druge tvoriti mogu.

143. Ne ima li i drugog načina, kojim bi se velike stanke jednostavnije predočile?

Ima; povuku se dva kosa poteza a povrh njih se napiše broj mjerâ.

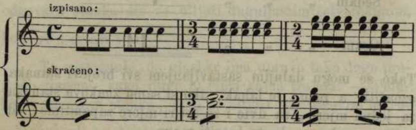
brza stanka, Sechzehntel-Pause.
ciela stanka, ganze Pause.
četvrtinska stanka, Viertel-Pause.
hitra stanka, Zweiunddreissigstel-Pause.
nagla stanka, Vierundsechzigstel-Pause.
poletna stanka, Hundertachtundzwanzigstel-Pause.
polustanka, halbe Pause.
stanka (russisch: остановка; böhm.: přestávka), Pause.
stati, *prestajati*, pausiren, innehalten.

Dvanaesta glava.

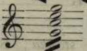
O raznih znacih skraćivanja i olakšavanja u kajdopisu.

144. Ima li još i drugih skraćivanja u kajdopisu?

Ima. Više uzamance sliedećih osmina, brzica i t. d. prikupe se u svoju veću kajdnu vrednotu, te se spoje rebarcî, koja ih idu, n. p.

Posljednji se kajdolik kadikad piše i tako dodavajuć *trem. (tremando)* ili *tremolo*, p o t r e s n o, osobito kad kajde brzo jedna za drugom sliede. — Sliede li kajdni kupovi iste vrsti višekrat jedan za drugim, to se za prvim likom povuku tek poprečni potezi, a uz to se još može pripisati *simile. sim.* (slično), n. p.

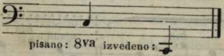
145. Što znamenuje 8 ili 8va (ottava) nad kajdom?

Znamenuje to, da ovu kajdu treba za jednu osmicu povisiti; n. p.

146. Što se hoće 8 ili 8vom pod kajdom?

Hoće se, da se kajda za jednu osmicu ponizi; n. p.

147. Što znamenuje all'8va nad ili pod kajdom?

Znamenuje, da uz napisanu kajdu u prvom slučaju treba gornju, a u drugom dolnju osmicu udarati; n. p.

148. Što naznačuje znak ~~~~ iza 8va ili all'8va?

Naznačuje, da jednostruke ili dvostruke osmice dotle teku, dokle taj znak nad ili pod kajdom doseže.

149. Što znamenuje za tiem znakom stavljeni „l" ili „loco" i čemu je?

Znamenuje: na mjesto, i tomu je, da se kajde opet moraju po njihovu pravom znamenovanju izvadjati.

150. Što znamenuju nazivi nalazeći se kadkad u kajdovnicih (partiturah) orkestralnih glasbotvora ili za sbor: „col Basso, col Flauto, col 1mo (primo), col 2do (secondo), col Violino" i t. d.

Znamenuju, da ono glasbalo (ili grlo), za koje takova oznaka stoji, mora izvadjati [1]) kajde onoga glasbala (ili

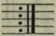
1. Prihvaćamo glagol izvoditi za: executiren, ausführen, a ne bojimo se prigovora, jer valjda ne će nitko zahtievati, da se na mjesto toga občenitoga pojma svagdje piše pet šest specijalnih zamjenicâ: svi-

grla), koje je imenovano. Stoji li dakle n. p. za krupne gusle (Viole) *col Basso*, to znači da krupne gusle imaju gudjeti isto, što i krupne gude (Contrabass), stoji li pako za sopiljku (Oboe) *col Flauto*, to znači, da sopiljka ima svirati što i frula i t. d.

151. Što znamenuje lukom ili piknjami zakvačena rieč „bis" nad jednom ili više mierâ?

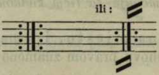
Znamenuje, da se ono, što je zakvačeno, mora dvaput izvesti; n. p.

152. Što znamenuje taj *znak?*

Znamenuje, da se čitav dio glasbotvora opetuje; zašto se i zove opetovka.

153. Što naznačuje ovaj znak sa piknjami s obiuh strana?

Naznačuje, da se ne samo predidući dio, nego takodjer i sliedeći opetuje.

rati, trubiti, guditi, pjevati, udarati; a i narod veli: izvoditi kolo, igre, pjesme. Tako se n. p. pjeva:

Kol'ka je noćca noćašnja,
Svu noć ja zaspat' ne mogo,
Slušajuć liepe djevojke,
Med njima moja djevojka,
Ona im pjesme izvodi.
U svakoj mene prispieva.

154. Što znamenuje i čemu je 1ma i 2da?

1ma *(prima volta)* znači p r v i p u t, a 2da *(seconda volta)* d r u g i p u t; ove rieči stoje pod lučcem nad kajdami

i reći će, da se opetujuć isti dio imadu kajde pod 1ma izostaviti, a mjesto njih kajde pod 2da izvesti.

155. Što će reći Da Capo ili skraćeno D. C.?

Reći će: s početka, t. j. da se mora cieli komad opetovati.

156. Što znamenuje Fine (konac) ili skraćeno F.?

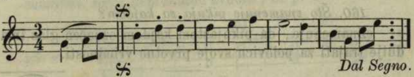
Znamenuje, da je tuj svršetak komadu.

157. Što znači D. C. al Fine?

Da se ne ima cieli komad opetovati, nego samo do onoga diela, gdje stoji *Fine.*

158. Što znamenuje ovaj *znak?*

Znamenuje, da se komad ne ima od početka nego samo od toga znaka opetovati, pa se onda mjesto *Da Capo* piše *D. S. (Dal Segno)*, t. j. „od znaka počam“.

159. Što znamenuje ***come sopra*** *ili skraćeno c. s.?*

Znamenuje „kao gore“ i rabi se u kajdovnicih (partiturah) za olakšicu pisaru. Ako se naime jedno mjesto sasvim jednako ponavlja, to se napiše samo jedna — obično glavna — dionica, a povrh nje stavi se: *come sopra;* pa tada pisalac povrativ se na prijašnje mjesto u kajdovniku ostale dionice prepiše.

dionica, Part, Stimme.[1]
drugim, *col secondo*, *(c. 2do)*, mit dem Zweiten.
drugi put, *seconda volta (2da)*, zum Zweitenmale.
frula, *Flauto*, Flöte.
frulom, *col Flauto*, mit der Flöte.
gude, Violoncell, Bassgeige.[2]
gudalo, Geigenbogen, Fiedelbogen.
gudami, *col Basso*, mit dem Violoncelle.
gusle, Violine, Geige.
kajdni kup, Notengruppe.
kajdovnik, Partitur.
kajdovni lik, *kajdolik*, Notenfigur.
kao gore, *come sopra (c. s.)*, wie oben.
konac, *kraj*, *svršetak*, *Fine (F.)*, Ende.
lučac, eine gebogene Linie, Bogen.
na mjesto, *loco (l.)*, am Orte.
od znaka, *Dal Segno (D. S.)*, vom Zeichen.
opetovka, das Wiederholungszeichen.
potresno, *tremolo*, *tremando (trem.)*, zitternd.
prvim, *col primo (c. 1mo)*, mit dem Ersten.
prviput, *prima volta (1ma)*, zum Erstenmale.
s osmicom, *all' ottava (all' 8va)*, mit der Oktave.
s početka, *Da Capo (D. C.)*, vom Anfange.
s početka do kraja, *Da Capo al Fine (D. C. al Fine)*, vom Anfange bis (zu dem Worte) *Fine*.
sbor, Chor, ein Verein von mehreren Sängern.
slično, *simile (sim.)*, ähnlich.
za jednu osmicu više ili niže, *ottava (8va, 8)*, um eine Oktave höher oder tiefer.

Trinaesta glava.

O piknjah.

160. Što znamenuje piknja za kajdom?

Znamenuje, da piknjastom kajdom označen glas ima dulje trajati za polovicu svoje prvotne vriednosti.

Piknja za cielom kajdom jest jednaka

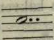
1. Rieč Part prevedoše Niemci besjedom: „Stimme“, te tako i u nas ušla griehom u običaj rieč „glas“, ali glasom označujemo njemački „Ton“, te s toga mislimo, da rieč dionica više odgovara pravomu pojmu parta.
2. Za Bassgeige prihvatismo nalik na gusle, dude, diple rieč: gude u višebroju, i to s toga, što od istoga koriena izvedene rieči: gudorenje (ein undeutliches Dahersummen), gudnjava (ein dumpfer Schall) baš onomu pojmu odgovaraju, kojim se to glasbalo označuje i što Rusi za trožične krupne gusle imadu staru rječ „gudok“.

Piknjasta polukajda jest jednaka

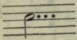
Piknjasta četvrtina jest jednaka

Piknjasta osmina jest jednaka

161. Što znamenuju dvie piknje za kajdom?

Znamenuju, da se vrednoća kajde povećava ne samo za polovicu, nego još i za polovicu prve piknje. Ciela kajda sa dvima piknjama jest jednaka i t. d.

162. Ima li još i više nego d v i e *piknje za kajdom?*

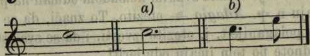
Ima kad i kad t r i; treća piknja onda povećava vrednotu kajde još za polovicu vrednote druge piknje. Sliedeća kajda sa tri piknje jest dakle jednaka

.

163. Ima li još i drugih znakova, kojimi se povećanje kajdne vrednote može naznačiti?

Ima; više se kajdâ može spojiti lukom (spojkom) ‿; to znači naime, da glasovi ne imaju svaki napose zamnjeti, nego neprekidno zvučiti; n. p.

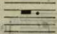
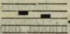
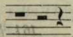
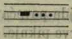
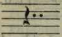
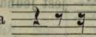
piše se:

izvadja se:

Iz toga se vidi, da baš ne bi ni trebalo piknje za oznaku svake vrsti povećavanja kajdne vrednote, ali se piknjom znamenito skraćuje kajdni lik, kao što se u prvoj dionici kod *a)* i *b)* sravniv ju sa drugom može uviditi.

*

164. Kad su piknje za stankami, šta znamenuju onda?

Znamenuju ono isto, što piknje za kajdami, samo što se stankami naznačuje produljba mučanja. Dakle piknja za cielom stankom jest jednaka . Dvie piknje za cielom stankom jednake su . Tri piknje jednake su i t. d. — A isti je razmjer, kad stoje za kakvom drugom stankom: jest jednaka .

piknja, Punkt.
piknjasta kajda, punktirte Note.
piknjasta stanka, punktirte Pause.
povečana (ili produljena) kajda, verlängerte Note.

Četrnaesta glava.

O tempu ili mahu.

165. Što se razumieva mahom?

Razumieva se točnije opredjeljivanje trajanja različitih kajda. Do sad se je pokazalo, da ciela kajda još jedanput tako dugo traje, kao što pol kajde, a pol kajde još jedanput tako dugo kao što četvrtina i. t. d. Ali kako dugo upravo kajde po vremenu trajati moraju, ne možemo još po njihovih oblicih saznati. To se trajanje označuje nekimi riečmi, koje se nad svakim komadom odmah na početku stavljaju n. p. *Adagio* — otezito. To znači, da se prva kajda ima polaganije t. j. otezito izvesti, i da se sve ostale kajdne vrednote po tom imaju odmjeriti.

166. Ali je to isto tako neizvjestno, kao što je lik kajde, jer otezito i otezito može različito biti?

To je istina; ali tu ima neki sporazumak glasbara, koji se dakako samo praktičnim predavanjem postići može.

167. Ne ima li opredjelnijega sredstva, nego što je ovaj dogovor?

Ima; a to je mali stroj od Mälzela iznadjen, metronom ili mahomjer nazvan, u kog ima njihalo (šetalica) koje je sa razdjelbom sekunda i minuta u razmjeru. Ovo se njihalo može prikratiti i produžiti, i tim se udešuju razne vrsti brzih i polaganijih njihaja. Hoće li dakle glasbotvorac naznačiti, kako se brzo n. p. četvrtine u tempu njegova komada uzeti imaju, to on pripiše ♩ = 60 (M. M.) Mälzelov mahomjer. Ovi su brojevi na škali mahomjernoga njihala zabilježeni. Glasbar namjesti svoj stroj na taj broj, zanjiše njihalom, a ovo će onda točno označiti trajanje četvrtina, po kojem glasbar pojedine kajde dotičnoga komada opredieliti i razrediti može.

168. Kakvih različita oznaka ima za tempe?

Imamo sliedeća:

Larghissimo, najrazvlačitije . .	♩ = 40	♪ = 80
Largo assai, vrlo razvlačito . .	♩ = 44	♪ = 88
Largo, razvlačito	♩ = 48	♪ = 96
Adagio molto, vrlo otezito . .	♩ = 50	♪ = 100
Adagio, otezito	♩ = 54	♪ = 108
Lento, sporo	♩ = 56	♪ = 112
Larghetto, pozadugo	♩ = 60	♩. = 40
Andantino, polagačice	♩ = 63	♩. = 42
Andante sostenuto, dosta polagano	♩ = 66	♩. = 44
Andante, polagano	♩ = 69	♩. = 46
Andante moderato, mirno . . .	♩ = 72	♩. = 48
Andante con moto, polagano odrješito	♩ = 80	♩. = 53
Andante agitato, nemirno . . .	♩ = 84	♩. = 56
Allegretto, okretno	♩ = 92	♩. = 60
Moderato, umjereno	♩ = 100	♩. = 66
Allegro moderato, pobrže (malo brzo)	♩ = 108	♩. = 72

Allegro ma non troppo, brzo al ne preveć	♩ = 112	♩. = 74
Allegro, brzo	♩ = 120	♩. = 80
Allegro con moto, brzo odriješito .	♩ = 132	♩. = 88
Allegro agitato, hitro	♩ = 138	♩. = 92
Allegro assai, vrlo hitro . . .	♩ = 144	♩. = 96
Allegro vivo, naglo	♩ = 152	♩. = 100
Vivace, živo	♩ = 160	♩. = 106
Vivacissimo, najživlje	♩ = 176	♩. = 116
Presto, listo, plaho	♩ = 192	♩. = 128
Prestissimo, vrlo listo, vrlo plaho[1])	♩ = 208	♩. = 138

Većina tih rieči ima često još nešto pobliže označujuće pridavnike, i oba naznačuju kadkad ne samo čisti tempo, nego takodjer i značaj glasbenoga komada, kojega je glasbotvorac htio izraziti i kojega glasbar izvesti ima. Tako n. p. *Allegro con fuoco* — brzo i vatreno.

Ovi se pridavnici najčešće upotrebljuju:
assai — veoma, vrlo; n. p. *Allegro assai* — vrlo brzo.
un poco — malo, nešto.
un poco più — malo više.
meno — manje.
troppo — ne odviše ili ne pre- (n. p. ne prehitro).
molto — mnogo, vrlo.

---

mahomjer, Metronom, Taktmesser (Tempomesser?).
njihalo (šetalica), Pendel.
oznaka maha, Tempobezeichnung.

1. Ovdje naznačeni stupnjevi mahova niesu po njemačkom izdanju Lobeova katekizma, već izvadjeni iz onoga uvoda, kojega sam ja mojoj sbirci jugoslavenskih narodnih pjesama pridodao, te koji bijaše najprije obnarodovan u njemačkih novinah „Agramer Zeitung“ god. 1873, a poslije u češkom glasbenom časopisu „Hudebni listy“, i koji se sada može dobiti kao pretisak kod ovdješnih knjižara. Tko hoće znati za moje mnienje i iztraživanje o naznaci mahova, neka isti uvod pročita.

Petnaesta glava.

O mjeri.

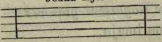
169. Što se razumieva mjerom?

Razumieva se razdioba glasova na manja jednaka razdoblja.

170. Kako se predočuju ta razdoblja?

Predočuju se osovnimi potezi na crtovlju, koji se tinci (Taktstriche) zovu. Medju takvima dvama tincima ima prostor za kajde, koje jednu mjeru izpunjuju.

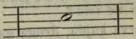
Jedna mjera.

171. Budući da mjere moraju jednake biti, to se valjda i tinci uviek moraju jednako razdaleko nacrtati?

To baš ne treba, jer prostori mjere mogu se vrlo raznimi kajdnimi likovi izpunjivati. Može se n. p. jedna mjera jednom jedinom kajdom predočiti, kao ovdje

a)

gdje su tinci vrlo blizu jedan do drugoga, a može se opet mjesto ove ciele kajde njezinih šestnaest brzica napisati, kao ovdje

b)

gdje tinci mnogo dalje jedan od drugoga stoje. Tinci su samo zato tuj, da oko glasbara opredieljena razdoblja lahko razpoznati može.

172. Po tom može dakle koja mjerovrst vrlo različitih kajdnih likova imati?

Može ih imati toliko, na koliko se manjih dielova veća kajda dieliti dade.

Tuj ima svaka mjera drugu kajdnu vriednost, ali se dadu kajde u svakoj mjeri na cielu kajdu svesti, kao što to prije tumačena vriednost ili količina kajda pokazuje.

173. Ako su tinci samo za oko glasbara tuj, kako opaža uho slušaoca u raznolikih glasovih jednako se povraćujuću mjeru?

Opaža po naglašenih i ne naglašenih glasovih.

174. Što su naglašeni glasovi?

Naglašeni su glasovi oni, koji nekom svojom težom u čuvstvo diraju.

175. Što su ne naglašeni glasovi?

Koju te teže ne imaju.

176. Po tom je dakle naglas jednak jačemu udarcu?

Nije baš uviek. Dva se glasa mogu sasvim jednako jako ili slabo udarati, nu tanko će osjećanje mjere naći ipak na jednom glasu naglas a na drugom ne će.

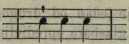
177. Koja od dvijuh kajda, što jedna za drugom sliede, ima naglas, a koja ga ne ima?

Naglas imade prva kajda, druga ga ne ima

178. Je li to jedini način, kako se prikazuje naglas na uzastopce sliedećih glasovih?

Nije. Ima još i drugi način, gdje za naglašenim glasom sliede d v a ne naglašena:

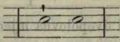
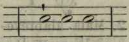

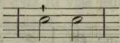
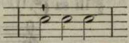
179. Imaju li naglašene i ne naglašene kajde još i drugih imena?

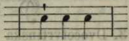
Imaju; naglašena kajda zove se i pomah *(thesis)*, jer tu mahalac mahalo spušta, ne naglašena se kajda pako zove uzmah *(arsis)*, što mahalac ruku diže.

180. Jesu li naglašene i ne naglašene kajde uviek, kao što gore pokazasmo, četvrtine?

Niesu uviek četvrtine, mogu bo se kajdami ma kakove vrsti naznačiti, naime:

cielimi kajdami: i

polukajdami: i

četvrtinami: i

osminami: i

Svaka vrst tuj pokazanih miera ima dakle ili dvie ili tri kajde, koje se dielovi mjere zovu. Po tih dielovih mjere opredjeljuje se mjerovrst.

181. Koliko ima dakle mjerovrsti?

Ima samo dvie mjerovrsti: dvodielni ili tâki i trodielni ili lihi. Buduć pako da se dielovi mjere, kao što gore vidimo, raznimi kajdnimi vrstmi naznačiti dadu, i nadalje što se obe mjerovrsti i u veća razdoblja spraviti mogu, to postaju tim razne j e d n o s t a v n e i razne s a s t a v l j e n e mjerovrsti.

182. Kako se te različite mjerovrsti izpred glasbenoga komada označuju?

Označuju se dvama poput slomka napisanima brojima, od kojih gornji (brojnik) mjerored, a dolnji (nazivnik) veličinu t. j. vriednost dielova mjere pokazuje. Stoji li n. p. izpred glasbenoga komada $\frac{2}{4}$, to pokazuje gornji broj 2, da mjera dva diela ima, dolnji broj 4 pako, da ta dva diela mjere moraju četvrtine biti.

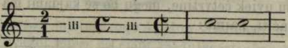
Razne mjerovrsti.

Jednostavne tâke mjerovrsti.

183. Koje su tâke mjere?

Tâke mjere su one, koje samo dva diela imadu, kao:
1. velika alabreve- ili dvociela mjera, koja se nazna-

čuje brojevi $\frac{2}{1}$, nu često i prekriženim 𝄵 ili samo prostim 𝄴.

2. Mala alabreve- ili dvopolovna mjera. Naznačuje se sa $\frac{2}{2}$ ili sa 𝄴.[1])

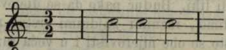
3. Dvočetvrtinska mjera.

Jednostavne lihe mjerovrsti.

184. Koje su jednostavne lihe mjerovrsti?

Jednostavne lihe mjerovrsti jesu one, koje imadu tri diela mjere. To su:

1. tropolovna mjera

2. tročetvrtinska mjera

3. troosminska mjera

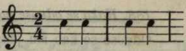
Sastavljene tâke mjerovrsti.

185. Koje su sastavljene mjerovrsti?

One, u kojih se dvie ili više jednostavnih tâkih mjera u jednu mjeru stegnu, naime:

Četiričetvrtinska mjera (nazvana takodjer i ciela mjera) naznačena sa $\frac{4}{4}$ ili 𝄴-om. Ova se četiri-četvrtinska mjera tvori od dviuh $\frac{2}{4}$ miera, koje leže izpod jednoga tinca.

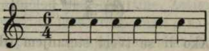
1. Dvopolovna mjera morala bi se uviek sa $\frac{2}{2}$ označiti, da se bolje razumie ova i slične joj $\frac{4}{4}$ ili 𝄴 mjera. (Lobe.)

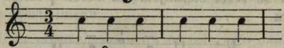
 mjesto

Sastavljene lihe mjerovrsti.

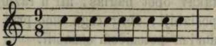
186. Koje su sastavljene lihe mjerovrsti?

One, u kojih se dvie ili više jednostavnih lihih miera u jednu mjeru stegnu, kao:

1. Šestčetvrtinska mjera

mjesto

2. Šestosminska mjera postala od dviuh stegnutih $\frac{3}{8}$ miera.

3. Devetosminska mjera

postala od triuh stegnutih $\frac{3}{8}$ miera.

4. Dvanaestosminska mjera

postala od četiriuh stegnutih $\frac{3}{8}$ miera.

187. Jesu li to sve moguće mjerovrsti?

Niesu; možemo još nekoliko drugih jednostavnih tâkih i lihih miera tvoriti; tu navedene mjerovrsti jesu samo najobičnije. Ali ma koje se neobične još postaviti mogu ili se kadkada i postavljaju, to ih je — po ovdje naznačenih pravilih tvorene — vazda lahko razpoznati, te ih ne treba osobito spominjati.[1])

1. U slavenskoj se narodnoj glasbi često rabi petdielna i sedamdielna mjera, koje obe jednostavnim mjerovrstim pripadaju, jer samo jedan naglas imadu. U njemačkoj i francezkoj glasbi naći ćeš takodjer amo tamo petčetvrtinsku mjeru, kao n. p. u popievci „Prinz Eugen der edle Ritter", ili u operi „La dame blanche", ali to niesu jednostavne mjerovrsti, već su one sastavljene od jedne $\frac{2}{4}$ i jedne $\frac{3}{4}$ mjere, imadu dakle dva naglasa, te ih valja dobro lučiti od slavenske $\frac{5}{4}$ mjere.

188. Kako se odnose naglasi u sastavljenih mjerovrstih?

Odnose se kao i u jednostavnih, samo uz tu razliku, da je prvi naglas u sastavljenoj mjerovrsti jači, a drugi naglas da je slabiji, pa se ovaj s toga i panaglas ili bivši glavni dio naziva. U jednostavnoj tâkoj $\frac{2}{4}$ mjeri n. p. ima prva četvrtina naglas, a druga ga ne ima.

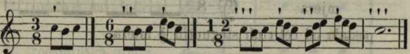

Ako li se tvori stezanjem tih obiuh $\frac{2}{4}$ miera sastavljena $\frac{4}{4}$ mjera

to je treća četvrtina bivši glavni dio ($\frac{2}{4}$ mjere), te ima kao takav opet naglas, ali u razmjeru prama prvoj četvrtini poslabiji, sbog čega smo prvi d v i m a a drugi samo j e d n i m potezićem označili.

Isto se tako postupa sa trodielnimi jednostavnimi i sastavljenimi mjerovrstmi, n. p.

189. Budu̇ se pako dielovi mjere i na manje kajde raztvoriti dadu, kako se onda te zovu?

Zovu se kusovi mjere.

190. Kako se naglašuju kusovi mjere?

Naglašuju se u istom razmjerju kao što dielovi mjere. Dieli li se n. p. četvrtina na dvie osmine, to ima prva osmina naglas, a druga ne ima ; dieli li se četvrtina na trojnice, to dobije prva trojnica naglas i t. d.

191. Budući u jednoj mjerovrsti vrlo različiti i koje-kako sastavljeni kajdolici dolaziti mogu, n. p. u $\frac{4}{4}$ mjeri, sliedeći:

kako se može u takovih potežih slučajevih namah pogoditi točno dielenje i naglašivanje?

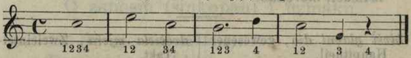
Ponajprije valja potražiti naglas kupa kajdâ, štono je u predjašnjem primjeru nastao od treće četvrtine. Zatim će se onaj kup u drugoj četvrtini lakše razpoznati; napokon će se pokazati, da se prvih i potonjih osam kajda na četvrtine svesti imadu.

192. Ali tu preostaje još uviek ta potežkoća onih osam ili pet ili one dvie kajde udesiti po njihovoj brzini ili sporosti prema četvrtinam; kako si možemo tu pomoći?

Kupovi kajdâ razdjeljuju se na manje kusove n. p. u predjašnjoj mjeri mjesto na četvrtine kao kod *a)* na osmine kao kod *b)*.

193. Kako se pogadja pravo trajanje kod povećih vrednota kajdâ?

Pogadja se na isti način; t. j. razbrajaju se dielovi mjere a glas se po njih drži (dulji); n. p.

194. Stavljaju li se naglasi povrh kajdâ?

Ne stavljaju se, već ih glasbar označuje po rečenih pravilih. Samo za osobito i vanredno naglašivanje imade posebnih znakova. Za jednu kajdu n. p.

> ∧ ili riečmi: *sf (sforzato), rfz (rinforzato)*, žešće; *sff (sforzato assai)*, vrlo žestoko.

195. Ne naglašuju li se takodjer i cieli stavci slabije ili jače?

Naglašuju se, pa zato nam služe ovi znakovi:

za vrlo tiho, *pp* ili *ppp, pianissimo, piano assai*;
za tiho, *p, piano*;
nešto ili polu jako, *pf, poco forte, mf, mezzo forte*;

tiše (ako je prije toga *piano* bilo), *meno piano*;
manje jako (ako je prije toga *forte* bilo), *meno forte*;
jako, silno, *f*, *forte*;
jače, *più forte*;
pojače, *poco più forte*;
veoma jako, najjače, *ff*, *fff*, *fortissimo*.

Za neznatne (jedva opažljive) prielaze s jednog stepena jačine na drugi:

Sa *piano* na *forte*: < (znak narazklis)
ili riečmi:

sve jače i jače, *cresc.*, *crescendo*;
malo po malo jače i jače, *poco a poco cresc.*

Sa *forte* na *piano*: > (znak naoklis)
ili riečmi:

sve slabije i slabije, *decrescendo (decr., decresc.) diminuendo* ili *mancando*, dodatci *poco a poco* — *al piano, al pianissimo*;
gubeć se, *perdendosi*;
izčezavajuć, *smorzando*;
izdišući, *morendo*.

---

bivši glavni dio, gewesener Hauptttheil.
brzina, Schnelligkeit, Geschwindigkeit.
ciela mjera, ganzer Takt.
ćut mjere, Taktgefühl.
četiričetvrtinska mjera, Vierviertel-Takt.
devetosminska mjera, Neunachtel-Takt.
dio mjere, Takttheil.
dvanaestosminska mjera, Zwölfachtel-Takt.
dvociela mjera, Zweieintel-Takt.
dvočetvrtinska mjera, Zweiviertel-Takt.
dvodielna mjera, zweitheiliger Takt.
dvopolovna mjera, Zweizweitel-Takt.
jednostavna mjerovrst, einfache Taktart.
kus mjere, Taktglied.[1])
liha mjerovrst, ungerade Taktart.

1. Njemačku rieč „Taktglied“ niesam s toga ponašio „članom mjere“, što po vlastitom izkustvu znadem, da učenik rieči „Taktglied“ i „Takttheil“ jako težko razlučuje, te riedko znade, koja rieč naznačuje što manjega. Da tomu izbjegnem, upotriebio sam za „Takttheil“ dio mjere, a za „Taktglied“ kus mjere.

mahalac, Taktgeber, Taktschläger, Dirigent.
mahalo, Taktirstab.
mala alabreve-mjera, kleiner Alabreve-Takt.
mjerored, Taktordnung.
mjerovrst, Taktart.
naglašeni glas, akzentuirter Ton.
naglašivivanje, Betonung.
ne naglašeni glas, unakzentuirter Ton.
osjećanje mjere, Taktempfindung.
panaglas, Nebenakzent.
petdielna mjera, fünftheiliger Takt.
pomah, Thesis, Niederschlag.
sastavljena mjerovrst, zusammengesetzte Taktart.
sedamdielna mjera, siebentheiliger Takt.
sporost, Langsamkeit.
šestčetvrtinska mjera, Sechsviertel-Takt.
šestosminska mjera, Sechsachtel-Takt.
tâka mjerovrst, gerade Taktart.
trajanje, *Dauer*.
tročetvrtinska mjera, Dreiviertel-Takt.
trodielna mjera, dreitheiliger Takt.
troosminska mjera, Dreiachtel-Takt.
tropolovna mjera, Dreizweitel-Takt.
udarac, Anschlag.
uzmah, Arsis, Aufschlag, Auftakt.
velika alabreve-mjera, grosser Alabreve-Takt.

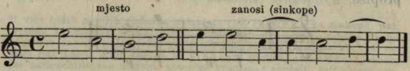
Šestnaesta glava.

O zanosih (sinkopah) i uzmaku.

196. Što su zanosi (sinkope)?

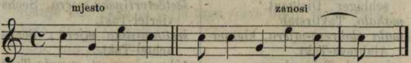
Zanosi su prvo: oslabe naglašenih glasova tiem, da se ovi spoje sa nenaglašenimi glasovi, pa da udarac (još ne naglas) dodje na nenaglašeni glas. Tako se mogu zanositi sve vrsti kajdâ a i dielovi i kusovi mjere.

Zanosi dielovâ mjere.

Zanosi kusovâ mjere.

Drugo: Pravi premještaj naglasa na prvobitno ne naglašeni glas:

Treće: Kad se u trodielnih bud jednostavnih bud sastavljenih mjerovrstih stegnu dva lahka maha (ne naglašeni glasovi) u jednu kajdu, pa tiem od prve kraće kajde pretežniji postanu.

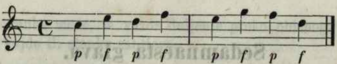

197. Spada li ova treća vrst sbilja medj zanose? Naglas bo tu nije prenesen niti je položen na koji ne naglašen glas?

Ako se strogo uzme, to ova vrst dakako nije pravi zanos, nu ipak mu se približava stezanjem obiuh ne naglašenih četvrtina u polukajdu, čim barem duljim trajanjem pretežnija postaje od prvoga ne naglašena glasa. Tu se može ono, što je zanosu slično, više oslabiti, ako se za prvi naglašeni glas ojačba umjetnom naznakom *forte, rinforz.* propiše.

obratno takodjer biva, kad se drugi glas oznakom ojača. Tom se oznakom može stvoriti neka vrst zanosa takodjer i u tâkih mjerovrstih.

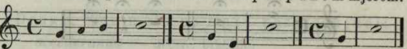
Svimi se timi načini mienja čuvstvo naglasa mjerovrstî, a ne čuvstvo mjere. Ali ima i zanos, gdje kao da se mjera mienja, pak misliš, da na jedanput drugu mjerovrst čuješ.

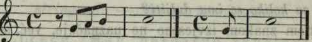

Tuj se n. p. $\frac{3}{4}$ mjera osjećanjem promjenjuje baš u $\frac{2}{4}$ ili u $\frac{3}{4}$ mjeru.

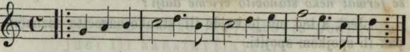
198. Što je uzmah?

Uzmah je početak stavka sa nepodpunom mjerom.

i t. d.

Što prvoj mjeri ne dostaje, to se posljednjoj dodaje, a što prva mjera ima, to se posljednjoj u jednom stavku oduzima, po čem obje mjere zajedno jednu podpunu mjeru sačinjavaju.

čuvstvo mjere, Taktgefühl.
čuvstvo naglasa, Akzentgefühl.
lahki mah, leichte Zeit, leichter Schlag.
naglašeni glas, akzentuirter Ton.
ne naglašeni glas, unakzentuirter Ton.
udarac, Anschlag.
uzmah, Auftakt, Aufschlag.
zanos, Synkope.[1]
zanositi, synkopiren.

1. U više naših novijih rječnika nalazi se rieč izsuvka za sinkopu, pak premda je izsuvka vieran prevod grčke rieči sinkope, mislim da ne odgovara sasvim pojmu, što ga imade rieč sinkopa u glasbi. Vuk tumači rieč zános, koju sam ja za sinkopu primio, evo ovako: „zános, der unterschiedliche Akzent, accentus proprius; zanòsiti, mit einem verschiedenen (falschen?) Akzente sprechen, diverso accentu loquor:
Latinski mu govori
Arbanaski zanosi —
Po tom je Vukovu razlaganju zanos posve isto, što je sinkopa u glasbi.

Sedamnaesta glava.

O fermatu ili znaku ustave (počinka, odmora) i drugih prekidih mjere.

199. Što je fermat ili znak ustave?

Jest znak za odmor, koji se stavlja nad kajdom ili stankom, te se označuje ovako 𝄐 𝄑

200. Što znači taj znak?

Da se kajda ili stanka ima više duljiti nego li joj zakon mjere po pravu dopušta.

201. A za koliko se ima duljiti?

To se tiem znakom izvjestno ne naznačuje, već se volji i sudu glasbara propušta. Ipak se ponešto opredieliti dade mahom (tempom). U laganom tempu se manje, a u živom više dulji.

202. Nije li glasbotvorcu kad i kad do toga stalo, da se fermat neko stanovito vrieme dulji?

Jest, a tad mu je kajde ili stanke naročito naznačiti, pak ih spojkom spojiti.

203. Što je glavna stanka?

Glavna stanka je ona, koja se svim dionicam propisuje.

204. Što je obustava?

To je znak ustave u svih dionicah.

205. Čim se dakle razlikuje stanka od fermata?

Stanka je samo prosti znak prestajanja. Fermatom se prekida tempo; fermat je znak odmora, koji se i kod kajde

i kod stanke meće, te vazda duljenje preko običnoga trajanja kajde ili stanke zahtieva.

206. Ima li još i drugih prekida maha?

Ima ih više.

Prvo. Mah malo po malo oklievajući:

calando (skraćeno *cal.*), utišajuć,
ritenuto — *riten.*, sustežuć,
rilasciando — *rilasc.*, popuštajuć,
ritartando — *ritart.*, oklievajuć,
rallentando — *rallent.*, zatežuć. Posljednja rieč upotrebljava se obično kao najjači izraz za popust maha.

Drugo. Mah malo po malo pospješujući:

accellerando — *accel.*, brzajuć,
stringendo — *string.*, žureć, goneć.

Treće. Mah neznatno zaustavljajući ili pospješujući:

poco a poco, malo po malo, n. p.
poco a poco rallentando, malo po malo zatežuć,
poco a poco accelerando, malo po malo brzajuć.

Četvrto. Mah nešto izvjestnije pospješujući ili zaustavljajući:

più moto, više pokretljivo ili s dodatkom *poco più moto*,
più vivo, živahnije, življe, ili s dodatkom *poco più vivo*,
meno moto, manje pokretljivo, ili s dodatkom *un poco meno moto*,
meno vivo, manje življe, ili s dodatkom *un poco meno vivo*.

Peto. Mah u povećem stavku sveudilj goneći, vazda ubrzujući:

più stretto, žurnije.

*

Prielaz u hitriji mah zove se takodjer „*streta*“. To dolazi osobito u ensemblu (skupu) u operi naročito u posljednjem stavku finala (zaglavka).

Šesto. Mah manje ili više obustavljajući:

tempo rubato, izprekidani mah, svojevoljno postupanje mahom, gdje se jedna kajda dulji a druga prikraćuje, način, koji se kad i kad može jako dojmiti, kad se hoće, da se njim izrazi neka mala nestalnost čuvstva. Taj *rubato* žalibože rabe često mnogi umjetnici novijega vremena poimence pjevači bezumnim i nerazložnim načinom, gdje se uho ugladjena slušaoca samo vriedja.

senza tempo, bez maha, gdjeno glasbotvorac mah svojevoljno prekida, te ga pušta na volju izvodiocu.

a piacere, ad libitum, po volji, i

colla parte, po glavnoj dionici, znači da se ima podati po onom glasbaru ili pjevaču, koji ima glavnu dionicu, t. j. paziti na njegovo glasbovanje. To se tiče obično samo kratkih stavaka ili pojedinih miera.

Recitativ; gdje se doduše mjera s prieda naznačuje, ali se niti strogo na vriednost kajdâ pazi, niti ima opredieljenoga maha, nego se oboje samo predaje po pravilih deklamacije, gramatične duljine i kratkoće slovaka, te po polaganijih ili hitrijih uzhitih.

207. Čim se naznačuje, da se na mah opet ima točno paziti?

Riečma: *a tempo* (po mahu), ili: *al rigore del tempo* (po strogom mahu).

208. Što znamenuje staccato (prekidice)?

Znamenuje, da se kajdam ima nešto od prave vrednoće (pravoga trajanja) odbiti.

Staccato se takodjer točkami

a *staccatissimo* potezići povrh kajda naznačuje.

209. Što znamenuje legato (spojimice)?

Znamenuje da se svaka kajda ima u podpunoj vrednoći izvesti i neposredno sliedećoj pripojiti (nadovezati). Mjesto rieč *legato* meće se često samo spojka povrh kajda

I *tenuto* — *ten.* (podržavajuć) ili *ben tenuto* (dobrano podržavajuć) znamenuje to isto što *legato*, ali se ponajviše stavlja samo nad pojedinom kajdom.

---

dojmiti, zusagen, von guter Wirkung sein, Eindruck machen.
duljiti, aushalten.
glavna stanka, Generalpause.
obustava, Halt.
prekidice, abstossend, *staccato.*[1])
spojimice, bindend, *legato.*
ustava, Fermat, *corona*, Krone, Aushaltungszeichen, Ruhezeichen.

1. U staroj bugarskoj teoriji glasbe tumači se „legato“ i „staccato“ evo ovako: „znak „druženije“ (legato) veže dvie slovke i ne dopušta, da se glas medju njima prekine. Uslied znaka „krsta“ (staccato) glas se na jedanput prekine, pa se nekoje vrieme šuti ili stane. (Vidi: „Воскресникъ или церковно нзточно пјесно-пјеније“, u Carigradu.)

Osamnaesta glava.

O predrazih i medjurazih.

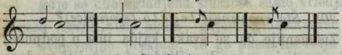
210. Kakovih imade predraza?

Imade kratkih i dugačkih predraza.

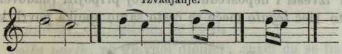
211. Što je dugačak predraz?

Dugačak je predraz pomanja kajda imajuća polovicu vrednote veće kajde, gdje ona ovoj toliko trajanje oduzima, koliko ga sama ima.

Način pisanja.

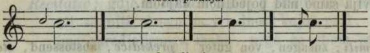
Izvadjanje.

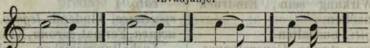
212. Kako se izvodi predraz uz piknjastu kajdu, dakle uz trogubu?

Izvodi se tako, da predraz ima dva diela a kajda treći dio, t. j. onaj na piknju spadajući.

Način pisanja.

Izvadjanje.

213. Ako li se više glasova na jedanput izvoditi ima, a predraz uz jednu kajdu stoji, kako se tu njim postupa?

U tom se slučaju samo ona kajda, pred kojom predraz stoji, izvodi na prije rečeni način; vriednost drugih ostaje obična.

Način pisanja.

Izvadjanje.

214. Kako se piše kratki predraz?

Piše se najsgodnije osminskom kajdom, kojoj se sap prekriži.

215. Kako se izvodi kratki predraz?

Izvodi se veoma brzo, tako da glavnoj kajdi čim manje trajanja oduzme.

Način pisanja.

Izvadjanje.

216. Kako se piše dvojaki predraz?

Piše se dvima malima kajdama, štono pred glavnom kajdom stoje.

Način pisanja.

Izvadjanje.

217. Što je medjuraz?

Medjuraz je mali ures, koji dolazi iza glavne kajde, pak joj nešto od trajanja oduzima. Kajdice medjuraza pripajaju se glavnoj kajdi spojkom; zovu ih takodjer zarazi (Nachschlag) ali ta rieč pripada većim pravom drugomu uresu, kako ćemo kašnje vidjeti.

Način pisanja.

Izvadjanja.

dvojaki predraz, Doppelvorschlag.

kajdica, kleine Note, Vorschlagsnote.

medjuraz, Zwischenschlag.

predraz, Vorschlag, appogiatura.

ukras, *cviet* [1], Verzierung, češki: okras, ruski: украшенија.

ukrasiti, *kititi*, verzieren.

Devetnaesta glava.

O dvorazu, ćurliku, zarazu, dvoćurliku, o nizu ćurlikâ, potrescu, štipavcu.

218. Što je dvoraz?

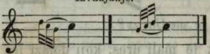
Dvoraz je ures sastojeći od triuh kajdica, što se izvode pred glavnom kajdom, te se ovako ∾ ili tako ∽ nad kajdom naznačuje

Način pisanja.

a) *b)*

Izvadjanje.

Da li se dvoraz od ozgo ili od ozdo početi ima, pokazuje lik; t. j. počimlje li lik od ozgo kao što *a)* pokazuje, tad se i dvoraz od ozgo počima, počimlje li pako od ozdo kao kod *b)*, tada se i dvoraz od ozdo počimlje.

1. U bugarskoj teoriji stoji za „Figuralgesang" cvjetovno pojanje; naši tamburaši vele mjesto uresiti: cifrati.

Osim toga ima se jošte pri pisanju i izvadjanju dvoraza na ovo paziti:

Način pisanja.

Izvadjanje.

Mala kajda pod 1) znači, da se tom početi ima, a tada istom ostalima trima nastaviti. Ponizilica nad znakom pod 2) znači, da se gornji posljednji glas dvoraza poniziti ima. Tim se pako i one druge dvie oznake ♯, ♭ dadu razumjeti, te nam ih ne treba tumačiti, već se neka svaki ravna po naznačenom izvadjanju (3., 4., 5.).

Stoji li dvoraz medju dvima kajdama, to prianja sasvim uz drugu kajdu, kao pod 5). Kad je prva kajda piknjasta, tad se mora dvoraz onom kajdom dokončati, koja na piknju spada, kao pod 6).

Način pisanja.

Izvadjanje.

219. Što je ćurlik?

Ćurlik je višekratno brzo i jednovito ponavljanje glavne kajde sa onom najbližom gornjom kajdom, što se nalazi u dotičnoj diatoničnoj ljestvici, i to toli dugo koli dugo glavna kajda traje. Znak ćurlikov je *tr* ili *tr~~*.

Način pisanja. Izvadjanje.

Ne ima li se ćurlik počimati glavnom kajdom, već gornjom ili najbližom dolnjom, to se mora jedna ili druga ta početna kajda kajdicom naznačiti.

Način pisanja.

Izvadjanje.

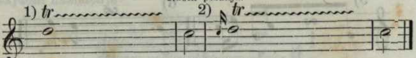
Druge kod ćurlika dolazeće promjene imadu se isto tako predrazom označiti, kao što evo ovaj primjer pokazuje:

220. Što je zaraz?

Zaraz je svršetak ćurlika, a izvodi se glasom, što stoji tik izpod glavne kajde dodavajuć još jednom glavnu kajdu.

Način pisanja.

Izvadjanje.

Zaraz se obično isto toliko brzo kao i ćurlik izvodi, kao kod 1), nu ipak imade slučajeva, gdje se otezanje zaraza kao pod 2) liepo čuje. Ovaj posljednji način ćurlikanja upotrebljuju kod kajdâ sa fermatom naročito samci (Solisten) u koncertnih komadih, da time jačim naglašivanjem zaglavka osiguraju točniji i jednovit upad svihkolikih glasbara.

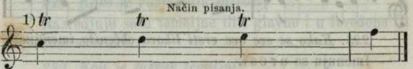
221. Što je dvoćurlik?

Dvoćurlik je ures, koji se dvima glasovima u j e d n o izvodi.

222. Što je niz ćurlikâ?

Niz ćurlikâ je sljedba ćurlikâ za više uzastopnih glasova.

Počima li se ćurlik glavnom kajdom kao pod 1), tad se zaraz liepo čuje kod svakoga pojedinoga ćurlika; počima li se ćurlik gornjom kajdom, to se može zaraz doduše svakiput upotriebiti, ali ga je i moći izostaviti i samo iza posljednjega ćurlika rabiti, kao pod 2).

223. Što je potresac?

Potresac je kratki ćurlik bez zaraza. Bilježi se nad ili pod kajdom ovako 𝆖.

224. Što je štipavac?

Štipavac je najkraća vrst ćurlika imajuć samo dvie predkajde. Bilježi se kao i potresac ili ovako ⁓.

Način pisanja.

Izvadjanje.

225. Kako se sve ove vrsti likova obćenito imenuju?

Imenuju se u r e s i.

226. Kad svuda velimo, tako se uresi pišu, tako se izvode, zašto ih ne pišemo onako, kako se izvode, što bi svakako i sigurnije bilo?

Ne pišemo ih tako s toga, što se kod mnogih uresa n. p. kod ćurlika ili kod niza ćurlikâ takvom oznakom mnogo kajdâ prištedi. Kod drugih takovih uresa, gdje se pisanju znaka više vremena hoće, nego li pisanju samih kajda, trebalo bi dakako kajde pisati, što i noviji glasbotvorci čine; nu obćenito to jošte u porabi nije.

ćurlik, Triller.[1]
dvoćurlik, Doppeltriller.
dvoraz, Doppelschlag, grupetto.
glavna kajda, Hauptnote.
grokot, Bockstriller.
niz ćurlikâ, Trillerkette.
potresac, Pralltriller.
samac, Solist.
štipavac, Mordent, Beisser.[2]
upad, das Einfallen, das Eintreffen.
zaglavak, Finale, Ende.
zaraz, Nachschlag.

1. Vuk imade u svom rječniku za „trillern“ ćurlikati i groktati, al groktati ne znači to, što se u glasbi razumieva „Trillerom“, jer se groktanje samo jednim glasom izvodi, dočim su ćurliku ili Trilleru dva glasa nuždna. — Kurelac piše u svom (još ne štampanom) rječniku: „groktati“ slabo odgovara umjetnomu pjevanju, er ne samo da zvoni mal ne kao „hroktati“, nu isti glagol groktati znamenuje i graktati“. — Mislimo da „grokot“ najbolje odgovara njemačkomu „Bockstrilleru“.
2. Česi vele za „mordent“ uštipek, i mi bi smo po tom mogli reći „uštipak“, nu narodni nam tamburaši zovu takav ures „štipavcem“, pa zato smo pridržali i mi taj izraz, akoprem štipavac nešto aktivnoga znači, što mordent pako nije.

Dvadeseta glava.

O sazvucih.

227. Što je sazvuk (akord)?

Sazvuk je u obće spojba triuh, četiri ili pet glasova, koji su po nekom pravilu sastavljeni i koji u isti čas zamnievaju.

228. Kako se razredjuju sazvuci?

Razredjuju se u temeljne iliti glavne i u izvedene ili prevrnute sazvuke.

229. Koji je sazvuk temeljni?

Onaj, kojega su glasovi tercami (trećasto) poredani. Najdonji se glas takva sazvuka zove temeljak.

230. Koji je sazvuk izveden ili prevrnut?

Onaj, kojega temeljak nije više u najdonjoj dionici nego u kojoj višoj. Drugi je razmak sazvuka na mjesto temeljaka došao. Uslied toga ne može se više trećasti položaj skroz pridržati. Onaj pod takvim izvedenim ili prevrnutim sazvukom stojeći najdonji glas ne zove se više temeljak nego donjak ili krupni glas (basov glas).

231. Koliko ima temeljnih ili glavnih sazvuka?

Ima ih tri: trozvuk, četverozvuk i peterozvuk.

232. Što je trozvuk?

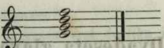
Trozvuk je sazvuk sastojeći od triuh glasova, t. j. od temeljaka, terce i kvinte, ili što je svejedno, od dviuh terca, koje su jedna nad drugom.

Trozvuk.

233. Što je četverozvuk?

Četverozvuk je sazvuk sastojeći od četiri glasa: od temeljaka, terce, kvinte i septime, ili od triuh jedne povrh druge stavljenih terca.

Četverozvuk.

234. Što je peterozvuk?

Peterozvuk je sazvuk sastavljen od pet glasova, t. j. od temeljaka, terce, kvinte, septime i none, ili od četirijuh jedne povrh druge stavljenih terca.

Peterozvuk.

235. Ima li od svih ovih temeljnih sazvuka samo jedna vrst?

Od svakoga temeljnoga sazvuka ima više vrsti.

236. Koliko vrsti trozvuka ima?

Ima četiri vrsti trozvuka: veliki ili tvrdi (bolje: jasni), mali ili mehki (bolje: mukli), omaljeni i povećani.

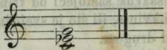
237. Kako se sastavlja veliki trozvuk?

Velikomu se trozvuku dade temeljak, velika terca i velika kvinta, dakle odozdo velika a povrh ove jedna mala terca.

Veliki trozvuk.

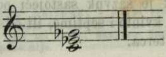
238. Čim se razlikuje veliki trozvuk od maloga?

Razlikuje se tiem, da prva terca maloga trozvuka ima biti mala, a prva terca velikoga velika.

Mali trozvuk.

239. Kako se sastavlja omaljeni trozvuk?

Omaljen se trozvuk tako sastavlja, da mu obe terce budu male; te se po tom sastoji od temeljaka, male terce i omaljene kvinte.

Omaljen trozvuk.

240. Kakovih razmaka imade povećan trozvuk?

U povećanom trozvuku imade biti temeljak, velika terca i povećana kvinta, dakle dvie velike terce.

Povećan trozvuk.

241. Koliko ima vrsti četverozvuka?

Četverozvuka ima šest vrsti: glavni ili dominantni četverozvuk i pet pačetverozvuka, naime:

1. glavni ili dominantni četverozvuk, sastojeći od velikoga trozvuka i male septime;
2. prvi pačetverozvuk sastojeći od velikoga trozvuka i velike septime;
3. drugi pačetverozvuk sastojeći od maloga trozvuka i male septime;
4. treći pačetverozvuk sastojeći od maloga trozvuka i velike septime;
5. četvrti pačetverozvuk sastojeći od omaljena trozvuka i male septime;
6. peti pačetverozvuk sastojeći od povećana trozvuka i velike septime.

1. 2. 3. 4. 5. 6.

Osim ovih ima još nekoliko izvedenih četverozvuka, s kojimi ćemo se poslije upoznati.

242. Koliko ima vrsti peterozvuka?

Peterozvuka, kojih su dosle uploške rabili, ima samo tri vrsti: veliki peterozvuk, mali peterozvuk i onaj na drugoj stupci mol-ljestvice postavljeni *(h-d-f-a-c)*.

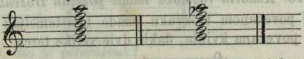
243. Od kojih razmaka sastoji veliki peterozvuk?

Veliki peterozvuk sastoji od temeljaka, velike terce, velike kvinte, male septime i velike none.

244. Od kojih razmaka sastoji mali peterozvuk?

Mali peterozvuk sastoji od temeljaka, velike terce, velike kvinte, male septime i male none.

Veliki peterozvuk. Mali peterozvuk.

245. Koliko prevrata ima svaki od tih triuh temeljnih sazvuka?

Ima toliko prevrata, koliko svaki sazvuk razmaka ima, ne brojeć temeljaka; trozvuk dakle imade dva, četverozvuk tri, a peterozvuk četiri prevrata.

246. Kako se zovu prevrati trozvuka?

Prvi prevrat trozvuka, t. j. kad se terca dolje (u bas) stavi, zove se: sekstni sazvuk; drugi prevrat — kad kvinta donjakom postane — zove se kvartsekstni sazvuk.

247. Kako se zovu prevrati četverozvuka?

Prvi prevrat četverozvuka — kad je terca u basu — zove se kvintsekstni sazvuk; drugi prevrat — kad je kvinta u basu — terckvartni sazvuk; treći prevrat — kad je septima u basu — sekundni sazvuk.

248. Kako se imenuju prevrati peterozvuka?

Prevrati peterozvuka ne imaju posebna imena; kaže se: prvi, drugi, treći, četvrti prevrat od velikoga ili maloga peterozvuka.

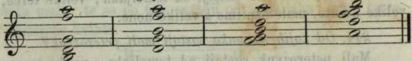
Prevrati trozvuka. Prevrati četverozvuka.

Sekstni sazvuk. Kvartsekstni sazvuk. Kvintsekstni sazvuk. Terckvartni sazvuk. Sekundni sazvuk.

Prevrati peterozvuka.

Prvi prevrat. Drugi prevrat. Treći prevrat. Četvrti prevrat.

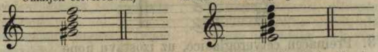

Četvrti je prevrat dosad vrlo riedko upotriebljen.

249. Je li prevratom drugih vrsti tro- ili četverozvuka isto ime?

Jest; samo se boljega razumievanja radi jošte v r s t sazvuka označi, naime: prvi prevrat m a l o g a trozvuka, drugi prevrat v e l i k o g a trozvuka i t. d.

Omaljen četverozvuk, izveden od maloga peterozvuka.

250. Imamo li osim ovih još i drugih kakovih izvedenih sazvuka?

Imamo; najprije: o m a l j e n i četverozvuk, sastojeći od donjaka, male terce, omaljene kvinte i omaljene septime. Ovaj četverozvuk drže neki glasbenici za n e p o d p u n i m a l i p e t e r o z v u k, od kojega temeljak (stojeći za veliku tercu niže) manjka.

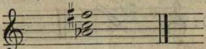
Četverozvuk na drugoj stupci od C-mola. Sa povišenom tercom.

a)

Zatim: p o v e ć a n i s e k s t n i s a z v u k sastojeći od donjaka, velike terce i povećane sekste. Ovaj se sazvuk izvodi od peterozvuka na drugoj stupci mol-ljestvice, kojega se mala terca pretvara u veliku tercu.

Povećani sekstni sazvuk, troglasice, u drugom prevratu uz izostavu temeljaka i uz izostavu male none.

Ovaj se sazvuk zove takodjer i p r e i n a č e n (*alterata*, alterirt), jer se razmak male terce p r e i n a č i u veliku tercu.

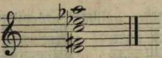
251. Rabi li ovaj sazvuk samo troglasice i samo u drugom prevratu?

Rabi u mnogih oblicih:

1. Kao temeljni sazvuk, sa svimi svojimi razmaci peteroglasice, i n e p r e i n a č e n, dakle kao pravi i podpuni peterozvuk, kao što ga je vidjeti gore pod *a)*.

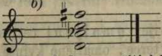
Nu kao takav ne zove se dakako povećani sekstni sazvuk, nego samo na prosto peterozvuk.

2. Podpuno preinačen; ali tuj se obično njegovi razmaci — osobito omaljena terca *fis-as* — nešto razšire, po prilici ovako:

3. Preinačen četveroglasice, uz izostavu none

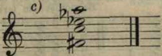
b)

U tom se obliku dade tumačiti i kao preinačen dominantni četverozvuk, kojega se je velika kvinta promienila u omaljenu.

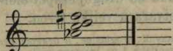
4. Preinačen četveroglasice, uz izostavu temeljaka.

c)

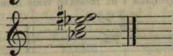

5. Ako se ovaj sazvuk i onaj pod 3. prevrne, tada se pokazuje onaj tako zvani povećani sekstni sazvuk još u dva razna oblika.

Izveden od *b)*:

Izveden od *c)*:

I drugi se prevrati kadkada još vide i čuju.

6. Preinačen troglasice, kao što smo gore pokazali.

četveroglasice, viertönig, vierstimmig.[1]) | *četverozvuk*, Vierklang, Septimenakkord.[2])

1. Rieč „četveroglasice" stvorena je po riečih „jednogrlice i jednoglasice", koje Vuk u svojem rječniku njemačkom „einstimmig" tumači.
2. Četverozvuk i peterozvuk niesmo zato nazvali septimovim akordom i nonovnim akordom, jer četverozvuk nije akord sedme a peterozvuk nije akord devete stupke i jerbo noviji njemački teoretici — uvidjajuć nelogičnost tieh naziva — pišu svagda „Vierklang" i „Fünfklang".

dominantni četverozvuk, Dominant-Vierklang, Dominant-Septimenakkord.
donjak, der unterste Ton, Basston.
glavni sazvuk, Haupt- oder Stammakkord.
izvedeni sazvuk, abgeleiteter Akkord.
kvartsekstni sazvuk, Quartsextakkord.
kvintsekstni sazvuk, Quintsextakkord.
mali peterozvuk, kleiner Fünfklang, kleiner Nonenakkord.
mali trozvuk, kleiner Dreiklang.
mehki ili mukli trozvuk, weicher oder trüber Dreiklang, Moll-Dreiklang.
nepreinačen, unalterirt, *non alterata*.
omaljen četverozvuk, verminderter Vierklang, verminderter Septimenakkord.
omaljen trozvuk, verminderter Dreiklang.
pačetverozvuk, Neben-Vierklang, Neben-Septimenakkord.
peteroglasice, fünftönig, fünfstimmig.
peterozvuk, Fünfklang, Nonenakkord.
podpuni sazvuk, vollkommener Akkord.
podpuno preinačen, vollständig alterirt.
položaj, Lage, češki: *poloha*.
povećani sekstni sazvuk, übermässiger Sextakkord.
povećani trozvuk, übermässiger Dreiklang.
preinačen, alterirt, *alterato*.
preinačeni četverozvuk, alterirter Vierklang, alterirter Septimenakkord.
prevrat, Umkehrung, češki: *převrat*.
prevrnuti, umkehren.
prevrnjen sazvuk, umgekehrter Akkord.
sazvuk, Akkord.
sekstni sazvuk, Sextakkord.
sekundni sazvuk, Sekundakkord.
temeljak, Grundton.
temeljni sazvuk, Grundakkord.
tercasto, terzenweise.
terckvartni sazvuk, Terzquart-Akkord.
troglasice, dreitönig, dreichörig, dreistimmig.
trozvuk, Dreiklang.[1]
tvrdi ili jasni trozvuk, harter oder heller Dreiklang, Dur-Dreiklang.
veliki peterozvuk, grosser Fünfklang, grosser Nonenakkord.
veliki trozvuk, grosser Dreiklang.

1. „Trozvuk“ su neki naši pisci htjeli — ne znam s kojega razloga — nazvati troglasjem; nu rieč troglas ili troglasje ne izrazuje karakterističnu osebinu trozvuka, jer glas i zvuk nije jedno te isto. Rieč „troglasje“ odgovara njemačkomu „Dreitonu“ ili „tercetu“; sazvuci terceta niesu pako uviek trozvuci. Njemačka je rieč „Dreiklang“ jedan od onih njemačkih termina, koji stvar vrlo točno označuje, a zato smo ju i rado doslovice preveli.

*

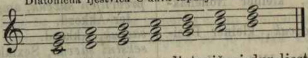
Dvaestprva glava.

O ljestvičnih sazvucih.

252. Koji se sazvuci zovu ljestvični?

Zovu se svi oni, koji se tvore od glasova jedne te iste diatonične ljestvice. Može se naime na svakoj stupci koje diatonične dur- ili mol-ljestvice tvoriti tro-, četvero- ili peterozvuk. Uvrstimo li za ove sazvuke samo glasove izabrane ljestvice, to su onda svi ovi sazvuci ljestvični.

Diatonična ljestvica C-dura izpunjena trozvuci:

Odtuda se vidi, da ima u diatoničnoj dur-ljestvici ne samo tri razne vrsti trozvuka: veliki, mali i omaljeni, već da se veliki i mali trozvuk više nego jedanput pojavljuju, i to veliki trozvuk na prvoj, četvrtoj i petoj stupci, a mali na drugoj, trećoj i šestoj.

Kako smo ljestvicu izpunili trozvuci, tako ju možemo i četvero- i peterozvuci izpuniti, dodavši trozvuku septimu a četverozvuku nonu dotične ljestvice; pa ako mol-ljestvicom na isti način postupamo, to će svi do sad nabrojeni sazvuci na vidjelo doći.

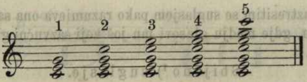
ljestvični četverozvuk, leitereigener Vierklang.
ljestvični peterozvuk, leitereigener Fünfklang.
ljestvični sazvuci, leitereigene Akkorde.
ljestvični trozvuk, leitereigener Dreiklang.

Dvaestdruga glava.

O udvajanju, o izostavi, o položajih, o spojitbi, o nevaljalu pomaku i o razkladu sazvukâ.

253. Kad je sazvuk udvojen?

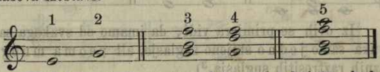
Sazvuk je udvojen, kad se pojedini mu glasovi dva ili višeputa — dakako u raznih osmicah — pojave.

Na 1. je mjestu trozvuk sasvim prost, t. j. imade samo tri glasa; na 2. je temeljak udvojen (u osmici); na 3. je temeljak i terca udvojena; na 4. temeljak, terca i kvinta; na 5. je pako temeljak triputa, a terca i kvinta dvaputa udvojena. Isto može bivati sa svimi sazvuci vrlo raznim načinom.

254. Što se razumieva izostavom?

Razumieva se to, kad se od sazvuka jedan ili više glasova izostavi.

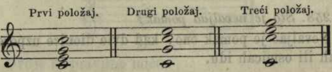

Kod 1 se je izostavila od trozvuka kvinta, kod 2 terca; kod 3 se je izostavila od četverozvuka kvinta, kod 4 terca; kod 5 se je izostavila od peterozvuka kvinta.

Zašto se i po kojih se pravilih jedan ili drugi glas sazvuka izpušta, to se u skladbouci tumači.

255. Što se razumieva položajem sazvuka?

Položajem se sazvuka razumieva takva sastavba udvojena sazvuka, gdje sad osma, sad treća, sad pako peta ozgo stoji. Stoji li osma ozgo, onda se kaže, da je sazvuk u prvom položaju, stoji li treća ozgo, onda je sazvuk u drugom, stoji li pako peta ozgo, onda je sazvuk u trećem položaju.

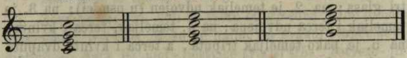
256. Što se razumieva sbijenim (tiesnim) a što raztresitim suglasjem?

Sbijenim se suglasjem razumieva ona sastavba sazvuka, gdje su svi glasovi mu toliko jedan tik drugoga, da se više ne može ni jedan sazvučni glas medju njih sta-

viti; raztresitim se suglasjem pako razumieva ona sastavba sazvuka, gdje medju glasovi mu još koji sazvučni glas ima mjesta.

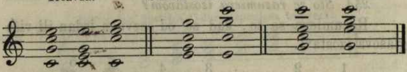
Sbijeno[1]) suglasje.

Trozvuk. Sekstni sazvuk. Kvartsekstni sazvuk.

Raztresito[2]) suglasje.

Trozvuk. Sekstni sazvuk. Kvartsekstni sazvuk.

Iz ovih se primjera vidi, da imamo od svakoga sazvuka samo jedno sbijeno suglasje, ali veoma mnogo raznih raztresitih suglasja.[3])

257. Što se razumieva spojitbom sazvukâ?

Razumieva se sliedba sazvukâ po stanovitih pravilih. Za trozvukom može sliediti drugi trozvuk, ili četvero- ili peterozvuk. Tim postaje niz sazvuka ili suglasjâ.

Po kojem se pravilu sazvuci spajaju, to takodjer uči skladbouka.

258. Što je nevaljao pomak?

Nevaljao je pomak ono, kad dvie dionice uzporedo u peticah ili osmicah idu.

1. Prihvatismo tu rieč po ovoj u bivšoj krajini mnogo puti čuvenoj opomeni vojnikom u vrsti: „Ne sbijajte se.“ = Drängt euch nicht.
2. Veli se: raztresit grozd = eine schüttere Traube.
3. I u onom se slučaju, ako su gornji glasovi sazvuka jedan tik drugega, donjak (basov glas) pako nešto dalje od njih, upotrebljuje naziv sbijeno suglasje.

Kod *a)* se miče donja i gornja dionica u osmicah, a donja i druga dionica (od ozgo računajuć) u peticah; kod *b)* miče se gornja i donja dionica u peticah.

259. Što je poprečni pomak?

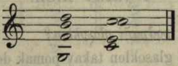
Poprečni je pomak izmjena durnoga i molnoga sazvuka u dviju raznih dionicah, kao kod *a)*; ili takova izmjena dvaju glasova u raznih dionicah, gdje je jedan od ovih glasova za m a l e n poluglas povišen ili snižen, kao kod *b)*.

Kod *a)* se glasbuje u gornjoj dionici istodobno *e—c*, dočim donja dionica izvodi *c—es*, što se tako čuje kao da je gornja dionica u *C*-duru a donja u *c*-molu. Takav suprotak opaža sluhom i onaj, koji nije glasbi vješt.

260. Što se razumieva razkladom?

Razumieva se pomak onakova sazvuka, kojim se duša ne smiruje u drugi sazvuk, kojim to biva. Sazvuk prve vrsti je n. p. četverozvuk. Razklada se u trozvuk, koji u diatoničnoj ljestvici za kvartu više, ili što je isto, za kvintu niže stoji; n. p.

Ovdje se pravilno miče:
- temeljak za četvrticu više,
- sedma za jednu stupku niže,
- treća za jednu stupku više,
- peta za jednu stupku više ili za jednu stupku niže.

Takovi su sazvuci, koji téžê za razkladom — izuzam veliki i mali trozvuk sa svimi svojimi prevrati — svi ostali trozvuci, zatim svikoliki četvero- i peterozvuci. Radi toga se i zovu veliki i mali trozvuk suglasni (konsonujući) a ostali razglasni (disonujući sazvući).

četvrtica, Quarte, d. i. ein Umfang von vier Tönen.
izostava, Auslassung.
izostaviti, auslassen.
micati se, rücken, fortschreiten.
nesazvučni glas, nichtakkordlicher Ton.
nevaljao pomak, falsche Fortschreitung.
niz sazvukâ, Akkordreihen.
niz suglasjâ, Harmoniereihen.
petica, Quinte, d. i. ein Umfang von fünf Tönen.
položaj, Lage.
pomak, Rückung, Fortschreitung.
popriečni pomak, Querfortschreitung, Querstand.
razglasni sazvuk, dissonirender Akkord.
razklad sazvuka, Auflösung eines (dissonirenden) Akkordes.
razkladati, auflösen.
raztresito suglasje, zerstreute Harmonie.
sazvučni glas, Akkordton.
sbijeno suglasje, enge (gedrängte) Harmonie.
spojitba, Verbindung.
suglasni sazvuk, konsonirender Akkord.
udvajanje, Verdoppelung.
udvojiti, verdoppeln.

Dvaesttreća glava.

Podpuni i nepodpuni glasoklon, poluklon i varav klon.

261. Što je podpuni glasoklon?

Podpuni je glasoklon takav pomak dominantnoga četverozvuka u tonični trozvuk, gdje u basu temeljak četverozvuka prelazi u temeljak toničnoga trozvuka, t. j. od dominante na toniku; gdje ujedno gornja dionica od terce jednu stupku više ili od kvinte jednu stupku niže u toniku stupa, i gdje nadalje drugi sazvuk (t. j. tonični trozvuk) na koji glavni dio mjere dolazi.

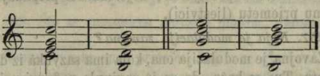
262. Koji je glasoklon nepodpun?

Nepodpun je onaj glasoklon, gdje ne prelazi u dolnjoj dionici temeljak četverozvuka u temeljak trozvuka, nego koji drugi basov glas četverozvuka u temeljak ili na koji basov glas trozvuka; ili kada gornja dionica prelazi u tercu ili u kvintu trozvuka, ili napokon kada tonični trozvuk ne dolazi na koji glavni dio mjere. Slučajeva prve vrsti vidimo kod *a)*, slučajeva druge vrsti kod *b)*, slučajeva treće vrsti kod *c)*.

263. Što je poluklon?

Poluklon je sljedba dominantnoga trozvuka iza toničnoga trozvuka.

Pred dominantnim trozvukom mogu biti i drugi sazvuci, nego li tonični trozvuk, n. p.

264. Što je varav klon?

Varav klon je takav klon, gdje iza dominantnoga četverozvuka ne dolazi tonični trozvuk, nego ini koji sazvuk; n. p.

dominantni trozvuk, Dominant-Dreiklang.
glasoklon, Tonschluss, Cadenz.
nepodpuni glasoklon, unvollkommener Tonschluss.
podpuni glasoklon, vollkommener Tonschluss.
poluklon, Halbschluss.
tonični trozvuk, tonischer Dreiklang.
varav klon, Trugschluss.

Dvaestčetvrta glava.

O previjatbi (modulaciji).

265. Što se razumie previjatbom ili modulacijom?

Previjatbom ili modulacijom razumie se u obće izmjena sazvukâ. U tom se smislu razlikuje ljestvična previjatba od zavojne.

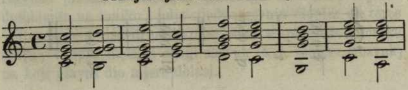
266. Što je ljestvična madulacija?

Jest takova previjatba, koje sazvuci pripadaju izabranomu priemetu (ljestvici).

267. Koja je modulacija zavojna?

Zavojna je modulacija ona, koja ima sazvukâ iz drugih priemeta. Tuj se kaže, da se je zavinulo u drugi priemet.

Primjer ljestvične modulacije.

Primjer zavojne modulacije.

268. Po čem se pozna, na kojem se je mjestu zavinulo?

To se pozna po onom sazvuku, koji ne spada više na prijašnji priemet. Gore stojeći primjer počima u *C*-duru, kod 1. pojavljuje se dominantni četverozvuk *G*-dura, kojim se je dakle zavinulo u *G*-dur; kod 2. pokazuje se omaljeni četverozvuk, od roda maloga peterozvuka *a*-mola (na petoj stupci), kojim se je dakle zavinulo u *a*-mol; kod 3. pojavljuje se dominantni četverozvuk *F*-dura, pa time i zavoj u isti priemet; u kojem se je onda i ostalo i dočelo. Posljednji slučaj, t. j. kad se drugim nego li glavnim priemetom dočima, zove se takodjer i prielaz, a to za razliku od prostoga zavoja, koji je samo kratak i mimogredan.

269. Što se razumieva glavnim glasom, glavnim priemetom?

Razumieva se onaj priemet, kojim se glasbeni komad počima i dočima, i koji u obće u tom komadu vlada.

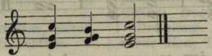
glavni glas, Hauptton.
glavni priemet, Haupttonart.
ljestvična previjatba (modulacija), leitereigene Modulation.
prielaz, Uebergang.
zavinuti, ausweichen.
zavoj, Ausweichung.
zavojna previjatba, ausweichende Modulation.

Dvaestpeta glava.

O suglasnom prebiranju (preboru) i nesazvučnih glasovih.

270. Što se razumieva suglasnim prebiranjem?

Razumieva se izvadjanje sazvuka na takav način, da glasovi sazvuka ne zamniju na jedanput, nego posebice jedan za drugim (melodično). S toga se zovu i takvi sazvuci prelomljeni.

Sazvuci:

Suglasno ih prebiruć:

271. Koji su glasovi nesazvučni?

Oni, koji ne spadaju na sazvuk.

272. Koliko vrsti ih ima?

Ima ih pet vrsti: izmjenični glasovi, prohodi, zaostalice, predujmi i berdeta.

273. Što su izmjenični glasovi?

Izmjenični su glasovi takovi, koji se kreću oko kojeg sazvučnog glasa za jednu stupku više ili niže. U sliedećem su primjeru izmjenični glasovi kolobarcem označeni.

Izmjenični glasovi :

274. Što su prohodi ili prohodni glasovi?

Prohodni su glasovi oni, koji — ne spadajuć sazvuku — stupimice pomiču se drugomu sazvučnom glasu. U sliedećem su primjeru prohodni glasovi *om označeni.

Prohodi:

275. Što je zaostalica?

Zaostalica je takav glas, koji je zaostao od prijašnjeg sazvuka, dočim se je novi sazvuk već pojavio. Zaostalicami mogu samo oni glasovi postati, koji se k razmaku sliedećega sazvuka stupimice pomiču.

Zaostalice od ozdo:

Zaostalice od ozgo:

Kajde označene znakom ^ jesu zaostalice. Ona kajda prvoga sazvuka, koja je s kajdom drugoga sazvuka spojena, zove se p r i p r a v n i g l a s ili p r i p r a v a; ona pako kajda, koja iza znaka ^ stoji, zove se r a z k l a d.

276. Što je predujmica?

Predujmica je glas sliedećega sazvuka, koji se je prerano pojavio. Kako zaostalica prekasno dolazi, tako predujmica prerano.

Predujmice:

Kajde označene znakom v jesu predujmice, jer spadaju tek k sliedećem sazvuku.

277. Što je berde?

Berde je onaj obično u basu zvučeći glas (tonika ili dominanta), nad kojim se razvija niz sazvukâ. Oni sazvuci ne treba da budu s berdetom u kakovu suglasnom odnošaju, nego samo treba, da se prvi i posljednji sazvuk s berdetom sudara, i da sazvuci stoje u pravilnom savezu.

Berde nad

tonikom:

Berde nad

dominantom:

Sazvuci, koji su znakom ⌒ označeni, niesu s berdetom (koje je ovdje u basu) u suglasnom odnošaju.

---

berde, Orgelpunkt.[1])
izmjenični glas, Wechselton (Wechselnote).
prebiranje (prebor), Figuration, Variation.[2])
predujmica, Vorausnahme.
prelomljeni sazvuk, gebrochener Akkord.
priprava, Vorbereitung.
pripravni glas, Vorbereitungston.
prohod, Durchgang.
prohodni glas, Durchgangston (Durchgangsnote).
suglasno prebiranje, harmonische Figuration.
zaostalica, Vorhalt.[3])

Dvaestšesta glava.

Brojevi označeni bas (generalbas).

278. Što se razumieva brojevi označenim basom ili generalbasom?

Razumieva se krupna (basovna) dionica, nad ili pod kojom su sazvuci brojevi naznačeni. Izvadjanje takova basa zove se: po brojevih glasbovati.

279. Pišu li se povrh takova basa za sve razmake svakoga sazvuka brojevi?

Ne pišu se uviek; uvela se je neka olakšica, kojom se može mimoići množtvo brojeva, koje oko rado pomute.

1. Rieč berde, gen. berdeta neutr. upotrebljuje naš narod za onaj krupni glas gajdâ, što jednako i bez prestanka zvuči, kad se u gajde svira. — Vuk piše u svom rječniku perde mjesto berde, ali sam ja na mnogih mjestih ljude naročito pitao, eda li se veli berde ili perde, a većina ih — osobito stariji — rekli su berde. — Da se je u starini govorilo berde sliedi takodjer iz onoga, što stoji u Heinr. Chr. Koch-a „Musik. Lexicon". Tamo se veli: „Burdo, Bordun, bordone, bourdon bedeutete in früherer Zeit die tiefste Saite der grossen Geigeninstrumente, oder auch die fortklingende tiefste Pfeife des Dudelsackes und darnach ein beständig in demselben Tone fortklingender Bass, auch Hummelbass genannt." — Dakle je berde istovjetno sa bordone. Da takov glas nije drugo van što stari Talijani falso bordone, Francezi Pedal, Niemci Orgelpunkt a Česi prodlena nota zovu, svatko će umah uvidjeti, ali takodjer i dopustiti, da primimo za umjetnu našu glasbu onaj naziv što ga ima u narodu.
2. „Prebirati, prebiram v. impf., überlesen, überklauben." Vuk. — „Prebirati, vocem modulari; sluša gdje slavulj prebira, miscere sonos, verschiedene Akkorde (?) hervorbringen." Kurelac. — Iz obiju tumača sliedi, da rieč prebirati ne znači ino, nego koju glasovnu frazu promieniti, glasove izbirati. Buduć pako da „prebiranje" isto ono znači, što Niemci izrazuju riečju „Figuration", to ćemo svakako bolje činiti za „Figuration" poprimiti prebiranje (prèbor) nego li „likovanje", već zato, što ova rieč više pripada plastičnim umjetnostim nego li glasbi.
3. Njemački naziv „Vorhalt" ne mogoh i ne hćedoh pohrvatiti „pridržajem", jer njemaćka rieč „Vorhalt" ne odgovara baš ni malo smislu stvari.

1. Obična oznaka sazvuka.

Trozvuk se nikada brojkom ne označuje. Dakle kajdi, koja ne ima nad sobom broj, dodaje se onaj trozvuk, koji toj stupci po priemetu komada pripada. U *C*-duru n. p. uzima se glasu *c* veliki trozvuk, glasu *d* mali i t. d.;

sekstni se trozvuk označuje brojem 6;
kvartsekstni sazvuk brojevi $\begin{smallmatrix}6\\4\end{smallmatrix}$ ili $\begin{smallmatrix}4\\6\end{smallmatrix}$;
četverozvuk brojem 7;
kvintsekstni sazvuk brojevi $\begin{smallmatrix}6\\5\end{smallmatrix}$;
terckvartni sazvuk brojevi $\begin{smallmatrix}3\\4\end{smallmatrix}$ ili $\begin{smallmatrix}4\\3\end{smallmatrix}$;
sekundni sazvuk brojem 2;
peterozvuk brojem 9.

2. Premjestilice.

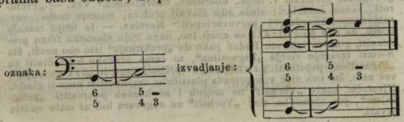
Gdje kajdam treba premjestilice ili povratilice, tu se broju pripiše, n. p. ♭ 5, ♯ 6, ♮ 3 i t. d. Mjesto da se povisilica izpiše, prevuče se crticom i sam broj, n. p. $\not{3}$, $\not{5}$, $\not{7}$.

3. Položaj razmaka.

Ovaj se obično ne označuje, već se propušta volji glasbara. Nu ako se položaj razmaka točno hoće opredieliti, to moraju svi razmaci sliedećih sazvuka brojevi naznačeni biti; n. p. $\begin{smallmatrix}3\\8\\5\end{smallmatrix}$, što znači, da se temeljaku dodaje najprije kvinta, nad ovom oktava a nad ovom istom terca. Razmaci, koji ostaju u nizu sazvukâ prama basu isti, označuju se malim popriečnim potezom, n. p. $\begin{smallmatrix}5\\4\end{smallmatrix}$ $\begin{smallmatrix}-\\3\end{smallmatrix}$.

4. Zaostalice.

Ove se naznačuju brojem razmaka, kojim se isti prama basu odnosi, n. p.

5. Berde.

Ovo se sigurnosti radi označuje svimi potrebnimi brojevi, kako se već berde prama basu odnosi, te se samo ondje brojevi štede, gdje ne može biti nikakove sumnje; n. p.

oznaka:

izvadjanje:

brojevi označeni bas, beziffert Bas. *generalbas*, Generalbass.[1]	*po brojevih glasbovati*, nach Ziffern spielen, Generalbass spielen.

Dvadesetsedma glava.

Osnove glasbenih pomisli.

280. *Na koje se osnove dadu svesti sve glasbene pomisli?*

Na sliedeće:

1. zametak (motiv) jednostavni i sastavljeni;
2. zametni (motivni) član;

1. Talijani kažu za brojevi označeni bas: basso continuo, Francezi: basse continue, Niemci: Generalbass, Poljaci i Rusi: general-bas, Česi: počislovani bas, Magjari: számjelzés. — „Basso continuo“ upravo toliko kaže kao „Generalbass“, t. j. ništa; svaki bo bas teče neprestano, a svaki je niz sazvuka u basu, bio on brojevi ili kajdami označen glavni ili generalni bas.

3. stavačni član;
4. stavak;
5. prosta sgloba.

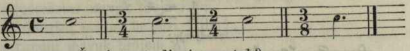
281. Što je zametak ili motiv?

Zametak ili motiv je kajdolik jedne mjere.

282. Što je jednostavni zametak?

Jest kajda, koja jednu mjeru sasvim izpunjuje.

Jednostavni zametci.

283. Što je sastavljeni zametak?

Sastavljeni je zametak kajdolik jedne mjere, koji više nego jednu poveću kajdu ima.

Sastavljeni zametci.

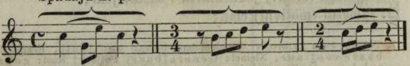
284. Stoje li svi zametci u prostoru jedne mjere?

Ne stoje uviek; kadkada počimaju u prijašnjoj mjeri, ali zato i prestaju u sliedećoj mjeri nešto ranije, n. p. u komadih, koji počmu uzmahom.

285. Spadaju li i stanke k motivu t. j. zametku?

Spadaju n. p.

286. Što je zametni ili motivni član?

Zametni član jest pomanji dio sastavljenoga motiva, n. p.

Zametak:

Zametni članovi:

287. Što je stavačni član?

Stavačni član jest spajanje dviuh zametaka, ili spajanje dviuh uzastopce sliedećih miera.

288. Oda šta sastoji stavak?

Stavak sastoji od dvajuh spojenih stavačnih članova ili četiri spojenih zametaka.

289. Oda šta sastoji prosta sgloba t. j. prosti period?

Prosta sgloba ili prosti period sastoji od dva spojena stavka, ili četiri spojenih stavačnih članova, ili osam spojenih zametaka.[1])

1. Što Niemci zovu „Motiv" odgovara po prilici onomu, što je u jezičnom stavku subjekt i predikat; „motivni član" je kao dio govora, n. p. samostavnik ili pridavnik; „stavačni član" kao prednja i posljednja izreka, „stavak" kao sastavljena izreka, „stavačna sgloba" kao period. Ovaj uzporedjaj mislim da je za učenika vrlo uputan, da i glasbenu konstrukciju uzmogne bolje razumjeti. (K.)

*

290. Sastoji li svaka prosta sgloba od osam mjera?

Ne sastoji; može se za jednu ili dvie mjere pokratiti, ili za jednu, dvie, tri ili više mierâ produljiti.

291. Može li se i stavak pokratiti ili produljiti?

I stavak se može za jednu mieru pokratiti ili produljiti; t. j. može imati samo tri ili čak pet zametaka (miera).

292. Smie li se pokratiti i stavačni član?

Stavačni se član ne smie pokratiti, a to zato ne, što bi, ako mu se oduzme jedna mjera, preostao samo jedan zametak; ali produljiti ga za jednu mjeru ipak je dopušteno. U posljednjem bi slučaju stavačni član bio vidjeti kao pokraćeni stavak; radi česa možemo tromjerni stavačni član smatrati i nazvati produljenim stavačnim članom ili pokraćenim stavkom.

Obrazci.

293. Ima li svaki zamet u sglobah posebni kajdolik?

Ne ima, jer ne ima ni jedne sglobe, u kojoj se ne bi opetovalo jedan ili više motiva ili jedan ili više zametnih članova.

294. Kako se zovu ta opetovanja?

Zovu se nastavci ili (po latinskom) sekvencije.

295. Kako se zovu zametci od kojih proizlaze opetovanja ili nastavci?

Zovu se obrazci (modeli).

296. Opetuju li se uviek točno ti nastavci?

Ne opetuju se uviek točno, mogu se bo na vrlo različit način promjenjivati, ne gubeć ipak svoje sličnosti sa obrazcem.

297. Kako bivaju te promjene?

Bivaju tako, da se obrazcu može oduzeti više ili manje kajdâ ili pak pojedini zametni članci.

Obrazac.

Zametak.

Promjena oduzimanjem kajdâ.

Obrazac se može obrnuti[1]) t. j. uzlazeće kajde mogu se silazeć a silazeće uzlazeć opetovati; n. p.

Nadalje se mogu i zametnim članovom drugi nadovezati i t. d.

Po tom je možno od jednoga te istoga motiva neizmjerno mnogo raznih melodijâ tvoriti, koji su uviek jedno te isto, pa ujedno ipak nešto drugo.

298. Je li obrazac uviek zametak?

Nije, jer i zametni član može biti obrazac za cielu sglobu; n. p.

1. „Obrat" i „obrnuti" veli se kad se ono, što je sprieda, metne otraga ili što je otraga, sprieda, n. p. kad se obrne zametak (motiv); „prevrat" i „prevrnuti" veli se, kad se ono, što je gore, metne ozdo ili što je ozdo, gore; n. p. kad se sazvuk prevrne.

Obrazac. Zametui član.

Sgloba, sastavljena od nastavaka (sekvencija).

(Beethoven.)

A tako može i zametni član ili stavak služiti obrazcem.

299. Što je povod ili tema?

Povod ili tema je ona glasbena pomisao, od koje većina obrazaca u kojem god glasbenom komadu rabi za ine sglobe. Povod stoji obično na početku glasbotvora.

300. Kako se zovu oni od teme više puta izvedeni sastavci?

Zovu se p o v o d n i ili t e m a t i č n i rad.

301. Jesu li sve sglobe kojega povećega glasbenoga komada tematične t. j. od glavne teme izvedene?

Niesu sve sglobe tematične; ima ih i takvih, u kojih se novi obrazci izvode. Takove se mogu zvati p a m i s l i.

302. Jesu li svi glasbeni komadi sastavljeni samo od nanizanih prostih sgloba?

Pravo rekav — jesu; ali se više njih skapča i s višega gledišta, a takovi se zovu s k o p č a n e s g l o b e ili

s k u p s g l o b â. Zatim se skapča opet više skupa s višega gledišta za jedan o d i o. A napokon postane od dvaju ili triju odjela cieli o b l i k. Po tom postaju glasbeni komadi ovim načinom:

Najmanja misao je:	zametni član.
Od spojenih zametnih članova postanu:	zametci.
Od spojenih zametaka postanu:	stavačni članovi.
Od spojenih stavačnih članova postanu:	stavci.
Od spojenih stavaka postanu:	proste sglobe.
Od spojenih prostih sgloba postanu:	skupi sglobe.
Od spojenih skupâ sglobe postanu:	odjeli.
Od spojenih odjela postaje:	cieli oblik.

303. Dadu li se svi glasbeni komadi po ovih nekolikih pojmovih tumačiti?

Dadu od najmanjega do najvećega.

---

glasbena pomisao, musikalischer Gedanke.
jednostavni zametak, einfaches Motiv.
kup sgloba, Periodengruppe.
motiv (zametak), Motiv.
nastavak (sekvencija), Sequenz.
oblik, Form.
obrazac, Modell.
odio, Theil (der Form).
pomisao, Nebengedanke.
povod (tema), Thema.
povodni (tematični), thematisch.
prosta sgloba, einfache Periode.
sastavljeni zametak, zusammengesetztes Motiv.
sgloba, Satzgefüge, Periode.
skopčana sgloba, verbundene (zusammenges.) Periode.
stavačni član, Satzglied (inače A b s c h n i t t prozvan).
stavak, Satz.
tema (povod), Thema.
tematični (povodni), thematisch.
zametak (motiv), Motiv.
zametni član, Motivglied.

Dvaestosma glava.

Četiri odsjeka četveroglasja[1]) smatrana glavnimi oblici svim glasbotvorom za glasbala.

304. Kakav oblik imade prvi odsjek t. j. allegro, četveroglasja?

Prvi odsjek sastoji od dvajuh velikih odjela, od kojih je drugi obično mnogo duži od prvoga.

Prvi odio imade ove kupe perioda:

1. Kup teme. Ostaje u glavnom priemetu.
2. Kup prielaza. Ako je odsjek u duru, prelazi u dominantu, ako li je u molu, na malu tercu gornju.
3. Kup pojke. Ako je odsjek u duru, stavi se kup pojke na dominantu, ako li je u molu, na malu tercu gornju.
4. Kup zaglavka. Ako je odsjek u duru, stavi se na dominantu, ako li je u molu, na malu tercu gornju, pa se za kratko vrieme izvija u druge priemete.

Drugi dio ima ove kupe perioda:

5. Kup medjuodjela. Izvija se u razne udaljene priemete.
6. Kup teme.
7. Kup prielaza.
8. Kup pojke.
9. Kup zaglavka, kojemu obično još sliedi
10. Dodatak.

(6.–10.) Ponova. Ostaje u obće u glavnom priemetu.

305. Zašto se prvi kup zove kup teme?

Zove se zato tako, jer obično sadržaje glavnu pomisao, iz koje se u potonje izvadjaju svi tematični periodi.

306. Zašto se drugi kup zove kup prielaza?

Zove se zato kup prielaza, jer se u njem prelazi u dominantu ili u malu tercu gornju.

1) Kada četiri pjevača pjevaju, velimo „četveropjev", a kad četiri glasbara na četiri glasbala glasbuju, to kažemo „četveroglasje"; izvadja li se isti glasbotvor gudbom, to možemo kazati „četverogudje", ili sviralami, onda nek se zove „četverosvir".

307. Zašto se treći kup zove kup pojke?

Zove se zato tako, jer mu je obično blažiji glas i prostija pomisao (po načinu popievke).

308. Zašto se četvrti kup zove kup zaglavka?

Zato, što zaglavljuje prvi odsjek.

309. Gdje stoji kup medjuodjela?

Stoji medju zaglavkom prvoga odjela i medju ponovom, te sačinjava, reć bi, srednji odio ili srednji član. U njem su svi periodi tematični, t. j. tvoreni od teme ili bar od pomisli prvog odjela.

310. Što je ponova?

Što rieč kaže: ponova četiriuh kupova prvog odjela.

311. Je li ovo ponavljanje sasvim točno?

Nije; vješti glasbotvorci umeću kojekakve promjene, druge zavoje u melodiju, druga skladanja, drugu instrumentaciju i t. d.

312. Kako je sa dodatkom?

Dodatkom se produljuje zaglavak drugoga odjela, dodavajuć kratke ne nadane izvoje, ne očekivane tematične promjene i potvrdu zaglavka.

313. Kakvoga je oblika drugi odsjek?

Drugi je odsjek istoga oblika, kojega i prvi (allegro), samo da je mah obično polaganiji (adagio ili andante), cieli oblik mnogo kraći, a da su pojedini odjeli bez opetovke. Kadkada se drugi odsjek pokazuje kano prietvor (varijacija), te onda imade temu od dva odjela, koja se više ili manje pretvara (varira).

314. Kako je treći odsjek sastavljen?

Treći je odsjek sastavljen od dvaput dva odjela. Prva dva odjela zovu se s k e r z o (scherzo, pošalica), u staro vrieme zvahu se menuetto; posljednja dva odjela zovu se t r i o. Oba su dva komada (skerzo i trio) po značaju i po priemetu obično različita. Svaki prvi odio ima često samo temu, svaki drugi odio pako medjuodio i ponovu.

315. Kakvoga je oblika posljednji odsjek?

Posljedni je odsjek najčešće istoga oblika, kojega prvi allegro, a zove se dočetak ili finale. Kadkada se pojavlja posljednji odsjek kao rondo (kolo, oro), i tuj se razlikuje od finala samo tiem, da prvi odio ne ima opetovke, i da se kup pojke kod zaglavka prvoga odjela opetuje, a tek poslije toga da dolazi skup medjuodjela.

Tiem se načinom pokazuje povod, uračunavajuć i ponovu, triputa. Ako se rondo na široko izvede, onda se povod (tema) smie pred glavnim izmakom još jedanput ponoviti.

316. Mogu li se svesti u ove oblike svi glasbalni glasbotvori?

Najviše ih se može svesti tako: sinfonija, četveroglasje, dvoglasje i t. d. I staračka (ili kako ih Niemci zovu „regelmässige“, t. j. pravilna) uvertura, oblika je prvoga odsjeka sinfonije, samo što prvi odio uverture ne ima opetovke.

Da se o tematičnom radu i o izpredu glasbenoga komada iz jedne klice do kakva jasna pojma domognemo, tumačit ćemo ovdje jedan od najmanjih oblika.

Mali komad ovaj (glasbotvor Robert Schumanna) sastoji od dvajuh odjela. U prvom je odjelu sgloba-teme; prvih šest miera drugoga odjela predočuju u skraćenoj prostoj sglobi, dakle u najmanjem obliku, onaj kup, koji je u povećih komadih medjuodio. Posljednjih su osam mierâ ponova sglobe teme. Obrazac za ovaj komadić je u prvih dviuh mjerah (u zametcih), dakle u jednom stavačnom članu. Onaj se stavačni član najprije točno opetuje (točni nastavak), zatim u trećem i četvrtom stavačnom članu nešto slobodnije. U drugom je odjelu prvi zametak obrazca obrnut, a drugi nije, drugi stavačni član je kao prvi; treći stavačni član pokazuje još slobodniju sekvenciju; treća sgloba je ponova prve sglobe, koju smo već tumačili.

Klica, iz koje je ovaj mali glasbeni komad niknuo, leži dakle u dvijuh prvih mjerah t. j. u prvom stavačnom članu:

četveroglasje, Instrumental-Quartett.
četverogudje, Streichquartett.
četveropjev, Vocal-Quartett.
četverosvir, Quartett für Blasinstrumente.
dočetak (finale), Finale.
dodatak, Anhang, Coda.
glasbotvor za glasbala, Instrumental-Composition.
glasbotvorac, Componist, Compositeur, Tondichter.
glavni priemet, Haupttonart.
instrumentacija (udesba), Instrumentation.
izmak, Ende (gegen das Ende zu), Neige.
izvijanje, das Ausweichen.
izvijatba, Ausweichung (bei der Modulation).
izvijati, ausweichen.
kup medjuodjela, Mittelabsatz-Gruppe (Mittelsatzgruppe).
kup pojke, Gesangsgruppe.
kup prielaza, Uebergangs-Gruppe.
kup teme, Themagruppe.
kup zaglavka, Abschlussgruppe (Schlussgruppe).
menueta (ples), Menuett.
odsjek, Absatz, Abschnitt (Satz d. Instrumental-Quartettes).
ponova, Wiederholung, Repetition.
prielaz, Uebergang.
pretvaranje, das Variren.
pretvarati, variren (verändern, ummodeln).
prietvor, Variation.
rondo (kolo, oro), Rondo.
sgloba teme, Themaperiode.
sinfonija, Symphonie.

skerco (pošalica), Scherzo.
skladanje, das Harmonisiren.
skladatelj, Harmoniemeister.
skladati, harmonisiren.
skladba, Harmonisirung.
slobodni nastavak, freie Sequenz.
strog nastavak, strenge (genaue) Sequenz.
udesba, instrumentacija, das Instrumentiren.
uvertura (započetak), Ouverture.
zavijanje, das Wenden der Stimme, der Melodie.
zavijati, wenden.
zavoj, Wendung.
značaj, Charakter.

Dvadesetdeveta glava.

O dionicah.

317. Što razumievamo dionicami?

Razumievamo kajdni redak kojega glasbotvora. Imademo bo glasbotvora za jednu dionicu, za dvie, tri, četiri i više dionica, t. j. imademo takvih glasbotvora, koje izvodeć čuje se jedan, dva, tri, četiri ili više glasova na jedanput.

318. Kako se zove komad, koji samo jednu dionicu imade?

Zove se samoglasje ili samopjev.[1])

319. Kako se zove komad sa dvima dionicama?

Zove se dvoglasje ili dvopjev.

320. Kako se zove komad sa trima dionicama?

Zove se troglasje ili tropjev.

321. Kako se zove komad sa četirima dionicama?

Zove se četveroglasje ili četveropjev. Pa tako kažemo i peteroglasje, peteropjev, šesteroglasje, sedmeroglasje, osmeroglasje, deveteroglasje, sve do komadah za veliko sveglasje (veliki orkestar).

322. Jesu li svi pojedini nizovi glasova, ili drugimi riečmi, je li svaka dionica od obrazaca i nastavaka sastavljena?

Jest, svaka je dionica sastavljena od obrazaca i nastavaka.

1. U knjizi „Vienac uzdarja narodnoga Andriji Kačiću na stoljetni dan preminuća“ (Zadar 1861) zovu se one piesme, koje se ne pjevaju uz glasbalo „gologlasne popievke“.

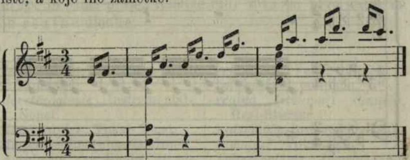
323. Imadu li sve dionice uviek jednake motive?

Ima glasbotvora, gdje su zametci u svih dionicah jednaki, nu ima i takovih, gdje motivi niesu isti. U ovom četeverogudju n. p.

1. Imadu sve dionice isti ritmični motiv.

2. Ovdje imadu tri dionice iste a jedna dionica druge motive. Primietit je to, da je svjedno, koje dionice imadu iste, a koje ine zametke.

3. Ovdje imadu po dvie dionice jednake zametke.

4. Ovdje imadu dvie dionice iste a dvie ine zametke.

5. Ovdje imade svaka dionica svoj zametak.

324. Što razumievamo homofoničnim složajem?

Homofoničnim složajem razumievamo takvu sastavbu, gdje je samo jedna dionica melodično znamenita, druge pako dionice melodično neznamenite, te samo zato služe, da harmoniju i ritam podupiru n. p.

Dolnje tri dionice zovu se u tom slučaju popratne dionice ili pratnja.

325. Što je polifonija?

Polifonija je takva sastavba, gdje je svaka dionica, melodično toli znamenita, da se ne može ni jedna smatrati nevažnom; n. p.

326. Koja je sastavba homofonično i polifonično pomiešana?

Ona, gdje su nekoje dionice melodično znamenite, a druge ih samo prate. Razlike radi zovu se prve i stvarne ili **realne** dionice.

četveroglasno, viertönig, vierstimmig.
deveteroglasje, Instrumental-Nonet.
deveteropjev, Vokal-Nonet.
dvoglasje, Instrumental-Duett.
dvoglasno, zweitönig, zweistimmig.
dvopjev, Vokal-Duett
golopjev, Gesang ohne Begleitung.
homofonično, homophon.
jednoglasno, eintönig, einstimmig.
osmeroglasje, Instrumental-Ottet.
osmeroglasno, achttönig, achtstimmig.
osmeropjev, Vokal-Ottet.
peteroglasje, Instrumental-Quintett.
peteropjev, Vokal-Quintet.
polifonično, poliphon.
realna (stvarna) dionica, Real-Stimme.
samoglasje, Instrumental-Solo.
samopjev, Vokal-Solo.
sedmeroglasje, Instrumental-Septet.
sedmeropjev, Vokal-Septett.
složaj (skladbenost), Setzkunst.
složiti, setzen.
sveglasje (orkestar), Orchester.
šesteroglasje, Instrumental-Sextett.
šesteropjev, Vokal-Sextett.
troglasje, Instrumental-Terzet.
troglasno, dreitönig, dreistimmig.
tropjev, Vokal-Terzett.
višeglasno, mehrtönig, vielstimmig.

Trideseta glava.

O najobičnijih glasbotvorih.

327. Šta je sonata?

Sonata je glasbotvor za jedno glasbalo, koja sastoji od triuh ili četiriuh odsieka. Ovi se odsjeci po značaju tobož razlikuju, ali ipak im je jedan glavni osjećaj. Prvi je odsjek obično allegro. Kadkada je pred ovim allegrom uvod (introduzione) kao adagio ili andante.

Drugi odsjek imade adagio, andante, ili dapače i temu sa prietvori i t. d.

Treći je odsjek menueta ili skerzo sa triom. Posljednji je odsjek dočetak (finale), na način prvog odsjeka, ili je pako posljednji odsjek rondo.

Nekoje sonate ne imaju menueta ili skerza, sastoje dakle samo od triuh odsieka. Ima još i drugih iznimaka, koje se lahko mogu razabrati. — Oblik sonate imade svako dvoglasje, troglasje, četveroglasje i t. d.

328. Što je sonatina?

Sonatina je pomanja i za izvadjanje lakša sonata, koja imade samo dva ili najviše tri odsjeka.

329. Što je uvertura (započetak)?

Uvertura je glasbotvor za sveglasje (orkestar) od jednoga povećega odsjeka bez opetovke, koji obično u jednom mahu — allegru — ostane. Uvertura imade kadkada i uvod. Pravilni ili bolje rekuć starački oblik uverture jest isti prvog odsjeka sonate, samo — kako je već rečeno — bez opetovke.

330. Što je sinfonija?

Sinfonija je glasbotvor za sveglasje u obliku velike sonate. Odsjeci njezini su, kao i svih dosada napomenutih glasbalnih glasbotvora istoga kroja kojega i četveroglasje.

331. Što je koncert?

Koncert je glasbotvor za jedno ili više glavnih glasbala, u kojem velevještak (virtuoz) svoju hitrinu u igranju i svoj ukus u predavanju iztiče, dočim sveglasje samo uz njega glasbuje. Koncert sastoji od tri odsjeka: allegro, andante i finale ili rondo. Allegro počimaju svi glasbari skupa (tutti), za tiem glasbuje virtuoz (velevještak) sam, iza toga glasbuju opet svi a on opet sam, i treći put biva isto tako napokon svršuju svi kratkim zaglavkom. Drugi odsjek je kao andante u sonati. U novijih glasbotvorih su ta tri odsjeka svedena na jedan glavni odsjek. Takav se pomanji oblik zove koncertino.

332. Što je mašta ili fantasija?

Mašta ili fantasija je glasbotvor, kojeg se oblik stavlja na volju i ukus glasbotvorca. Mašta je sastavljena od sglobâ, kupovâ, odielâ kao i svaki drugi glasbotvor, samo uzporedjivanje i sveza ovih biva na tako i toli razan način, da se doduše dade tumačiti oblik svake pojedine mašte ali se ne da ustanoviti obćeniti oblik, koji bi valjao za sve mašte.

333. Što je hir ili capriccio (kaprica)?

Hir ili kaprica je glasbotvor, u kojem glasbotvorac neke osobite i vanredne hire (mušice, skoposti) izražava. Oblik je hira (kaprice) kao oblik mašte slobodan ali može biti i sasvim pravilan. Uzorom liepoga oblika mogu nam služiti A. C. Müller-ove kaprice za glasovir.

334. Što je karišik ili potpurij?

Karišik ili potpurij je spoj od različitih, većinom već poznatih melodija, uredjeni za jedno ili više glasbala. Neke novije mašte niesu ino van takovi potpuriji.

335. Što je opera ili spiev?

Opera ili spiev je dramatično-lirična gluma, u kojoj pjesništvo, glasba, slikarstvo i glumstvo sjedinjeno djeluju, da predstavom strastvenoga čina probude učesće i obsjenu. Sva sredstva moraju pripomagati, da srdce ganu, da ga se kosnu (shodno dojme), i da to kosnuće ojačaju.

336. Koji su posebni glasbeni oblici u operi?

Jesu ovi: recitativo, arioso, kavatina, aria, arietta, duo, trio i t. d. ensemble, finale, sbor.

337. Što je recitativ (pjevokaz)?

Recitativ je polu pjevana a polu kazivana besjeda, bez stanovitog oblika, bez stanovite mjere i bez stanovitoga maha, tako da je samo sitnina i krupnina glasova propisana; sve drugo, kao: dulji i kraći uzdržaj glasova, polaganiji i brži mah i t. d. prepusti se volji i ćutu pjevača.

338. Što je ariozo ili pripievka?

Ariozo ili pripievka je mali oblik pjevanke sa označenim ritmom, koji se pjevokazu (recitativu) ili umeće ili domeće.

339. Što je kavatina ili jačka?

Kavatina ili jačka je mala na kratko izvedena milopievka (aria), najviše samo od jednog odjela.

340. Što je arieta ili milopjevka?

Arieta ili milopjevka je po obliku isto ono, što i jačka.

341. Što je aria ili milopjev?

Aria ili milopjev je samopjev uz suglasje ili uz glasovir, u kojem je izraženo neko duševno stanje koje osobe, prilagodjeno njezinu značaju i tadašnjemu stanju. Oblici milopjeva tako su razni, da se ne može obće pravilo za njih ustanoviti. Oblik milopjeva je kadkada nalik na allegro ili andante sonate, kadkada pako na rondo. Razumieva se po sebi, da i milopjev sastoji od zametakâ, stavačnih članova, stavaka, sgloba, kupova i odiela. Po razredjivanju se ovih lahko spozna različit oblik svakoga milopjeva.

342. Što su dvopjevi, tropjevi, četveropjevi u operi?

Isto ono, što je i milopjev, jačka i t. d., samo s tom razlikom, da ove jedan, a one dva, tri ili četiri pjevača izvode.

343. Što je skup ili ensemble?

Skup ili ensemble je pjevanka ponajviše uz sbor, a često i u raznih mahovih.

344. Što je finale ili dočetak u operi?

Dočetak ili finale je posljedni komad (odsjek) svakoga čina, po najviše sastavljeni skup od povećih i raztegnutih sglobah raznimi mahovi. Nu kadkada sastoji dočetak i samo od dvo-, tro- i četveropjeva.

345. Koliko ima vrsti opera?

Ima ih više vrsti:

1. Velika opera (tal. *opera seria*); u njoj se jednako glasbuje i pjeva, a nikad se na prosto ne govori; mjesto dvogovora (dialoga) stoji recitativ i ariozo, pa zato se zove irecitativna opera. Je li čin velike opere kao čin tragedije (žalobne glume), onda se zove tragična ili žalobna opera. Kadkada se zove i po osobah u njoj dolazećih, i po njihovih vanrednih činih: junačka opera, bajoslovna (mitologična) opera i t. d.
2. Romantična opera (*opera romantica*) zove se stranom po činu, uzetom iz dobe vitežtva, pandurstva, trubadurstva i t. d., stranom po izradbi u koliko se u njoj izmjenjuju ozbiljni i šaljivi prizori.
3. Šaljiva opera (tal. *opera buffa*), zove se zato tako, što poput vesele glume ima veseli i šaljivi sadržaj.

   U romantičnoj i šaljivoj operi dolaze kadkada doduše i recitativi, nu najviše je medju pjevanke upleten dvogovor (dialog).
4. Opereta, — je manja i laglja vrst šaljive opere.
5. Spjevoigra (franc. *vaudeville*, njem. *Liederspiel*), je gluma sa lakim dramatičnim činom, u koju se upletu popievke i druge pjevanke, uzete od naroda ili stvorene po duhu narodnom.

Kao srodnici opere mogu se smatrati još i balet, melodrama, gluma s glasbom i gluma sa sborovi.

356. Što je balet ili umjetni ples?

Balet jest takva plesanka, kojim više plesača koji čin predstavljaju samo plesanjem i pantomimom, dakle mučke. Osjećaj plesača pomaže tumačiti sveglasje sad pra-

vom plesovnom glasbom, sad pako drugimi glasbenimi komadi.

347. Što je melodrama?

Melodrama je dramatična ili takodjer samo za krasnoslovje odredjena pjesma, uz koju sveglasje glasbuje čas kad se govori, čas kad govornik odiše, izrazujuć čuvstva i položaje pjesme.

Poduži izvedeni glasbeni oblici obično se tuj ne rabe, već kratki odsjeci (sglobe), izdržani sazvuci i t. d. Kadkada sliede i koračnica, ples i t. d.

U novije su doba neki glasbotvorci za krasnoslovje odredjenim pjesmam pridodali i veće instrumentalne i vokalne oblike, kao n. p. Felicien David u svojoj „Wüste“ (pustari).

348. Što je gluma s glasbom?

Jest takva gluma, gdje glasba samo prigodno, i to po zahtjevu pjesnika, zamnieva, imenito kao koračnica, svečanica (svečana glasba), glasba za sobjed, ili kao popievka, sbor i t. d.

349. Što je gluma sa sborom?

Jest takva gluma, gdje sudjeljujuće osobe pjevaju kadkada u sboru.

350. Što je oratorij (bogomolja)?

Oratorij je duhovna drama uz pjevanje i sveglasje, uzeta većinom iz svetoga pisma, ali se ne predstavlja mimički na glumištu, već samo pjevajuć. Oblik oratorija je u cielosti kao i u pojedinosti nalik na recitativnu operu, samo što je glasbeni izražaj kao i prieemet ozbiljniji i osobito crkven.

351. Što je slavopjev ili himna (hymnus)?

Slavopjev ili himna je pobožna pjevanka najviše za sbor, nu kadkada i sa samopjevi.

352. Što je moteta?

Moteta je crkvena pjevanka uz kratki biblični tekst, biblični stih i t. d. sa čvrstom glasbenom pomišlju, sred koje se čuju glasovi drug e dionice, raznimi protimbenimi

zapleti. Iza pojedinih kitica dolaze zapremice na način fuge i kanona.

353. Šta je misa?

Misa je glasbotvor, koji se izvadja za katoličke velike službe božje, poznatimi latinskimi teksti: *Kyrie eleison*, *Gloria in excelsis Deo* i t. d.

354. Što je zadušnica (requiem)?

Zadušnica je misa za mrtve *(missa pro defunctis)*.

355. Što je velepjevanka ili kantata?

Velepjevanka ili kantata je takav glasbotvor, u kojem se izražuju kosnuća, ćuti, strasti, bez glumištnih pomagala. Kantata sastoji od milopjevâ, dvopjevâ, sborovâ, pjevokaza (recitative) i t. d.

356. Što je začinka (serenada)?

Začinka je glasbeni komad, koji se izvadja pod prozorom onih ljudi, koje kanimo glasbom počastiti. Začinkami imenujemo i one komade za glasbala, koji su blagoga i umiljatoga izražaja, akoprem i ne služe napomenutoj svrsi.

357. Što je noćnica ili notturno?

Isto, što je i začinka.

358. Što se razumieva slogom u glasbi?

Slogom se razumieva osebni način, po kojem duh stvarajućega umjetnitka proniče kroz sva njegova djela — ma kako razna i svakovrstna medju sobom bila — osobiti, njemu jedino vlastit biljeg. U tom se smislu razlikuje n. p. slog Haydenov od Mozartova, Mozartov od sloga Beethovenova i t. d.

Osim toga razumieva se slogom u višem smislu glasbena karakteristika priedmeta. Opera „Don Juan“ n. p. ima drugi slog ili bolje rekuć drugi izražaj od opere „Čarobne frula“, premda su obe od Mozarta.

Je li način stvaranja kojega umjetnika takav, da u svih svojih proizvodih opetuje jedne te iste svoje omiljelice, ili da pokazuje neko ograničeno osjećanje, onda se to zove njegov običaj ili njegova manira.

U drugom smislu diele se svi umjetni oblici u tri razna sloga: u crkovni, kazalištni i dvorski slog ili takodjer samo u slobodni i u strogi slog. Strogim se slogom napose razumievaju na tanko izvedeni protimbeni oblici, poraba zaostava, spojitabâ, — radi česa se i zove vezani slog — a taj se najviše preporuča i upotrebljava za crkovnu glasbu.

Porabom toga posljednjega ograničena pojma, izlaze često na vidik vrlo suhoparni i neslani crkovni glasbotvori, koji ne mogu ugoditi ni Bogu ni ljudem, pa koji mjesto, da bi u nas probudili pobožne ćuti, samo nam dosadjuju. Pravi će umjetnik vazda svakomu priedmetu prikladnu glasbu stvoriti, pa se ne će starati za dielomice ostarjela pravila prijašnih teoretika.

---

bajoslovna (mitologična) opera, Götteroper.
balet, umjetni ples, Ballet.
bugarka ili tužaljka, Elegie, Trauergesang.
crkovna pjevanka, Kirchen-Gesangsstück.
crkovni slog, Kirchenstyl.
ćut, } Gefühl.
čuvstvo, } Gefühl.
čvrsta melodija, feststehende, sich gleich bleibende Melodie.
doba pandurstva, Zeit d. Panduren, d. i. der slavischen Sänger.
dojam, utisak, Eindruck. Effekt.
dvorski slog, Kammerstyl.
dvogovor, Dialog.
dumka (ruski), Romanze.
fraza, Phrase.
glasba za sobjed, Tafelmusik.
glasbena pomisao, musikalischer Gedanke.
glavni osjećaj, Grundempfindung.
gluma, Schauspiel.
gluma s glasbom, Schauspiel mit Musik.
gluma sa sborovi, Schauspiel mit Chören.
glumstvo, Schauspielkunst.
hir, Kaprize, *capriccio.*
hitrina, Geläufigkeit.
instrumentalni oblik, Instrumentalform.
izražaj, Ausdruck, im engeren Sinne: Styl.
jačka, kavatina, Kavatine.[1]
junačka opera, Heldenoper.
kantata, vidi velepjevanka.
karišik (Vuk), Gemengsel, Potpourri.
kazalištni slog, Theaterstyl.
kitica, Strophe.

1. Jer kavatina obliku narodne popievke ponajviše dolikuje, to joj se mora toga radi i naziv narodne popievke dati. Liepo kažu (kako nas Kurelac uči) Hrvati po dolnjoj Austriji narodnjoj popievki „jačka“, a bilo to „jačka“ ili „djačka“, da joj ne izgine glas, zato hoćemo da njoj sličnu kavatinu take imennjemo.

koncert, Konzert.[1])
koncertino, *pomanji koncert*, Konzertino.
koračnica, Marsch.
kosnuće, Affekt.
krasnoslovje, Deklamation.
krasnosloviti, deklamiren.
lirična gluma, lyrisches Schauspiel.
lirična opera, lyrische Oper.
manira, vidi običaj.
mašta, *fantasia*, Phantasie.
medjuigra, Zwischenspiel.
melodrama, Melodrama.
milopjev, Arie.
milopjevka, Ariette.
misa (maša), Messe.
moteta, Motette.
način osjećanja, Empfindungsweise.
nadpievanje, das Konzertsingen, Konzertgesang.
nadpievati, *impf.*, konzertiren im Gesange.
nadpievati (Vuk), im Singen übertreffen.
napitnica, *napivka*, Trinklied.
napjev, Weise.
noćnica, Nocturne, *notturno*.
notturno, vidi začinka.
običaj, Gewohnheit, Manier.
obsjena, Täuschung.
omiljelica, Lieblingsmittel.
opera, *spiev*, Oper.
opereta, *spjevak*, Operette.
opielo, vidi zadušnica.
oratorij, Oratorium.
osjećaj, Empfindung.
pantomima, Pantomime.
pjesan, *pjesma*, Gedicht, Dichtung.
pjesničtvo, Dichtkunst.
pjevanka, Gesangsstück, Gesangspieçe.
pjevanija, Singsang (Utješenović: Cavatine).
pjevnuti (Vuk), ein Wenig singen.
pjevokaz, Recitativ.
pjevucanje, ein Gesänge, das Singeln der Kinder (im guten Sinne).
ples, Tanz.
plesač, Tänzer.
plesačica, Tänzerin.
plesanka, Tanzstück, Tanzpieçe.
pojam, Begriff.
položaj, Situation.
popievka, Lied.
poskočnica, Tanzlied.
pošalica, *šurka*, Scherzo.
predigra, Vorspiel, *praeludium*.
priedmet, Gegenstand, Objekt.
pripjev, Refrain.
pripievka, Arioso.
prizor, Szene.
protimba, Kontrapunkt.
protimbeni zaplet, kontrapunktisches Gewebe.
recitativ, *pjevokaz*, Recitativ.
recitativna opera, Recitativ-Oper.
romantična opera, romantische Oper.
samopjev, Sologesang.
samopjevač, Solosänger.

1. Krzati znači po Vuku wetteifern, dakle concertare, konzertiren, a čini mi se da i rieč **takmiti** se to znači. Po tom bi dakle bilo: takmac (Rival) ili krzan Concertatore, Konzertgeber, takmilica ili krzulica, Konzertstück, Konzertpieçe, takma ili krza das Konzert, die Produktion, Concertto. Vuk imade još i rieči: nadigravanje, der Sieg im Spielen oder Tanzeu, nadhrvati, im Ringen übertreffen, a Veselić: nadpjevati im Singen übertreffen. Mogle bi se dakle reći i: nadglasbovanje, nadpievanje i t. d.

sbor, Chor.
serenada, vidi začinka.
sielo, posielo, Soirée, musikalische Akademie.
sinfonija, Symphonie.
skerco, vidi posalica.
skup, Ensemble (Vuk: jesu li svi u skupu?).
slavopjev, himna, Hymne.
slikarstvo, Malerkunst, Malerei.
slobodni slog, freier Styl.
slog, Styl.
sonata, Sonate, Klingstück.
sonatina, *pomanja sonata,* Sonatine.
spiev, ein Cyklus von Gesängen, Oper.
spjevoigra, Liederspiel, Vaudeville.
strast, Leidenschaft.
strogi slog, strenger Styl.
svečanica, *svečana glasba,* Festmusik.
šaljiva opera, komische Oper, *opera buffa.*
tekst, Text.
teoretik, Theoretiker.
učešće, Interesse.
ukus, Geschmack.
umjetnik, Künstler.
umjetni ples, balet, Ballet.
uvertura, *započetak*, Ouverture.
uvod, Einleitung, *introduzione.*
vaudeville, *spjevoigra*, Liederspiel.
velepjevanka, Kantate.
velevještak, *virtuoz,* Virtuos.
velika opera, grosse Oper, *opera seria, opera grande.*
vesela gluma, Lustspiel.
vezani slog, gebundener Styl.
virtuoz, *velevještak,* Virtuos.
vokalni oblik, Gesangsform.
začinka, Ständchen, Serenade.
zadušnica, Requiem.
zapievka, Lied für Verstorbene.
započetak, *uvertura*, Ouverture.
zapremica, Nachspiel, *postludium.*
žalobna gluma, Trauerspiel, Tragödie.
žalobna opera, tragische Oper.

Triestprva glava.

O preboru ili cvietih.

359. Što se razumieva obično preborom ili cvietom?

Preborom ili cvietom razumieva se pratnja jedne čvrste melodije, trajalicom ili *cantus firmus* prozvane — n. pr. melodije crkovne pjevanke, koju prate jedna ili više polifoničnih dionica.

360. Koji su glasovi preborni ili cvjetovni?

Oni, koji se kreću okolo trajalice (*cantus firmus*).

361. Kakov je zadatak predigram, medjuigram i zapremicam kod takvoga prebora ili cvjetovanja?

Predigra ustanovi onaj način prebiranja, kojim se ima kašnje trajalica pratiti; medjuigra nastavlja to prebiranje, kada trajalica dielomice zamukne, zapremica pako nastavlja taj prebor još neko vrieme, kada je već trajalica prestala, te zaglavljuje komad.

362. Što znamenuje „basso ostinato“?

Basso ostinato ili postojani bas znamenuje takav stavak u basu, koji se jednako opetuje, a uz koj druge dionice razne prebore izvadjaju.

---

basso ostinato, postojani bas, gleichmässiger Bass.
cantus firmus, trajalica,
crkovna pjevanka, Kirchen-Gesangsstück, Choral.
cvjetovanje, *prebor*, Figuration.
cvjetovni, *preborni glasovi,* Figuraltöne, Figuralstimmen.
medjuigra, Zwischenspiel, Interludium.
postojani bas, basso ostinato, gleichmässiger Bass.
predigra, Vorspiel, Präludium.
zapremica, Nachspiel, Postludium.

Triestdruga glava.

O oponašanju (imitaciji).

363. Što je oponašanje?

Oponašanje je ponova kojega nastavka ili kojega obrazca u drugoj kojoj dionici dočim glavna dionica t. j. ona, koja nam obrazac daje, nastavlja svoju melodiju. Ono, što glavna dionica ončas izvadja, kad se oponašanje čuje, zove se suprotak.

364. Ima li više načina oponašanja?

Ima; možemo ih po prilici ovako poredati:

1. Po upadu razmaka. Tuj ima oponašanja u istozvuku, u gornjoj ili donjoj sekundi, u gornjoj ili donjoj terci i t. d.

2. Po obsegu obrazca. Obrazac može naime biti zametni član, zametak, stavačni član, stavak, pa i ciela prosta sgloba.

3. Po njihovih pomacih. Tuj ima oponašanja u ravnom pomaku, ako druga dionica oponaša dizanje i padanje glasova prve dionice na isti ili bar na sličan način. Nadalje ima oponašanja u obratnom pomaku i u protupomaku, gdje razmaci druge dionice padaju, dok se razmaci prve dižu, i obratno.

4. Po vrednoći kajdâ. Tuj sastoji oponašanje u tom, da jedna dionica opetuje obrazac takvimi glasovi, koji vriede jedan- ili dvaput više ili jedan- ili dvaput manje od glasova praobrazca; a to se zove povećavanje i umanjivanje oponašanja. Opaziti valja, da se takodjer može i više raznih načina oponašanja na jedanput upotriebiti n. p. u umanjivanju i u protupomaku.

5. Po dionicah, udešenih kao dvo-, tro-, četvero i višeglasno oponašanje.

6. Po točnom ili slobodnom pomaku glasova kao točno slobodno oponašanje. Točna su oponašanja ona, gdje se obrazcu odgovara istimi razmaci i istimi olinami glasovâ; n. p. kad se odgovara maloj sekundi malom sekundom, velikoj kvarti malom kvartom i t. d. Slobodna su oponašanja ona, gdje se obrazcu točno ne odgovara; n. p. kad se odgovara maloj sekundi velikom, ili terci kvartom i t. d.

---

istozvuk, Einklang.
olina glasova, Tongrösse (Interwallengrösse).
oponašanje, Nachahmung, Imitation.
pomak, Fortschreitung, Bewegung.
povećavanje, Vergrösserung.
praobrazac, Urmodell.
protupomak, Gegenfortschreitung, Gegenbewegung.
ravni pomak, gerade Fortschreitung, gerade Bewegung.
slobodno oponašanje, freie Nachahmung.
suprotak, Gegensatz.
točno oponašanje, genaue, strenge Nachahmung.
umanjivanje, Verkleinerung.
upad glasova, Toneintritt, das Einfallen der Töne.
upad razmaka, Interwallen-Eintritt.

Triesttreća glava.

O fugi (biegu).

365. Što je fuga?

Fuga je dvo- ili višeglasni glasbotvor, u kojem se najprije pojavlja jednoglasna sastavba (obrazac — kao stavačni član, stavak i t. d.) u ma kojoj dionici, te koje onda druge dionice malo po malo oponašaju, i to tako dugo, kako dugo fuga trajati ima.

366. Kako se zove ona izprva dolazeća sastavba?

Zove se tema (povod), vodja ili podmet.

367. Koje česti ima fuga osim teme?

Osim teme imade fuga ove česti:

Odgovor ili drug (lat. *comes*, tal. *risposta*).
Protupodmet (franc. *contra sujet*).
Medjustavak (Zwischensatz).
Razvoj (Fortspinnung, Durchführung).
Navratak (lat. *repercussio*).
Tjesnac (Engführung, Engpass).
Berde (Orgelpunkt.)

368. Što se razumieva odgovorom?

Odgovorom se razumieva ponova teme od druge koje dionice. Obično to biva u donjoj dominanti ili što je svejedno, u gornjoj kvarti. Nu imade i takovih fuga, gdje odgovor počima u drugih razmacih n. p. u osmoj ili trećoj.

369. Što je protupodmet?

Protupodmet je melodična produljba povoda odgovoru, kao što smo već rekli kod oponašanja.

370. Što je protusklad?

Protusklad je isto, što protupodmet, samo uz tu razliku, da tuj idu s v e dionice proti temi.

371. Što su medjustavci?

Medjustavci su prekidi povoda, da neprestano opetovanje slušaocu ne dosadjuje.

372. Što je razvoj?

Razvoj je svaka trka (tok, hod, Lauf) povoda kroz druge dionice. Razvoj je podpun kad sve dionice učestvuju kod trke, nepodpun pako, ako samo pojedine dionice učestvuju.

373. Što se razumieva navratkom?

Navratkom se razumieva način, po kojem se povod u raznih dionicah amo i tamo prikazuje. Povod može n. p. početi basom, a na to tenor odgovarati; za tiem može povod biti u altu a odgovor u diskantu. Nu to može bivati i po drugom redu, tako da n. p. diskant počima a alt odgovara, ili da alt počima, a tenor odgovara i t. d. Ovaj se red zove dionički red navratka. Nadalje možemo povod i na druge razmake postaviti, izim dominante n. p. na tercu i t. d. Ovaj se red pako zove razmačni red navratka.

374. Što je tjesnac?

Tjesnac je onaj odgovor, koji se prije čuje, nego što vodja svrši. Tjesnac može biti različite daljine, a tiem dobivamo razne vrsti tjesnacâ.

375. Što je berde?

Što je berde u smislu sklada, to smo već prije tumačili. Ovdje imamo samo primietiti, da berde u fugi dolazi prama izmaku, i da se nad njim izvadja jedan dio povoda ili cieli povod ili pako cieli razvoj, ponajviše u tjesnacu.

376. Što je zaglavak?

Zaglavak je dostatan konac fuge s podpunim glasoklonom.

377. Ima li još što drugog o fugi opaziti?

Ima i to: povod se može opetovati u povećavanju, u umanjivanju u protupomaku i u obće u svih promjenah, koje smo kod oponašanja tumačili.

378. Koja se fuga zove praćena?

Praćena se zove ona fuga, koju prate druge takve dionice, koje s fugom ne imaju nikakvoga drugoga posla, van da ju prate.

379. Sto znači „basso continuo“?

Basso continuo ili neprekidan bas znači prateći bas, koji u obće neku stalnu frazu izvadja.

380. Koja je fuga prosta?

Prosta je ona fuga, koja samo jedan povod imade.

381. Koja je fuga dvostruka?

Dvostruka je ona fuga, za koju se dva povoda potroše. Drugi se povod pojavljuje ili odmah s početka kao protupodmet, ili kašnje i to izprva sam a onda s prvim povodom skopčan. Prvi se povod zove prvi subjekt, drugi povod pako drugi subjekt ili kontrasubjekt.

382. Koja je fuga trostruka?

Trostruka je ona fuga, za koju se tri povoda potroše.

383. Što je fugheta (fugeta)?

Fughetta je kratka ili pomanja fuga, koja ima samo jedan ili dva razvoja.

384. Što je fugato?

Fugato je glasbeni komadić na način fuge, koji se umeće u poveći i slobodni glasbotvor.

385. Koja je fuga slobodna?

Ona, koja nije strogo po pravilih fuge izradjena.

386. Koja je fuga stroga?

Ona, koja je po obliku i po zakonu fuge strogo izradjena.[1])

387. Što će reći fuga uz crkvenski sbor?

Reći će takvu fugu, koja služi crkvenskomu sboru kao pratnja.

388. Što je fugirani crkvenski sbor?

Fugirani crkvenski sbor je onaj, koji je na način fuge izradjen, i to tako, da se uzima kitica za kiticom povodom, pa da se svaka kitica napose izradi.

---

1) Obširnije razlaganje oblika slobodne i stroge fuge ne dopušta nam prostor te male knjižice, koja samo obće pojmove učeniku tumači. (Lobe.)

basso continuo, neprekidan bas, feststehender, unausgesetzter Bass.
bieg, fuga, Fuge.
crkvenski sbor, kirchlicher Chor, Choral.
čest, Theil eines Ganztheiles.
dionički red, Stimmenordnung.
drug, Gefährte, lat.: *comes.*
dux, vodja, Führer.
dvostruka fuga, Doppelfuge.
fuga, Fuge.
Fugato, glasbeni komadić na način fuge, ein kleines fugenartiges Musikstück.
Fughetta, pomanja fuga, eine kleine Fuge.
fugiran, fugirt.
glasbena fraza, Tonphrase, musikalische Phrase.
jednoglasno, eintönig, einstimmig.
jednogrlice (kod pjevanja), einstimmig (beim Gesange).
kitica, Strophe.
medjustavak, Zwischensatz.
navratak, Wiederschlag, latinski: *repercussio.*
neprekidan bas, vidi: *basso continuo.*
nepodpuni razvoj, unvollständige Fortspinnung, unvollständige Durchführung.
odgovor, Antwort, talijanski: *risposta.*
podmet, Subjekt, tal.: *sogetto,* franc.: *sujet.*
protupodmet, Gegensatz, francezki: *contra sujet.*
podpuni razvoj, vollständige Durchführung, vollst. Fortspinnung.
praćena fuga, begleitete Fuge.
prosta fuga, einfache Fuge.
razmačni red, Intervallen-Ordnung.
razvoj, Durchführung, Fortspinnung.
slobodna fuga, freie Fuge.
stroga fuga, strenge Fuge.
subjekt, podmet, Subjekt.
tjesnac, Engführung, Engpass.
točna fuga, strenge Fuge.
trka, Lauf.
trostruka fuga, Tripelfuge.
višeglasno, mehrtönig, mehrstimmig.
vodja, Führer, lat.: *dux.*

Triestčetvrta glava.

O kànonu.

389. Što je kànon?

Kànon je glasbotvor, u kojem jedna dionica drugu oponaša i to od početka do kraja, od kajde do kajde.

390. Što je kànon nedospjetan?

Nedospjetan je kanon, gdje pojedine dionice jedna za drugom počimlju iznova kànon.

391. Koji je kànon dospjetan?

Dospjetan je onaj kànon, koji se pomoćju dodatka dokončava.

392. Ne ima li kànonâ sa više nego li samo sa dvima dionicama?

Ima kànonâ sa tri, četiri i više dionica.

393. Mora li druga dionica uviek (kao u gornjem primjeru) istimi glasovi melodiju oponašati?

Ne mora; oponašanje se može izvesti i uz druge razmake. Po tom ima kànonâ u istozvuku (Einklang, Prime), u gornjoj i donjoj sekundi, u gornjoj i donjoj terci i t. d.

394. Kad je kànon u protupomaku?

Kànon je u protupomaku, kad druga dionica prvu oponaša u protupomaku; n. p.

i t. d.

395. Što se razumieva kànonom s kraticom?

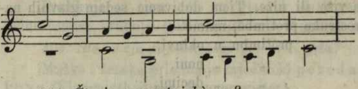
Razumieva se takav kànon, gdje je samo jedna dionica izpisana, a upad druge dionice znakom 𝄋 naznačen; n. p.

Canon a due in 8va *inf.*

i t. d.

Nadpis ovaj hoće da kaže, da je to dvoglasni bezkonačni kànon *(canon infinitus)*, i da druga dionica po-

četi ima oponašanje kod znaka 𝄋 i to u donjoj osmici (*in ottava*), naime:

i t. d.

396. Što je zagonetni kànon?

Zagonetni je takav kànon, gdje se nad kajdami ne meće nikakov znak kratice, ili ako se meće, onda je takav, koji čovjeka zavadja, i gdje glasbar sam mora naći broj dionica, način upada razmaka, pomaka i t. d.

dospjetan kànon, endlicher Kanon, latinski: *Canon finitus*.
kànon, Kanon, Kreisfuge, talijanski: *Fuga in consequenza*.
kružni bieg, Kreisfuge, Kanon.
kànon s kratilom, Kanon mit Abkürzungszeichen; Niemci kažu dosta krivo: verschlossener ili geschlossener Kanon.
nedospjetan kànon, unendlicher Kanon, latinski: *Canon infinitus* ili *Canon perpetuus*.
zagonetni kànon, Räthselkanon, latinski: *Canon enigmaticus*.

Triestpeta glava.

O dvostrukoj protimbi.

397. Što se razumieva dvostrukom protimbom?

Dvostrukom se protimbom razumieva takav polifoničan slog dvijuh dionica, gdje se dionice mogu tako prevratiti, da gornja dionica bude donjom a donja gornjom.

Premještaj.

Taj se premještaj ili prevrat dionica može urediti za osam, devet, deset, jedanaest, dvanaest, trinaest i četrnaest stupaka više ili niže. Tiem dobivamo sedam glavnih načina dvostruke protimbe, naime

protimbu u oktavi,
„ „ noni,
„ „ decimi,
„ „ undecimi,
„ „ duodecimi.
„ „ tredecimi i
„ „ kvatvordecimi

Od svih sedam načina protimbe najlakši je i najobičniji onaj u oktavi, zatiem onaj u decimi i duodecimi. Ostali se načini vrlo riedko upotrebljavaju.

398. Što je tro- ili četverostruka protimba?

Tro- ili četverostruka protimba je takva sastavba, gdje se mogu tri ili četiri dionice medju sobom prevratiti.

četverostruka protimba, vierfacher Kontrapunkt.
dvostruka protimba, doppelter Kontrapunkt.
protimba, Kontrapunkt.
trostruka protimba, dreifacher Kontrapunkt.

Triestšesta glava.

O golom pievstvu (reine Vokalmusik).

399. Što se razumieva golim pievstvom?

Golim se pievstvom razumieva takva glasba, koju samo pjevači izvadjaju.

400. Što će reći a capella?

A capella reći će isto ono što i pievstvo. U starije doba naime razumievahu se ovim izrazom sborovi crkvenoga sadržaja bez pratnje glasbala.

401. Koliko glavnih vrsti ima ljudskih grla?

Ima dvie glavne vrsti: mužko i žensko grlo.

402. Kojoj vrsti pripada dječačko grlo?

Pripada ženskomu grlu.

403. Čim se razlikuje — glede položaja glasova — mužko grlo od ženskoga?

Razlikuje se tiem, što su glasovi mužkoga grla za jednu osmicu krupniji (niži) od glasova ženskoga grla.

404. Što imaju zajedničkoga sve vrsti grla?

Mužko i žensko grlo imaju zajednički poredak zvukova (Klangeintheilung, Stimmregister).

405. Što se razumieva poredkom zvukova?

Poredkom zvukova razumievaju se razne vrsti zvukova glede položaja, koji se mogu razlikovati kod jednog te istog grla. Takovih zvukovnih položaja ima dva: prsoglasi i prieglasi (pretvoreni, ne naravni glasovi).

406. Čim se razlikuju prsoglasi od prieglasâ?

Razlikuje se tiem, da prsoglasi, — a to su oni, kojimi čovjek obično govori — zveče naravnije, jedrije i jače. Prsoglasi zauzimaju skoro čitav obseg grla. Prieglasi pripadaju samo najvišemu položaju grla, te se proizvadjaju stezanjem glasiljke, radi česa zveče obično nešto oštrije i cvrkutljivo.

407. Jesu li sva mužka grla jednakoga obsega?

Niesu; diele se bo u tri obsega ili vrsti: bas, bariton i tenor.

408. Kakvoga je obsega bas?

Bas obsiže glasove od velikoga *E*-a počam do jedanput podbilježenoga *C*-a.

409. Kakvoga je obsega bariton?

Bariton obsiže glasove od velikog *G*-a do jedanput podbilježenoga *F*-a.

410. Kakvoga je obsega tenor?

Tenor obsiže glasove od maloga *C*-a do jedanput podbilježenoga *G*-a.

411. Je li obseg tih triuh mužkih grla kod svakoga pjevača jednak?

Ni pošto; grla se, ma bila i iste vrsti, ipak više ili manje razlikuju zalihom glasova. Tako imade krupnih grla, kojim su na porabi glasovi počam od velikoga *C*-a sve do

jedanput podbilježenoga *F*-a; ali ima i takovih krupnih grla, koja jedva mogu izvesti valjane glasove počam od velikoga *G*-a do jedanput podbilježenoga *C*-a. Isto su tako različna grla baritona i tenora glede zalihe glasova.

412. Kakav se ključ propisuje basu?

Basu se propisuje basovni ili F-ključ, a tako i baritonu.

413. Kakav se ključ propisuje tenoru?

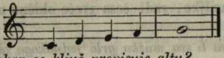
Tenoru se obično propisuje tenorni ključ, t. j. *C*-ključ stojeći na četvrtoj crti. U novije se doba propisuje tenoru takodjer *G*-ključ, nu onda zveče glasovi za osmicu krupnije nego li su kajde bilježene; n. p.

Način pisanja:

opredieljen guslenim ključem: opredieljen tenornim ključem:

zveči:

414. Kakav se ključ propisuje altu?

Altu se propisuje obično altni ključ t. j. C-ključ, stojeći na trećoj crti; ali kadkada se propisuje i diskantni ključ, t. j. C-ključ, stojeći na prvoj crti; napokon se kadkada altu propisuje i G-ključ.

415. Kakav se ključ propisuje diskantu ili sopranu?

Diskantu ili sopranu propisuje se ili diskantni ili gusleni ključ.

416. Kako se pišu kajde za pjevanje glede podpisanoga teksta?

Kajde se tako pišu, da se njihova rebra diele po pojedinih slovkah teksta. Pada li n. p. na svaku slovku jedna osminska kajda, to se svaka osmina posebnom kukom bilježi.

Dolazi li više kajda na jednu slovku, to ih spajamo rebrom; n. p.

Dolaze li pako kajde raznih vrednoća na jednu slovku, to ih lukom (spojkom) spajamo; n. p.

---

a capella, pjevanje bez pratnje glasbala, Gesang ohne Begleitung von Instrumenten.
bariton, muževno grlo, Bariton.
cvrkutljivi glas, zirpender Ton.[1])
črez, Alt.[2])
dječačko grlo, Knabenstimme.
glasiljka, Stimmritze.
grlo, Stimme.[3])
jak glas, starker Ton.
jedar glas, voller, runder Ton.
ljudsko grlo, menschliche Stimme.
muževnjak, der Bariton(-Sänger).
muževno grlo, Baritonstimme.[4])
mužko grlo, Männerstimme.
naravan glas, natürlicher Ton.
nenaravan glas, unnatürlicher Ton.
obseg grla, Umfang d. Stimme, Stimmumfang.
odpievati, gesanglich antworten, wechselweise singen.
oštar glas, scharfer Ton.

1. Cvrkutati, veli se o tanahnom ženskom sboru i govoru i o najtanjih glasovih na guslah. Kurelac. — Cvrkutanje pokazuje dakle kakvoću t. j. vrst prieglasa.
2. U jednom listu, pisanu po nekom Slovencu Stanku Vrazu, koji list ja u izvoru imadem, kaže se: „U Koruškoj se vdari črez, poje se črez“; — pa pisac lista primeće njemački: „man singt den hohen Alt.“
3. Grlo znači po Vukovu tumačenju i guttur, Gurgel, i vox, Stimme: ima liepo grlo, er hat eine schöne Stimme. — U narodnih pjesmah upotrebljuje se grlo vazda za Stimme, n. p. „Miloš pjeva, vila mu odpieva, ljepše grlo u Miloša carska“; ili: Tanburao Tanburdžija Ivo, sve kroz selo idué a na prelo; tanbura se do pol luga čuje, jasno grlo do pol' Sarajeva.“ — Ne valja dakle njemački izraz „er hat eine helle Stimme“ prevoditi: „ima jasan glas“, jer glas znači samo jedan zvuk, dočim grlo znači sve zvukove, t. j. svukoliku zalihu glasova u pjevača.
   Grlo kao orudje za pjevanje zove narod „pjevalo“.
4. U Hercegovini kaže narod: „pjeva muževnim grlom, ima muževan glas“, te hoće tiem da razumieva: pjevača sa grlom baritonom; a i u bjelovarskoj županiji čuje se, „mužki napjev“, pa razumievaju tiem „melodiju za bariton“. Sto narod za bariton kaže „muževno grlo“ tako je precizno, da se temu tankomu razlikovanju pojmova u narodu upravo diviti moramo.

pievstvo, Vokalmusik.
pjevalo, Gesangsorgan, Kehle.
položaj glasova, Tonlage.
prieglasi (pretvoreni glasovi), Falsettöne, talijanski: *Falsetto*, Kopfstimme.
prsoglasi (prsni glasovi), Brusttöne.
poredak zvukova, Klangeintheilung, Stimmregister.
vrst zvuka, Klangart.
zaliha glasova, Tonvorrath, Grösse der Tonlage, Stimmfond.
žensko grlo, weibliche Stimme.

Triestsedma glava.

Glasba samo za glasbala (reine Instrumentalmusik).

417. Što se razumieva glasbom samo za glasbala?

Razumieva se takva glasba, koja se izvadja samo glasbali.

418. Kako se redaju glasbala?

Glasbala se redaju u četiri glavna reda: 1. strunjače, (Seiteninstrumente), 2. sviraljke (Blasinstrumente), 3. udaraljke (Schlaginstrumente), 4. trljaljke (Reibungsinstrumente).

419. Što su strunjače?

Strunjače su takva glasbala, na kojih se radjaju glasovi uztreptajem strune.[1])

420. Postaju li treptaji struna svih strunjačâ na isti način?

Ne postaju na isti način; kod jednih strunjača zazveče žice, ako se na njih pomoćju tipeža udara, kao n. p. kod glasovira; kod drugih postaju treptaji, ako se strune ili žice prsti vrcaju ili trzaju, kao kod arfe i kitare; kod drugih opet postaju glasovi, ako se strune gudalom uztreptavaju. Posljedna se vrst strunjača, t. j. gusle, gusline (krupne gusle), gude i krupne gude, zovu gudaljke (Streichinstrumente).

1. Što je kod Niemaca „Darm- ili Haarsaite“, to je u našega naroda struna, a što je kod njih „Metallsaite“, to je u nas žica.

421. Kojega je obsega glasovir?

Glasovir obsiže glasove od dubokoga *F*-a, kadkada i od dvodubokoga *A*-a, do četiriputa podbilježenoga *f*-a ili *a*-a.

422. Kako se bilježe kajde u glasbotvorih za glasovir?

Kajde za glasovir bilježe se na dva skopčana crtovlja; gornjemu crtovlju služi *G*-ključ a donjemu *F*-ključ.

423. Kako se izvode glasovi na arfi?

Glasovi se izvode na arfi tiem, da joj se strune trzaju prsti obijuh ruka.

424. Koliko ima vrsti arfa?

Arfâ ima tri vrsti: prosta arfa, arfa s kukom (Hakenharfe) i arfa sa stupàljkom (Pedalharfe). Kod proste su arfe strune po diatoničnoj ljestvici ugodjene; hoće li se na njoj poluglasi n. p. u *C*-duru glas „*fis*“ izvadjati, to mora arfenista (arfaš) palcem pritisnuti *F*-strunu malo k vratu arfe, tiem postaje struna kraćom a za pol glasa sitnijom.

Kako je prosta arfa ne savršena, tako je i arfa s kukom, jer se i na ovoj mogu izvadjati poluglasi samo tako, da se kuka napinje ili odapinje. Tiem je navijanjem arfenista često prisiljen na kratki čas arfanjem prestati. Stupalna je arfa bolje od prijašnjih ustrojena, imade bo potegaljke, koje se nogom upravljaju (stupaljku), te pomoćju kojih se dade svaka stupka, od koje je do sliedeće cio glas — kroz sve osmice — za pol glasa povisiti. Arfa sa stupaljkom obično ugodjena je u *Es*-duru.

425. Kojega je obsega arfa?

Arfa obsiže glasove od pet osmica.

426. Kako se bilježe kajde za arfu?

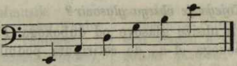
Kajde za arfu bilježe se isto tako kao i za glasovir.

427. Koliko strunâ imade kitara (tal. kitara)?

Kitara imade šest struna.

428. Kako su te strune ugodjene?

Strune kitare ovako su ugodjene:

a)

b)

Kajde za kitaru opredjeljuju se guslenim ključem kao kod *b*), ali zveče za osmicu krupnije kao kod *a*). Na kitari može se izvadjati ciela kromatična ljestvica.

429. Kako se rukovode gudaljke?

Rukovode se tako, da se strune gudaljka uztreptavaju prevlakom gudala.

430. Koliko strunâ imadu gusle?

Gusle imadu četiri strune, koje su ovako ugodjene:

431. Kojego su obsega gusle (Violine)?

Gusle obsižu glasove od maloga *g*-a sve do triput podbilježenoga *a*-a i još dalje, i to skroz kromatično.

432. Kojim se ključem označuju kajde za gusle?

Kajde za gusle označuju se guslenim ključem.

433. Koliko struna imade guslina ili krupne gusle (Viola)?

Guslina ili krupne gusle imadu četiri strune, koje su ovako ugodjene:

Glasovi gusline sižu do dvaput podbilježenoga *g*-a i još dalje; kajde za nju opredjeljuju se altnim a sitniji joj glasovi kadkada i guslenim ključem.

434. Koliko strunâ imadu gude (Violoncello)?

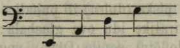
Gude imadu četiri strune, naime:

Glasovi gudâ sižu do jedanput podbilježenoga *a*-a i još dalje. Za gude opredjeljuju se kajde *F*-ključem, za sitnije im glasove upotrebljava se tenorni ili takodjer gusleni ključ.

435. Koliko struna imadu krupne gude (Contrabasso)?

Krupne gude imadu četiri strune, koje se ovako ugadjaju.

Glasovi krupnih gudâ sižu do jedanput podbilježenoga *g*-a i još dalje. Kajde za nje opredjeljuju se *F*-ključem, ali glasovi krupnih gudâ zveče za osmicu krupnije nego što su pisane; veliki *E* n. p. zveči kao duboki *E*.

Obseg je gudaljkâ tuj samo po prilici naznačen, jer sitnina može se još razširiti pomoćju ciguledih glasova (Flageolettöne).

436. Koji su glasovi gudaljkâ ciguleći?

Ciguleći su glasovi vrlo sitni glasovi sa pištećim, tanahnim zvukom, koji se izvadjaju nekim osobitim načinom hvatanja strunâ, čim samo jedan dio strune zatrepti.

437. Što će reći con sordino?

Con sordino reći će s t u š i l o m, te znamenuje, da se tušilo ima staviti na konjića (kobilicu), čim zvuk biva tiši i mukliji.

438. Što će reći senza sordino?

Senza sordino reći će b e z t u š i l a, te znamenuje, da se tušilo skinuti ima.

439. Što će reći pizzicato?

Pizzicato reći će u š t i p i v a t i i l i t r z a t i, te znamenuje, da se imaju strune gudaljke iznimice trzati kao kada se kitârâ.

440. Što će reći col arco?

Col arco reći će g u d a l o m, te znamenuje, da treba opet gudalom guditi.

441. Što je dvohvat (Doppelgriff)?

Dvohvat je takvo hvatanje struna, gdje se na dvie ili tri ili čak četiri strune na jedanput ili bar tako brzo uza stopce gudi, da one ili sbilja zajedno zazveče, ili da nam se bar tako čini, kao da bismo ih u isti čas čuli.

442. Što su sviraljke?

Sviraljke su takva glasbala, na kojih se glasovi izvadjaju pomoćju piska (dulca) ili puhalice (puhaće luknje) i t. d. Medju sviraljke idu ova glasbala: frula (Flötte), pištaljka (Piccoloflöte), sopilo (Oboe), englezki rog (englisches Horn), zveklja (Klarinette), krupni rožić (Bassethorn), surla (Fagott), krupni rog (Basshorn), ofiklejida (Ophikleide), zmija (Serpent), krupna tuba (Basstuba), rog (Horn), truba (Trompete), trubljina (Posaune).

443. Kojega je obsega frula?

Frula obsiže glasove od jedanput podbilježenoga *c*-a do triput podbilježenoga *c*-a. Kajde za frulu opredjeljuju se guslenim ključem.

444. Kojega je obsega pištaljka?

Pištaljka je skoro istoga obsega, kojega i velika frula, t. j. od jedanput podbilježenoga *d*-a do triput podbilježenoga *a*-a, pa se i kajde za nju opredjeljuju guslenim ključem, nu glasovi pištaljke zveče za osmicu sitnije od velike frule. Osim ovih vrsti frula imamo još i duduk (Terzflöte), *Es*-frulu i više drugih.

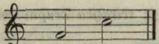
445. Kojega je obsega sopilo?

Sopilo obsiže glasove od jedanput podbilježenoga *c*-a do triput podbilježenoga *f*-a; kajde za sopilo opredjeljuju sa guslenim ključem.

446. Kakva je sviraljka englezki rog?

Englezki je rog nekakva vrst sopila. Kajde za englezki rog opredjeljuju se guslenim ključem, nu glasovi zveče za osmicu krupnije nego što kajde pokazuju:

bilježe se:

zveče:

447. Kojega je obsega englezki rog?

Englezki rog obsiže glasove od jedanput podbilježenoga *c*-a do triput podbilježenoga *e*-a, dapače i do *g*-a.

448. Kojega je obsega zveklja (Klarinette)?

Zveklja obsiže glasove od maloga *e*-a do triput podbiljezenoga *f*-a ili *g*-a, a kajde za nju opredjeljuju se guslenim ključem.

449. Ima li više vrsti zvekalja?

Ima; u orkestru su najviše ove vrsti u porabi: *C*-zveklja, *B*-zveklja i *A*-zveklja.

450. Čim se razlikuju te tri vrsti zvekalja?

Razlikuju se prvo po zvuku. *C*-zveklja zveči najjasnije ali takodjer i najoštrije; zvuk je *A*-zveklje nešto puniji od prve ali ujedno i blaži; zvuk je *B*-zveklje jedar, mio i nježan.

Zatiem se razlikuju zveklje po bilježenju kajda; kajde se doduše opredjeljuju za sve tri vrsti guslenim ključem, ali ih točno sliedi samo *C*-zveklja; na *B*-zveklji svira se za malu sekundu a na *A*-zveklji za malu tercu sitnije, nego što kajde pokazuju.

C-zveklja:

zveči na B-zveklji ovako:

zveči na A-zveklji ovako:

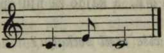
Osim ovih zvekalja ima još nekoliko manjih vrsti sa vrištajućim zvukom, koje se samo kod vojničke svirke upotrebljavaju.

451. Kakva je sviraljka krupni rožić ili bolje rekav zvekljina?

Krupni rožić ili zvekljina je neka vrst zveklje; kajde za nju opredjeljuju se guslenim ključem od maloga *c*-a do triput podbilježenoga *d*-a, ali glasovi zveče za peticu krupnije nego što kajde pokazuju; ljestvica joj siže dakle od velikoga *F*-a do dvaput podbilježenoga *g*-a. Kajde kao ove:

izvadjaju se po tom ovako:

452. Kojega je obsega surla (Fagott)?

Surla obsiže glasove od dubokoga *B*-a do dvaput podbilježenoga *c*-a; kajde za nju opredjeljuju se *F*-ključem, sitniji glasovi kadkada i tenornim ključem.

453. Kojega je obsega surlina (contrafagotto)?

Surlina obsiže glasove od velikoga *D*-a do jedanput podbilježenoga *d*-a, ali glasovi zveče za osmicu krupnije nego što kajde pokazuju.

454. Kojega je obsega krupni rog (Basshorn)?

Krupni rog obsiže glasove od velikoga *C*-a do jedanput podbilježenoga *g*-a.

455. Kojega je obsega ofiklejida?

Ofiklejida obsiže glasove od dubokoga *B*-a do dvaput podbilježenoga *c*-a, nu glasovi se mogu samo do jedanput podbilježenoga *g*-a ili *a*-a sa sigurnošću upotrebljavati.

456. Kojega je obsega zmija (Serpent)?

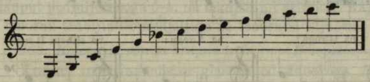
Zmija obsiže iste glasove koje i ofiklejida. Kajde za obe sviraljke opredjeljuju se basovnim ključem.

457. Kojega je obsega krupna tuba (Basstuba)?

Krupna tuba obsiže glasove od dubokoga *B*-a do jedanput podbilježenoga *g*-a; kajde za nju opredjeljuju se *F*-ključem.

458. Koje glasove imade rog?

Rog imade ove glasove:

Tuj valja koješta pamtiti:

1. Ovdje naznačeni glasovi naravni su glasovi roga. Ti glasovi zveče za pol ili cieli glas krupnije, ako se ušće roga desnom rukom na pô ili sasvim začepi, nu tada zveče mnogo muklije od naravnih glasova.

2. Imademo skoro za svaki durni priemet posebni rog; najobičniji su ovi:

C-rog,
D-rog,
Es-rog,
E-rog,
F-rog,
G-rog,
A-rog,
sitni *B*-rog,
krupni *B*-rog.

3. Kajde za rog opredjeljuju se guslenim ključem, ali glasovi zveče na *C*-rogu za osmicu krupnije.

4. Za sve vrsti rogova bilježe se kajde u *C*-duru, ali glasovi te ljestvice zastupaju na svakom rogu drugi priemiet, na *B*-rogu ljestvicu *B*-dura, na *D*-rogu ljestvicu *D*-dura i t. d. Po tom zveči jedanput podbilježeni *c* na *C*-rogu za osmicu krupnije, dakle kao mali *c*; jedanput podbilježeni *c* zveči na krupnom *B*-rogu za veliku nonu krupnije, dakle kao veliki *B* i t. d., kao što ovi primjeri pokazuju:

Bilježenje. Zveče: na C-rogu: na D-rogu:

5. Kajde za rogove opredjeljuju se kao što je već rečeno, guslenim ključem, samo najkrupnija osma *C-c* opredjeljuje se basovnim ključem, nu tada ta dva glasa ne zveče za osmicu krupnije nego onako, kao što su pisana.[1])

459. Kojega je obsega truba (trublja, Trompete)?

Truba obsiže iste glasove koje i rog, ima i iste naravne glasove, samo da glasovi *C*-trube ne zveče za osmicu krupnije, nego upravo onako kao što kajde pokazuju.

Osim *C*-trube još su ove u porabi:

A-truba, zveči za malu tercu krupnije nego što kajde pokazuju.
B-truba, zveči za cieli glas krupnije,
D-truba, zveči za cieli glas sitnije,
Es-truba, zveči za malu tercu sitnije,
E-truba, zveči za veliku tercu sitnije,
F-truba, zveči za veliku kvartu sitnije.[2])

460. Koliko ima vrsti trubljinâ (Pasaunen)?

Ima tri vrsti: altna, tenorna i basovna trubljina.

461. Kojega je obsega altna trubljina?

Altna trubljina obsiže glasove od velikoga *A*-a do dvaput podbilježenoga *dis*-a, nu manjka joj mali *e*. Kajde za altnu trubljinu opredjeljuju se altnim ključem.

1. Mjesto prostih rogova rabe u novije doba rogovi s makinom, t. j. rogovi s odušk^m (Ventilirhörner), na kojih se mogu izvadjati svi glasovi kromatične ljestvice jednakom zvučnošću. (Lobe.) — Odušak (Luftloch) ne odgovara sasvim pojmu stvari.
2. Mjesto prostih truba rabe sada najviše trube sa makinom (sa odušci). Lobe.

462. Kojega je obsega tenorna trubljina?

Tenorna trubljina obsiže glasove od velikoga *E*-a do jedanput podbilježenoga *b*-a, nu manjka joj veliki *H*. Kajde za tenornu trubljinu opredjeljuju se tenornim ključem.

463. Kojega je obsega krupna trubljina (Bassposaune)?

Krupna trubljina obsiže glasove od dubokoga *H*-a do jedanput podbilježenoga *f*-a, nu manjka joj veliki *Fis* ili *Ges*. Kajde za nju opredjeljuju se basovnim ključem.

Osim ovih trubljina ima još i nekoliko vrsti diskantnih trubljina, ali te se, kao suvišne, ne upotrebljavaju.

464. Poredjuju li se sviraljke još i drugčije?

Poredjuju se i to u drvene sviraljke, kojih su cievi izdjelane od drveta i u limnate, limne sviraljke, kojih su cievi izdjelane od mjeda.

465. Kakvo je glasbalo talambas ili kožna zvona (Pauke)?

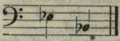
Talambas ili kožno zvono je glasbalo, u koje se udaralom (šibalom, batom, batićem, klepcem) udara. Talambas ima samo jedan glas ali to glasbalo može se preugadjati.

Obično se upotrebljavaju dva talambasa, koja su po staroj navadi ugodjena po tonici i donjoj kvarti. Kajde za talambase opredjeljuju se basovnim ključem, a to najviše u priemetu *C*, a tada valja da se na početku dionice naznačuje, u kojem priemetu da budu glasovi talambasa n. p.

Ugodba: Bilježenje: Glasovi:

Timp. in Es, B.

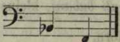

Ugodba: Bilježenje: Glasovi:

Timp. in B, F.

Kadkada pišu se kajde u onom priemetu, u kojem je dotični glasbeni komad; n. p.

Timp. in D, A.

ili se stave na prosto same kajde dotičnih glasova na crtovlju n. p.

Timp.

466. Što ćė reći „timpani coperti“?

„Timpani coperti“ reći će zastrti talambasi, a znači, da se imaju talambasi tankom čohom pokriti, da im glasovi budu tiši.

467. Što je trljaljka?

Trljaljka je takvo glasbalo, na kojem se glasovi izvadjaju trenjem prsti, kao n. p. kod harmonike[1]), terpodiona i harmonichorda.

A-truba, *A*-Trompete.
A-zveklja, *A*-Klarinette.
Accordion, raztegača, Ziehharmonika.
altna trubljina, Altposaune.
arfa, Harfe, tal. *arpa*.
arfa s kukom, Hakenharfe.
arfa sa stupaljkom, Pedalharfe.
arfati, harfnen, die Harfe spielen.
arfenista, *arfaš*, Harfner, Harfenist, Harfenspieler.
B-truba, *B*-Trompete.
B-zveklja, *B*-Klarinette.
blagi zvuk, weicher Klang.
blagozvučan, wohlklingend.
bubanj, Trommel (grosse).
bubati, trommeln auf der grossen Trommel.
bubnjati, trommeln auf der kleinen Trommel.
bubnjić, mali bubanj, kleine Trommel.
C-rog, *C*-Horn.
C-truba, *C*-Trompete.
C-zveklja, *C*-Klarinette.
ciev, Röhre, Pfeife.
ciguleći glasovi, Flageolettöne.[2])
cigul, cilik, das Flageolet.
ciguliti, Flageolettöne hervorbringen.
cindra, Zither.
col arco (c. a.), gudalom, mit dem Fiedelbogen.
con sordino (c. s.), s tušilom, mit dem Dämpfer.
D-rog, *D*-Horn.
diskantna trubljina, Diskantposaune.
drvena sviraljka, Holzblasinstrument, Rohrinstrument.
dulac, Mundstück an d. Sackpfeife, das der Form nach abgehackt ist.
dvohvat, Doppelgriff.
dvojka, *dvojnica*, primitive slav. Klarinette m. 2 Röhren.

1. Ova se harmonika ne smie zamieniti s akordinom (Ziehharmonika, raztegača), jer je to sasvim drugo glasbalo. Harmonika sastoji od zvonolikih stakala, koja se — hoće li se na njih glas izvadjati — mokrim prstom taru; akordion (raztegača) sastoji pako od kovanih jezičaca, koji zamnievaju, ako se u njih miehom duva. K.
2. Kurelac tumači u svom još ne štampanom rječniku ovu rieč evo ovako: „ciguliti znači na guslah tanke glasove izvoditi.“

englezki rog, englisches Horn, tal. *Corno inglese.*
frula, *stranka* [1], Flöte, tal. *Flauto.*
gajde, Sackpfeife, Dudelsack, tal. *Cornamusa.*
gajdaš, Sackpfeifer, Dudelsackbläser.
glasba za glasbala, Instrumentalmusik.
glasovir [2], Klavier, tal. *Clavicembalo*, franz. *Pianoforte (Piano)*, engl. *Harpsichord*, magj. *zongora.*
gudalo, *vijalo*, Fiedelbogen, tal. *arco.*
gudaljka, Streichinstrument.
gude, Bassgeige, tal. *Violoncello.*
guditi, *gudati*, geignen, ein Streichinstrument spielen.
guditi gudalom, streichen mit dem Fiedelbogen.
gudjenje, das Streichen, die Bogenführung.
guslati, geigen.
gusle, Geige, tal. *Violino.*
guslice, kleine Geige.
guslina [3], *krupne gusle*, Bratsche, Altviola, tal. *Viola da braccio, Viola alta.*
harmonika, Harmonika.
harmonikord, Harmonichord.
jedinka, primitive slavische Klarinette mit einer Röhre.
kitara, Guitarre, tal. *Chitara.*
kitarati, Guitarre spielen.
konjić, *kobilica*, Steg d. Geige.
kožno zvono [4], *talambas*, Pauke, tal. *timpano.*
surlina, Kontrafagott, tal. *Contrafagotto.*
krupna trubljina, Bassposaune.
krupna tuba, Basstuba.
krupne gude, Kontraviolon, tal. *Contrabasso.*
krupne gusle, vidi: guslina.
krupnina, die Tiefe.
krupni rog, Basshorn, tal. *Corno di Basso.*
krupni rožić, *zvekljina*, Bassethorn, tal. *Corno di Bassetto.*
limna sviraljka, Blech-Blasinstrument.
luknjica na sviralih, Griffloch auf den Blasinstrumenten.
mjedo, Messing.
mieh, *duhalo*, Blasebalg.
način hvatanja, Griffweise.
napeti žice, *strune*, die Saiten aufziehen, aufschrauben.
naravni rog, *prosti rog*, Naturhorn.
odapeti žice, *strune*, d. Saiten abspannen, abschrauben.
odušak, Luftloch (Ventil).
ofiklejida, Ophikleide, franz. *Basse d' harmonie.*
pastirska frula, Hirtenflöte.
pisak, Mundstück, der Form nach länglich wie bei der Klarinette.

1. Profesor Kućak reče mi, da se u hrvatskom Zagorju frula — u razliku od zveklje — zove strankom, koji je naziv po mojem mnienju vrlo shodan, jerbo se frula kod sviranja i zbilja na stranu drži.
2. Rieč glasovir rabio je najprije savjetnik Janko Jurković u nekakvoj pripoviedci, što ju je on napisao.
3. Već Bellosztenec pisao je za Bratsche: guslina (vidi njegov rječnik štamp. god. 1742).
4. U Mijata Stojanovića „Narod. poslovicah“ našao sam na str. 111. ovu: „Leskovac i kožno zvono (bubanj) izpravit će mu ledja i uhititi ga.“ Makar je i ovdje kožno zvono samo šaljiva perifraza za talambas, to je ipak vrlo prikladna, pošto je oblik talambasa na zvono nalik.

pištaljka, Pikoloflöte, tal. *Flauto piccolo*.
pizzicato (*pizz.*), *štipljuć*, *trzajuć*, kneipend.
potegača, Zug, Drahtzug am Pedale.
preugadjati, umstimmen.
prosta arfa, einfache, primitive Harfe.
prosta truba, einfache Trompete, Naturtrompete.
prosti rog, einfaches Horn, Naturhorn.
puhalica, *puhaća luknja*, Blasloch bei der Flöte.
raztegača, Ziehharmonika, Accordion.
rog, Horn, tal. *Corno*.
rog sa oduškom, Ventilhorn.
senza sordino (*s. s.*), *bez tušila*, ohne Dämpfer.
sitnina, die Höhe (Tonhöhe).
sopilo, *sopjelo*, *sopilka*, Oboe, tal. *Oboe*, franc. *Hautbois*.
sopsti, Oboe blasen.[1])
stranka, *frula*, Flöte.
struna, Darmsaite, Haarsaite.
strunjača, Saiteninstrument.
stupaljka, Pedal.[2])
stupež, Pedaltastatur, die ganze Reihenfolge der Pedale.
surla[3]), Fagott, tal. *Fagotto*.
svirala, *pastirska frula*, Hirtenflöte.
sviraljka, Collektivname für Blasinstrumente.[4])
svirati, blasen, flöten.
svirka, Musik für Blasinstrumente.
talambas, *kožno zvono*, Pauke, tal. *timpano*.
tanbura, Pandura.
tenorna trubljina, Tenorposaune.
terpodion, Terpodion.
tetiva, Sehne, Bogenhaare (Šulek: Darmsaite).
timpani coperti, *zastrti talambasi*, bedeckte Pauken.
trljaljka, Reibungsinstrument, Friktionsinstrument.
trti, reiben, streichen.
trti u rog, ins Horn stossen.
truba, *trublja*, Trompete, tal. *tromba*.
truba s oduškom, Ventiltrompete.

1. Glagolj „svirati“ rabi narodu za glasbovanje na svih vrstih sviraljaka (ne veli se dakle: frulati, zvekljati), samo kod sopila veli narod takodjer „sopsti“, a kod trube: „trubiti“.
2. Stupaljkom nazivlje narod onu malu daščicu na dnu kolovrata, na koju se nogom stupa, kad se hoće da se kolo kreće. Stupaljka nije dakle ino nego „pedal“. — Stupež znači cieli niz stupaljaka, kao što tipež cieli niz tipaka.
3. Kurelac tumači surlu ovako: „1. surla: svirala; 2. surlati: žderati kao svinjče svojom surlom (Rüssel).“ — Po tom sudim, da surla pod 1. ne znači koju god sviraljku nego stanovitu vrst sviraljke, naime fagot. Narod je naš vrlo domišljato krstio fagot surlom, t. j. svinjskim rilom, uzporediv dašto zvukove jednoga i drugoga. I kod Niemaca isto se je dogodilo. Na nekom dvorskom koncertu pruskoga kralja Friderika Vilima I. izvadjalo neki komad 6 fagota, oponašajući svinjčad, te kralj na početku reče jednomu svirača: „Blas' er seinen Schweinerüssel mit Humor aber korrekt.“
4. „Vsakako Vuk pravo govori, kad prevadja sviraljka Blasinstrument, i hoteli bi novlji književnici uši nam odkinut, kad govore: ona svira na fortepianu, er nam puk ovako od prilike razlikuje: u sopilu se soplje, u rog se puše, u gusle se gudi, u veliki bubanj se buba, u mali se bubnji, u tanburu ili cindru se udara, a u sviralu — a ne na pianu — se svira.“ Kurelac (u rječniku svom).

trubljina, Posaune, tal. *trombone.*
trzati, vrčati (žice), reissen, schnellen (die Saiten).
tušilo, Dämpfer, tal. *sordino.*
s tušilom, vidi: *con sordino.*
udaraljka, Schlaginstrument.
udarati, schlagen.
udaralo, Schlägel, Trommelschlägel.
ugadjati, ugoditi, stimmen, akkordiren.
ugadjalo, Stimmwerkzeug, Stimmgabel.[1])
ugodba, Stimmung.
ušće, Schalltrichter.
vijalo (u Primorju), Fiedelbogen.
vojnička svirka, Militärmusik.
vojničko sveglasje, Militärorchester.
vrčati, trzati (žice), schnellen, reissen (die Saiten).
vrišteći zvuk, kreischender Klang.
zmija, Serpent.
zveklja, žveglja[2]), Klarinette, tal. *clarinetto.*
zvekljina, krupni rožić, Bassethorn.
zvekovit, klangvoll (Kurelac).
zvučnost, Klangfülle.
žica, Metallsaite.
žveglja, vidi: zveklja.

Triestosma glava.

Orgulje.

468. Što su orgulje?

Orgulje su glasbalo, u kom je više većih i manjih cievi sastavljeno, koje na vjetrenici stoje. Ove cievi zazveče, ako im se kroz otvoreni odušak vjetra dopuhne.

469. Što je manual ili ruča (rucalj)?

Manual ili ruča orgulja je isto, što je tipež glasoviru. Orgulje imadu često više ručâ t. j. imadu dva, tri tipeža, koji poput skalinâ jedan povrh drugoga stoje te se prsti udaraju.

1. Peksider veli u svojoj fizici (štamp. u Zagrebu god. 1871.) na str. 329. za Stimmgabel: glasbena viljuška, što ja već zato odobravati ne mogu, je ugadjalo nije uviek nalik na vilice. Dva gajdaša u slav. Brodu ugadjala su preda mnom svoje gajde nekakvom sviralicom. Kad ih ja upitah, kako se ta sviralica zove, odgovoriše mi: ugadjača ili rožić.

2. Zvekljom (u hrv. Zagorju inače žvegljom zvanom) razumieva narod onu vrst pastirskih frula, koje pisak imadu, te koje se kod sviranja uzduž drže. Zveklja dakle nije ino, nego klarineta, samo da je ta sviraljka u narodu još u priprostom obliku. — Zveklju s jednom cievi zove narod jedinkom a s dvima cievima dvojkom ili dvojnicom.

*

470. Što se razumieva pedalom ili stupežem?

Pedalom ili stupežem razumieva se niz tipaka t. j. tipež, koji se nogama gazi.

471. Što je „positiv“ ili orguljice?

Positiv ili orguljice su pomanje orgulje, u kojih nije stupeža.

472. Kojega su obsega ruče?

Ruče su sve istoga obsega; obično obsižu glasove od velikoga *C*-a do triput podbilježenoga *d*-a.

473. Kojega je obsega stupež?

Stupež obsiže glasove od velikoga *C*-a samo do jedanput podbilježenoga *d*-a.

474. Ima li svaki tipež svoj vlastiti niz cievî?

Svaki tipež ima ne samo jedan niz cievî nego i više, kod povećih orgulja dapače vrlo mnogo.

475. Ako se na koju tipku udara, zasviraju li svaki put sve cievi dotične tipke?

Ne zasviraju svakiput sve cievi, jer ih može zamnjeti samo nekoliko ili čak samo jedna.

476. Čim to biva?

To biva zapori (registri).

477. Što su zapori ili registri?

Zapori ili registri su zapušači, koji su namješteni na lievoj i desnoj strani tipeža, ter se mogu ponešto izvući. Tiem se sbude, da u nekoje nizove cievî vjetar puše i da pritiskom tipaka glas nastane.

478. Što se razumieva sponom (saponcem, copula)?

Sponom (saponcem) se razumieva ona sprava, pomoćju koje se manuali i pedali tako spoje, da glasovi ovih otvorenih zapora na jedanput zazveče.

479. Zazveče li svi glasovi orguljâ u istom razmjeru sitnine i krupnine, kao što na glasoviru?

Ne zazveče u istom razmjeru, jer se mogu glasovi raznimi zapori u razne osmice prenieti. Otvore li se cievi od osam stopa, t. j. cievi, koje su osam stope duge, to za-

zveče glasovi u onoj osmici, koju kajde pokazuju. Otvore li se cievi od četiri stope, to zazveče glasovi za jednu osmicu sitnije nego što kajde pokazuju, n. p. jedanput podbilježeni *c* zveči tada kao dvaput podpilježeni *c*. Cievi od dvie stope zveče za dvie a cievi od jedne stope za tri osmice sitnije nego što kajde pokazuju.

480. Ne ima li i takovih zapora, pomoćju kojih glasovi zazveče krupnije?

Ima i takovih Ako se zaporom otvore cievi od šestnaest stopa, to zveče glasovi za jednu osmicu krupnije, ako li se pako otvore cievi od triestdvie stope, to zveče glasovi za dvie osmice krupnije nego što kajde pokazuju. U posljednjem slučaju zveči n. p. jedanput podbilježeni *c* kao veliki *C*.

481. Jesu li ti odnošaji ograničeni na osmice?

Niesu ograničeni samo na osmice, jer je i takvih zapora, pomoćju kojih glasovi samo za tercu ili samo za kvintu sitnije ili krupnije zamnievaju.

482. Što su mješanice ili miksture?

Mješanice ili miksture su takvi zapori, koji čine da zazveči na jedanput više cievî u oktavah, tercah, kvintah i t. d.

483. Što treba pamtiti za glasove orguljâ glede njihova zvuka?

Glede njihova zvuka ili kakvoće glasova treba pamtiti, da neki nizovi cievî oponašaju glasbala orkestra, po kojih se glasbalih i zovu neki zapori. Tako se nalazi n. p. na orguljah zaporâ s ovimi nadpisi: *Violino* od 16 i od 8 stopa; *Flauto* ili duduk od 8 i od 4 stopa; *Fagotto* od 16 i od 8 stoga i t. d.

484. Što će reći „vox humana“?

Vox humana reći će grlo ljudsko, te znamenuje takov zapor, kojim se ljudsko grlo oponaša.

485. Što su jezične cievi?

Jezične su cievi takve cievi, koje iz nutra jezičac imadu, koji — ako uztrepti — glas radja ili zvuk mienja.

486. Što su ustnate cievi (Labialpfeifen)?

Ustnate cievi su takve cievi, koje imadu iz nutra suženo ušće.

487. Što su poklopljenice?

Poklopljenice su takve cievi, koje su ozgor zatvorene i koje tiem za jednu osmicu krupnije zveče, nego što bi se po dužini im očekivalo.

488. Što se razumieva zapiraćim umiećem?

Zapiraćim umiećem razumieva se shodna poraba, izmjena, spajanje i miešanje zaporâ.

489. Kako se bilježe kajde za orgulje?

Kajde za orgulje bilježe se na dva crtovlja, te opredjeluju se kao za glasovir guslenim i basovnim ključem.

490. Rabi li kod sviranja orgulja stupež neprestance?

Stupež ne rabi neprestance; nu tada valja to naznačiti, i to pripisujuć *s. p. (senza pedale)*, t. j. bez stupeža, ili takodjer samo *man. (manuale)*, t. j. samo ručom. Ima li se stupež opet gaziti, to se propiše *Ped. (Pedale)*.

Ako treba stupež preko reda mnogo uporabljati, to se pišu kajde za stupež napose na treće crtovlje, a tada su oba nad tiem stojeća crtovlja opredieljena samo za ruču.

---

ciev, Röhre, Pfeife.[1])
ciev od dvie stope, zwei Schuh lange Röhre inače zweifüssige (!) Pfeife.
ciev od četiri stope, vier Schuh lange Röhre.
ciev od osam stopa, acht Schuh lange Röhre.
cjevnik[2]), *orgulje*, Orgel, tal. *Organo*.
jezičac, Zunge.

1. Rieč „Pfeife“, kojom Niemci cievi orguljâ okrstiše, ne smie se prevadjati „sviralom, sviraljkom“, buduć da je svirala glasbalo, na kojem se mogu izvadjati razni glasovi, dočim „Pfeife“ kao i ciev samo jedan jedini glas imade.
Zviždalo, zviždaljka (fućkalo) je u nas istinabog toliko koliko „Pfeife“, ali takova, koja daje zviždajući glas, kao n. p. zviždalo naših pandura. Jerbo pako ne ima svaka „Pfeife“ zviždajući zvuk, a najmanje cievi orguljâ, to ne možemo nazvati ciev ni zviždalom ni fućkalom.
2. Marijan Jaić upotrebljava u predgovoru svoga djela „Napivi bogoljubnih pisama“ (štamp. u Budimu god 1850.) za orgulje: „civosvir“ (cjevosvir) a za orguljaša: „civosvirač“ (cjevosvirač). Rieč cjevosvir po sebi bila bi nešto, nu stvari točno ne označuje, buduć da je svaka sviraljka cjevo-

jezična ciev, Zungenröhre, Zungenpfeife.
manual, *ruča*, *rucalj*, Klaviatur für die Hände.
miješanica, *mikstura*, Mixtur.
odušak, Luftloch, Windloch.
orguljar, Orgelmacher, Orgelbauer.
orguljaš, Orgelspieler, Organist.
orgulje, *cjevnik*, Orgel.
orguljice, *Positiv*, eine kleine Orgel.
pedal, *stupež*, Klaviatur für die Füsse.
poklopljenica, Gedackte, lat. pileata.
positiv, *orguljice bez stupeža*, kleine Orgel ohne Pedal.
ruča, vidi *manual*.
senza pedale (s. p.), *bez stupaljke*, ohne Pedal.
spona (saponac), Koppel, lat. *Copula*.
sprava, Apparat, Vorrichtung.
ustnata ciev, Labialröhre, vulgo: Labialstimme.
vjetrenica, Windlade, Windbehälter.
vox humana, *ljudsko grlo*, menschliche Stimme (nije li: Menschenstimme?).
zapor, Register.
zapirače umieće, Registrirkunst.
zapušač, der Verschliesser des Luftloches, Zug.
zviždalo, *zviždaljka*, *zviždak*, Pfeife, Pfeiferl.
zviždajući zvuk, pfeifender Klang.

Triestdeveta glava.

O umjetnom predavanju.

491. *Što se razumieva umjetnim predavanjem u glasbi?*

Umjetnim predavanjem razumieva se savršeno izvadjanje kojega glasbotvora po umjetnih namjenah glasbotvorca.

492. *Na što imade glasbar tuj paziti?*

Glasbar imade najprije paziti na znakove, koji su za predavanje propisani, pak da glasbotvor po tih znakovih točno i na tanko izvadja.

svir. Bolje je za orgulje — po mom mnienju — rieč cjevnik, koja stoji u Paršićevu rječniku, jer cjevnik znači sglob cievi, kao što n. p. rječnik znači sbirku rieči.

Ja tiem ne zahtievam, da nam mjesto „orgulje" služi rieč „cjevnik", tiem manje, što je naziv „orgulje" narod naš već poprimio, ali ne mogu da ne upozorim na to, da je Organo, kao i n. p. Opera toli raznoga znamenovanja, da se koji izvjestni pojam s njimi ne da skopčati.

493. Ima li osim napomenutih znakova i rieči još i drugih?

Ima ih još puno. Rieči te uzete su iz talijanskoga, te se odnose u obće na naročit izjav razpoložbe a napose na tonove ćućenja.

Obično su ove rieči u porabi:

affettuoso, djasno (Stulli), košljivo (Trnski), ljubežljivo (Parčić),
agitato, nemirno, uzburkano,
amabile, ljubezno, dragostivo, dragostno (Vuk),
animato, con anima, uznosito, uznosice, duhato (Kurelac),
appassionato, strastno,
brillante, sjajno,
brioso, con brio, živahno, budno, vilovito (P.),
calando, utišavajuć, malaksavajuć,
cantabile, pojasto,
commodo, lagodno, udobno, lastno,
delicatemente, ćutljivo, nježno,
dolce, con dolcezza, dolcissimo, sladko, blago, s blagošću, vrlo blago, meko,
doloroso, con duolo, bolno,
energico, krepko,
espressivo, con espressione, izrazito, izrazice,
fastuoso, gizdavo,
fiero, con fierezza, drzko, smiono,
fuocoso, con fuoco, vatreno,
furioso, con rabbia, goropadno, biesno,
furore, bjesnoća, jarost,
giocoso, veselo,
grave, ozbiljno,
grazioso, con grazia, dragostno,
impetuoso, hrlo, burno,
innocente, nevino, bezazleno,
lamentoso, jadoliko, jadovno,
languendo, čeznuć,
leggiero, lagušno,
lugubre, žalobno,

lusingando, laskavo,
maestoso, veličanstveno,
mancando, popuštajuć, malaksavajuć,
marcato, označljivo, krepko,
alla marcia, koračimice, poput koračnice,
marziale, bojno, vojnički, davorski,
mesto, sjetno, tužno,
morendo, izdišuć, nestajuć,
con moto, kretljivo,
nobile, con nobilità, plemenito,
patetico, ganljivo,
pomposo, veleljepno,
religioso, pobožno,
rigoroso, strogo,
risoluto, odvažno,
scherzando, šaljivo, dosjetljivo,
semplice, priprosto,
con sentimento, con molto sentimento, čuvstveno, sa osjećanjem,
smanioso, con smania, pomamno,
smorzando, izčezavajuć, gasneć [1]),
soave, umiljato,
strascinato, razvlačito,
tenero, con tenerezza, nježno,
vigoroso, snažno, čilo,
vivace, con vivacità, badro, živahno.

Kao što ove rieči označuju značaj cielih stavaka ili pojedinih čestí, tako upotrebljavaju glasbotvorci kadkada neke nazive za oznaku cieloga glasbotvora, n. p. *„Sonata melancolique"* — turobna sonata — i t. d., ili označuju neki stanoviti priedmet (Objekt), neku stanovitu sliku, koju glasbotvor predočiti ima, kao što je to učinio Bee-

1. U narodnoj pjesmi „Ženitbȁ od Zadra Todora" (nalazi se u 3. knjizi Vukove sbirke) rabi rieč „ugasiti" za izčezavanje glasa:

Kad su došli svati pod otoku,
Todor viknu grlom bijelijem:
Stante braćo, kićeni svatovi!
Ustavite bubnje i svirale,
U g a s i t e svirke svekolike.

thoven u svojoj sonati „*Les adieux*, *l' absence et le retour*“ — ili Mendelsohn u svojoj uverturi k operi „Sommernachtstraum“ — „morska tišina i sretna vožnja“ — ili kao što je Berlioz učinio u svom djelu „Iz života jednoga umjetnika“ i t. d. [1])

494. Jesu li ove oznake dovoljne za umjetno predavanje?

Niesu dovoljne; jer pokraj svih ovih nagoviesti ne će predavatelj posve pogoditi duh glasbenoga komada, ako mu se ne će ili ako ne može zaroniti u osjećaj glasbotvorčev. Ovo se posljednje ne da dakako učiti, to mora mati narav izvodiocu darovati; medjutim imamo ipak i za to neke upute. Istina je, da se ćut ne može u čovjeku naukom usaditi, ali je i to istina, da ne ima čovjeka, koji nebi ćutio; pa ako se kod jednoga ćut laglje pobudi nego kod drugoga, to se ipak može nekimi sredstvi donle dotjerati, da se ćut čovjeka krutije naravi razigra i oplemeni. Glasbeniku je u tom pogledu najprije to potrebno, da mnoge dobre glasbotvore sluša i da — koliko je samo možno — takove i sam izvodi; za tiem da neumorno teži upoznati i prisvajati si glavni pojam, glavnu sliku svakoga glasbotvora, te da to u duši svojoj oživi. Nu buduć da se ćut ljudi pojavlja u raznih promjenah, to ima glasbenik nastojati, da sve te postupice (Abstufungen) pomno iztraži, i da se čestim paćućivanjem toliko osviesti, da umotvor u cjelini kao i u pojedinostih bujan život u njem pobudi, koji će i u njegovo predavanje prieći, te na sličan način dušu slušaoca uzbuditi i ganuti.

cjelina, das Ganze, tal. *totalità.*
glasbovni ton, Tonfarbe, Tonschattirung.
glasbovna slika, Tonbild.
izvodilac, der Ausführende.
namjena, Intention, Absicht.

1. Po tom vidimo, da je starija njemačka glasba vrlo riedko štogod predočavala, buduć da Lobe ovdje sve one glasbotvore, kojimi glasbotvorac neku stanovitu sliku predočiti hoće, kao nešto vanrednoga i riedkoga navadja. U novijih djelih njemačkih, talijanskih a još više u slovjenskih glasbotvorih biva to vrlo riedko, da se ne bi temeljili na kakvoj pozitivnoj pomisli. — Već iz toga samoga moći će svaki razabrati, zašto smo se toli žestoko uzprotivili onomu zveketanju, t. j. onoj staroj objektivnoj ili kosmopolitičnoj glasbi Niemaca.

nagoviest, natucanje, Andeutung.
nagoviestiti, natucati, andeuten.
priedmet, Objekt.
predavalac, der Vortragende.
postupice, Abstufung (Šulek).
paćućenje, das Nachfühlen.
paćutiti, nachfühlen.
razpoložen, disponirt, gestimmt.
razpoložba (Parčić: *razpoloživost*), Disposition, Stimmung.
razbuditi, erregen.
razbudljiv, erregbar.
slušalac, Zuhörer.
ton, Schattirung, Nüance, Colorit (Parčić).
tonovi ćućenja, Gefühlsnüancen.
turobno (*sjetno, dreselo*), melancholisch.
ukus, Geschmack.
umjetnički, kunstgemäss, künstlerisch.
umjetno, künstlich.
umjetno predavanje, kunstgemässer Vortrag.
umotvor, Kunstwerk.
uputa, Anleitung.
značaj, Charakter.
zveketanje, Geklingel, Tonspielerei.

Četrdesta glava.

O kajdovniku (partituri).

495. Što je kajdovnik ili partitura?

Kajdovnik ili partitura je kajdanka, gdje su sve dionice kojega glasbotvora tako zajedno pisane, da je svaka dionica na posebnom crtovlju, a da ipak sve dionice, mjera za mjerom, jedna povrh druge stoje. Tiem možemo medjusobni odnošaj svih dionica jednim trenom pregledati i njihova suglasja tako si predstaviti, kao da bi ih u pameti čuli.

496. Što je skoba (accolade)?

Skoba je vijugasta crta, koja sve dionice, t. j. sva crtovlja kajdovnika obuhvaća, i koja ima biti na svakoj strani kajdovnika. Skoba je osobito probitačna u kajdovnicih sa malo dionica, n. p. za četveroglasje, gdje je na jednoj strani kajdovnika za više skupa spadajućih dionica prostora, te koje — ako su skobom spojene — bolje u oči udaraju.

Kajdovnik: Početak iz četverogudja od Beethovena.

497. Po kojem se redu stavljaju glasbala u kajdovniku?

Stavljaju se sad po ovom sad po onom redu; za to poredanje ne ima ni pravoga zakona ni pravoga sporazumka; glasbotvorci postupaju tuj na vrlo razan i dosta svojevoljan način.

U obće može se kazati, da se po najprije dionice za gudaljke jedna do druge stavljaju, za tiem drvene a napokon limne sviraljke. Ima li u kajdovniku takodjer dionicâ za pjevače, to treba da i ove dionice budu jedna do druge.

Premda su mal ne svi glasbotvorci ovaj poredjaj prihvatili, ipak je taj poredjaj glasbala — kako već rekosmo — vrlo različit.

Kajdovnik za uverturu k operi „Čarobna frula“ imade ovaj poredjaj glasbala:

Timpani in Es.	*Oboi.*	*Trombone III.*
Clarini in Es.	*Clarinetti in B.*	*Violino $1^{\text{mo.}}$*
Corni in Es.	*Fagotti.*	*Violino $2^{\text{do.}}$*
Flauto $1^{\text{mo.}}$	*Trombone I.*	*Viola.*
Flauto $2^{\text{do.}}$	*Trombone II.*	*Bassi.*

„*Bassi*“ znači ovdje gude i krupne gude (*Violoncello* i *Contrabasso)*, koje su u starijih kajdovnicih na jednom te istom crtovlju zajedno pisane, u novije se doba stavljaju ta dva glasbala svako na posebno crtovlje.

Gore naznačen poredjaj glasbalâ naći ćeš i ovako preinačen:

Flauti	ili:	*Flauti*	ili:	*Violino 1.*
Oboi	„	*Oboi*	„	*Violino 2.*
Clarinetti	„	*Clarinetti*	„	*Viola.*
Fagotti	„	*Fagotti*	„	*Flauti.*
Corni	„	*Clarini*	„	*Oboi.*
Clarini	„	*Corni*	„	*Clarinetti.*
Timpani	„	*Tromboni*	„	*Fagotti.*
Tromboni	„	*Timpani*	„	*Clarini.*
Violino 1.	„	*Violino 1.*	„	*Corni.*
Violino 2.	„	*Violino 2.*	„	*Tromboni.*
Viola	„	*Viola*	„	*Timpani.*
Bassi	„	*Bassi*	„	*Bassi* i t. d.

498. Nije li sve jedno, koji se poredjaj izabere?

Za glasbotvorca je sve jedno, ali nije za upravljatelja orkestra. Obziruć se na to, trebalo bi da se glasbotvorci jednim poredjivanjem služe i da svi glasbenici to nasliede. Upravljatelj bo imade jednim trenom cielu stranu kajdovnika pregledati, a tuj bi svakako lakše bilo, kada bi on svako glasbalo u svakom kajdovniku na istom mjestu našao, nego da n. p. frulu u jednom kajdovniku tražiti ima na najgornjem a u drugom na srednjem crtovlju.

499. Je li čitanje i glasbovanje iz kajdovnika vrlo težko?

Lako baš nije, jer tomu treba ne samo da se čovjek osobito mnogo vježba, nego da i skladbouku podobro prouči.

500. Ne ima li kakve dobre poduke za čitanje i glasbovanje iz kajdovnika?

Prave poduke ne ima, ali se štošta dade natuknuti, a to je po prilici ovo:

1. Prije svega valja nam se vježbati, da u kajdovniku pronadjemo glavnu melodiju, koja nije uviek u jednoj dionici, nego često u vrlo raznih glasbalih, te da iza-

beremo za početnu si vježbu kajdovnike sa malo dionicâ, n. p. kajdovnik za četvero- ili peterogudje.

2. Jesmo li — upoznavši glavnu melodiju — postigli već neku vještinu, to pokušajmo uz glavnu melodiju i bas čitati i te dvie dionice zajedno glasbovati.

4. Znademo li kajdovnik četverogudja čitati i glasbovati, to možemo prelaziti na kajdovnike od više nego četiri dionica. Takove je sastavljene kajdovnike početniku zato težko i nepriličuo čitati, što su dionice raznimi ključevi označene; kajde su n. p. za trubljinu opredieljene altnim, tenornim i basovnim ključem; za tiem što kajde, akoprem su i na nekih glasbalih istim ključem opredieljene, na mnogih glasbalih ne označuju onoga glasa, kojega kajde pokazuju, n. p. na *B*-zveklji, na *Es*-rogu i t. d. Da i u tom sigurni postanemo, moramo najprije samo dionicu dotičnoga glasbala čitati i glasbovati, za tiem imamo dionicu drugoga glasbala sa prijašnjom spojiti i t. d.

Uzvježbamo li se na taj način, to ćemo i do toga doći, da ćemo umjeti čitati cio kajdovnik, te znati iz njega koju glasovirnu udesbu izhitriti.

čitanje iz kajdovnika, Partiturlesen.
glasbovanje iz kajdovnika, Partiturspielen.
glasovirna udesba, Klavierarrangement, schlechtweg: Klavierauszug.
izhitriti, improvisiren, aus dem Stegreif spielen.
kajdovnik, Partitur.
naputak, Anweisung, Anleitung.
poduka, Studium, Unterricht.
poredjivanje glasbala, poredjaj, Zusammenstellung (Ordnung) der Instrumente.
pričuti, sich einbilden zu hören.
s mjesta, vom Blatt, *prima vista.*
skoba, Klammer, *Accolada.*
upravljatelj, Kapellmeister, Dirigent.[1])
vježba, Uebung.

1. U Dubrovniku kao i u gornjoj krajini zove se „Kapellmeister“ upravljatelj i upravitelj. (Vidi „Sbogom Dubrovčani“, koračnica štampana u Dubrovniku.)

Wörterbuch.

Rječnik.

A.

Abschnitt, Satzglied, stavačni član, 27.
abspannen, abschrauben die Saiten, odapeti žice, strune, 37.
absteigend, silazeći, 2.
Abstufung, postupice (Šulek), 39.
a capella, Gesang ohne Begleitung von Instrumenten, gologlasno, pjevanje bez pratnje glasbala, 36.
accel. (accellerando), schneller werdend, brzajuć, 17.
Accolade, Klammer, skoba, 40.
Accordion, Ziehharmonika, raztegača, 37.
achtfüssige (acht Schuh lange) Röhre, ciev od osam stopa 38.
Achtel (Note), osmina, 10.
Achtel-Triole, osminska trojnica, 10.
achtstimmig, achttönig, osmeroglasno, 29.
Accompagnemento, Begleitung, pratnja.
accompagniren, begleiten, pratiti.
Accordion, Ziehharmonika, raztegača, 37.
Adagio, langsam, otezito, 14.
Adagio molto, sehr langsam, besonders langsam, vrlo otezito, 14.
ad libitum, nach Belieben, po volji, 17.
Affekt, kosnuće, djas, 30.
affectuoso, leidenschaftlich, djasno (Stulli, Šulek), košljivo (Trnski), ljubežljivo (Paršić), 39.
agitato, bewegt, unruhig, nemirno, uzburkano, 39.
A-klarinette, a-zveklja, 37.
Akkord, akord, sazvuk, 1, 20.
Akkordreihen, niz sazvukâ, 22.
Akkordton, sazvučni glas, 22.
Akcent, naglas, 1.
Akcentgefühl, čuvstvo naglasa, 16.
akcentuirter Ton, naglašeni glas, 15, 16.
alla marcia, marschmässig, koračimice, poput koračnice, 39.
Allegro, lebhaft, brzo, 14.
Allegro agitato, lebhaft und unruhig, hitro, 14.

1. Die beigefügten Zahlen zeigen das Kapitel an, in welchem das betreffende Wort vorkömmt. Jene Wörter, die keine Zahl haben, kommen im Katechismus nicht vor, habe sie aber deshalb hier eingeschaltet, weil sie zur Sache gehören, und entweder erst jetzt festgestellt wurden oder noch wenig bekannt sind.

Dodani brojevi označuju onu glavu, u kojoj se dotična rieč nalazi. Rieči, koje broja ne imaju, niesu u katekizmu, nu uvrstio sam ih zato, što k stvari spadaju i što ih sada istom ustanovismo, ili što su malo poznate.

Allegro assai, sehr lebhaft, vrlo hitro, 14.
Allegro con moto, lebhaft und bewegt, brzo, odriješito, 14.
Allegro ma non troppo, lebhaft aber nicht zu sehr, brzo al ne preveć, 14.
Allegro moderato, mässig lebhaft, pobrže (malo brzo), 14.
Allegro vivo, munter und belebt, naglo, 14.
Allegretto, etwas munter und lebhaft, okretno, 14.
all' 8-va (all' ottava), mit der Oktave, s osmicom, 12.
Alt, alt, črez, 36.
alterato, alterirt, preinačen, 20.
alterirter Septimenakkord, (alter. Vierklang), preinačeni četverozvuk, 20.
Alt-Posaune, altna trubljina, 37.
Altschlüssel, altni ključ, 4.
Altviola, Bratsche, ital. Viola alta, Viola da braccio, guslina, krupne gusle, 37.
amabile, ljubezno, dragostivo, dragostno (Vuk), 39.
amoroso, lieb, ljubezno.
Andante, gehend, polagano, 14.
Andante agitato, unruhig, gehend, nemirno, 14.
Andanto con moto, bewegt gehend, polagano odriješito, 14.
Andantino, etwas gehend, polagačice, 14.
Andante moderato, mässig gehend, mirno, 14.
Andante sostenuto, genug langsam, dosta polagano, 14.
andeuten, nagoviestati, natucati, 39.
Andeutung, nagoviest, natucanje, 39.
anfangen zu athmen, einen Athemzug thun, zadisati.
Anführer beim Kolo, Vortänzer, kolovodja.
Anhang, Coda, dodatak, 28.
animato, con anima, beseelt, mit Seele, uznosito, uznosice, duhato (Kurelac), 39.
Anklang, prizvuk.
Anleitung, uputa, 39.
Anschlag, udarac, 15, 16.
antik, starodavan; starostavan (Vuk).
Antwort, ital. risposta, odgovor, 33.
Anweisung, Anleitung, naputak, 40.
a piacere, nach Belieben, po volji, 17.
Apparat, Vorrichtung, sprava, 38.
appassionato, leidenschaftlich, strastno, 39.
Applikatur, siehe: Fingersatz.
appogiatura, Vorschlag, predraz, 18.
Arie, milopjev, 30.
Ariette, milopievka, 30.
Arioso, pripievka, 30.
Arsis, Aufschlag, Auftakt, uzmah, 15.
assai, sehr, veoma, vrlo, z. B. Allegro assai, sehr lebhaft, vrlo brzo, 14.
Asthma, siehe: Engbrüstigkeit.
Athem, odah.
Athmen (das), oduha.
A-Trompete, A-truba, 37.
Autodidakt, samouk.

aufgeworfene Lippen, préeusnast.
auflösen, siehe: widerrufen, 8.
auflösen, razkladati, 22.
Auflösung eines (dissonirenden) Akkordes, razklad sazvuka, 22.
Auflösungszeichen, siehe Widerrufungszeichen, 5.
aufsteigend, uzlazeći, 2.
Auftakt, Aufschlag, arsis, uzmah, 15. 16.
aufziehen, aufschrauben die Saiten, napeti žice, strune, 37.
Ausdruck (im engeren Sinne: Styl), izražaj, 30.
ausführen, exekutiren, izvoditi.
Ausführende (der), Executant izvodilac, 39.
aushalten, duljiti, 17.
auslassen, izostaviti 22.
Auslassung, izostava, 22.
Ausweichen (das), izvijanje, 28.
ausweichen, izvijati, zavinuti, 24, 28.
ausweichende Modulation, zavojna previjatba, 24.
Ausweichung, zavoj, 24.
Ausweichung, bei der Modulation, izvijatba, 28.

B.

Ballet, balet, umjetni ples, 30.
Bariton (Sänger), muževnjak, bariton, 36.
Baritonstimme, muževno grlo, 36.
Bass (z. B. die untere Hälfte des Klaviers) bas, krûp, 2.
Bassethorn, ital. Corno di Basetto, zvekljina, krupni rožić, 37.
Bassgeige, ital. Violoncello, gude, 12, 37.
Basshorn, ital. Corno di Basso, krupni rog, rožina, 37.
Bassist, der Basssänger, krupnjak, basista, 2.
Basso continuo, feststehender, unausgesetzter Bass, neprekidan bas, 33.
Basso ostinato, gleichmässiger Bass, postojani bas, 31.
Bassposaune, ital. Trombone Basso, krupna trubljina, 37.
Bassstimme, krûp (ž.), krupno grlo, 2.
Basston (als unterster Ton eines Akkordes), donjak, 20.
Basston, tiefer Ton, krupan glas, 2.
Basstuba, krupna tuba, 37.
Be (*b*), Erniedrigungszeichen, ponizilica, 5.
begeistern, entzücken, uzhititi, uznieti.
begeistert, entzückt, uzhićen.
Begeisterung, Entzückung, uzhit.
begleiten, accompagniren, pratiti, im Zusammenhange: uz, z. B. uz gusle.
begleitete Fuge, praćena fuga, 33.
Begleitung, accompagnemento, pratnja.
Begriff, pojam, 30.
Beisser, Mordent, štipavac, 19.
beliebter Gesang, milopjev.
ben tenuto, genau ausgehalten, dobrano podržavajuć, 17.
Betonung, naglašivanje, 15.
bezaubern, zatraviti.
bezifferter Bass, Generalbass, brojevi označeni bas, generalbas 26.

Biege, (die) beim Klavier, pregibak.
bildende Kunst, siehe bildliche Kunst.
bildliche Kunst, plastiche Kunst, likovna umjetnost.
Bindebogen, spojka, 10.
B-Klarinette, b-zveklja, 37.
Blasebalg, mieh, duhalo, 37.
Blaserohr, puhaljka.
blasen, flöten, svirati, 37.
Blasinstrument (als Collektivname) sviraljka, 37.
Blasinstrument-Schule (Lehranstalt), sviraona.
Blasloch (bei der Flöte) puhalica, puhača luknja, 37.
Blättchen (das) am Mundstück eines Blasinstrumentes, pisnik.
Blech-Blasinstrument, limna sviraljka, 37.
Bogen, eine gebogene Linie, lučac, 12.
Bogen, Fiedelbogen, gudalo, vijalo.
Bogenführung, das Streichen mit dem Bogen, gudjenje, 37.
Bockstriller, grokot, 19.
Bratsche, siehe: Altviola, 37.
brillante, glänzend, sjajno, 39.
brioso, con brio, frisch, mit Munterkeit, živahno, budno, vilovito (Parčić) 39.
Brusttöne, prsoglasi, prsni glasovi, 36.
B-Trompete, B-truba, 37.

C.

c. a. (col arco), mit dem Fiedelbogen, gudalom, 37.
Cadenz, siehe Tonschluss, 23.
calando, abnehmend, beruhigend, utišavajuć, malaksavajuć, 17, 39.
anon enigmaticus, Räthselkanon, zagonetni kànon. 34.
Canon finitus, endlicher Canon, dospjetan kànon, 34.
Canon infinitus, siehe: unendlicher Kanon, 34
cantabile, gesangartig, (mit sanfter Empfindung) pojasto, 39.
Cantus firmus, trajalica, 31.
Castagnetten, daire.
Charakter, značaj, 28, 39.
Chor, der Zusammengesang mehrerer Sänger, sbor, 12.
Chor (das), Ort wo gesungen wird, pjevalište.
Choral, siehe, kirchlicher Chor, 33.
Choralist, Chorsänger, sboraš.
Chorführer, sborovodja.
chromatisch, kromatičan, polustupan, 5.
C-Horn, c-rog, 37.
C-Klarinette, c-zveklja, 37.
Coda, Anhang, dodatak, 28.
colla parte, mit der Hauptstimme, po glavnoj dionici, 17.
col Basso, mit dem Violoncelle, gudami, 12.
col Flauto, mit der Flöte, frulom, 12.
col primo, (c. 1mo), mit dem Ersten, prvim, 12.
col secondo (c. 2do), mit dem Zweiten, drugim, 12.
Colophonium, grčka smola.
Combinationstöne, paglasovi.
Comes, Gefährte, drug, 33.
come sopra (c. s.), wie oben, kao gore, 12.
commodo, bequem, lagodno, udobno, (lastno, Vuk), 39.
componiren, glasbotvoriti.
Componist, Compositeur, Tondichter, glasbotvorac, 28.

Dominante, vladar, 6.
Dominant-Dreiklang, dominantni trozvuk, 23.
Dominant-Septimen-Akkord, dominantni četverozvuk, 20.
Doppel-Be (♭♭), dvoponizilica, 5.
Doppelfuge, dvostruka fuga, 33.
Doppelgriff, dvohvat, 37.
Doppelkontra, pradubok, 2.
Doppelkreuz (×), dvopovisilica, 5.
Doppelschlag, ital. grupetto, dvoraz, 19.
doppelter Kontrapunkt, dvostručna protimba, 35.
Doppeltriller, dvoćurlik, 19.
Doppelvorschlag, dvojaki predraz, 18.
Dreiachtel-Takt, troosminska mjera, 10, 15.
dreifacher Kontrapunkt, trostručna protimba, 35.
dreimal gestrichen, tri puta podbilježen, 2.
Dreiklang, trozvuk, 6, 20.
dreistimmig, dreitönig, troglasno, 20, 29.
dreitheiliger Takt, trodielna mjera, 15.
Dreitheilung (die), raztrojba, 10.
Dreiviertel-Takt, tročetvrtinska mjera, 15.
Dreizweitel-Takt, tropolovna mjera, 15.
Dudelsack, siehe: Sackpfeife, 37.
Duett, siehe: Instrumental-Duett und Vokal-Duett, 29.
Duodezime, dvanaesta, 6.
Dur, hart (besser: hell), tvrd (bolje: jasan), 7.
Durchführung, Fortspinnung, razvoj, 33.
Durchgang, prohod, 25.
Durchgangston (Durchgangsnote), prohodni glas, 25.
Dux, Führer, vodja, 33.

E.

Echo[1], odziv, 1.
Effekt, Eindruck, dojam, utisak, 30.
Eindruck machen, von guter Wirkung sein, zusagen, dojmiti se, 17.
Einer, der die Musik aufgegeben hat, svrziglasba.
einfache Fuge, prosta fuga, 33.
einfache Periode, prosta sgloba, 27.
einfacher Kolo, prosto kolo.
einfaches Motiv, jednostavni zametak, 27.
einfache Taktart, jednostavna mjerovrst, 15.
Einfall (plötzlicher Gedanke), domisao.
Eigenthümlichkeit, osobitost.
Einhundertachtundzwanzigstel (-Note), poletica, 10.
Einklang, istozvuk, 32.
Einlage, upletak.
Einleitung, ital. introduzione, uvod, 30.

1. Niemci riječ „Echo“ od „Widerhall“ ili „Nachhall“ obično ne razlikuju, moguće što za riječ „Echo“ (odziv) ne imaju pravoga naziva, ali po mom je mnienju „Echo“ takovo ponavljanje glasa, gdje odgovarajući glas (odziv) čitave rieči ili čitave glasbene fraze opetuje, dočim „Widerhall“ (jeka, oritba) znači onakovo odlieganje glasa, koje ne opetuje pojedine rieči ili pojedine glasbene fraze, već po načinu glasnjače daske (Resonanzbrett) samo označuje neku jaču zuju (Gesumse).

einstimmig, eintönig, jednoglasno; beim Gesange: jednogrlice, 29, 33.
eintönig, einstimmig, jednoglasno, 33.
Eintreffen (das), das Einfallen, upad, 19.
Elegie, Trauergesang, Trauerlied, bugarka, tužaljka, bei Todten: opielo, 30.
Empfindung, osjećaj, 30.
Empfindungsweise, način osjećanja, 30.
Ende, Fine, dočetak, konac, kraj, svršetak, 12.
Ende, (gegen das Ende), Neige, izmak, 28.
endlicher Canon, lat. Canon finitus, dospjetan kànon, 34.
energico, energisch, krepko, 39.
engbrüstig, sipljiv.
Engbrüstigkeit, Asthma, sîpnja.
enge, (gedrängte) Harmonie, sbijeno suglasje, 22.
Engführung, Engpass, tjesnac, 33.
englisches Horn, ital. Corno inglese, englezki rog, 37.
enharmonisch, enharmoničan, istozvučan, 5.
Ensemble, skup, 30.
Entfernung, razdaleč, 6.
Enthusiast, zanesenik, zanesenjak.
erfahren, izkusan.
Erfolg, uspjeh.
Erhöhungszeichen (Kreuz), povisilica, 5.
Erniedrigungszeichen (be) ponizilica (♭), 5.
erregen, razbuditi, 39.
Erscheinung, pojav.
Erstlingswerk, prvienac.
ertönen, zamnievati, impf. zamnjeti, 10.
espressivo, *con espressione*, mit Ausdruck, izrazito, izrazice, 39.
exekutiren, ausführen, izvadjati, sonst: glasbovati, 10.
Exemplar, primjerak.

F.

fade, mlakavo.
Fagott, surla, 37.
Fähigkeit, Tüchtigkeit, vrsnoća.
falsche Fortschreitung, nevaljav pomak, 22.
Falsettöne, Kopfstimme, prieglasi, pretvoreni glasovi, 36.
fastuoso, prunkvoll, gizdavo, 39.
Fermat, *corona*, Aushaltungszeichen, Ruhezeichen, Krone, ustava, 17.
Festmusik, svečanica, svečana glasba, 30.
feststehende (sich gleich bleibende) Melodie, čvrsta melodija, 30.
Festtanz, Fest-Kolo, oro, (sr.)
Fiedelbogen, ital. arco, gudalo, vijalo, 37.
Fiedler, schlechter Geiger, nadrigusla.
fiero, *con fierezza*, stolz, mit Stolz, drzko, smiono, 39.
Fingersatz, Applikatur, prstomet.
Figuration, cvjetovanje, prebor, 25, 31.
Figuraltöne, Figuralstimmen, cvjetovni, preborni glasovi, 31.
Finale, Endsatz, Schlusssatz, zaglavak, 19, 28.
Fine, Ende, dočetak, kraj, 28.

Flageolet, cigul, cilik, 37.
Flageolettöne, ciguleći glasovi, 37.
Flageolettöne hervorbringen, ciguliti, 37.
Flöte, ital. Flauto, frula, stranka, 1, 12, 37.
Flötist, frulač.
Flügelklavier, krilaš.
Form, oblik, 27.
forte (*f.*), stark, jako, silno, 15.
fortissimo, (*ff.*), ganz stark, am stärksten, najjače, veoma (posve) jako, 15.
Fortschreitung, Rückung, pomak, 22, 32.
fortschreiten, rücken, micati se, 22.
Fragment, odlomak, odkidak.
Frauen-Kolo, sitno kolo.
freie Fuge, slobodna Fuga, 33.
freie Nachahmung, slobodno oponašanje, 32.
freie Sequenz, slobodni nastavak, 28.
freier Styl, slobodni slog, 30.
Friktionsinstrument, Reibungsinstrument, trljaljka, 37.
F-Schlüssel, F-ključ, 4.
Fugato, ein kleines fugenartiges Musikstück, fugato, glasbeni komadić na način fuge, 33.
Fuge, fuga, bieg, 33.
Fughetta, eine kleine Fuge, fugica, pomanja fuga, 33.
fugirt, fugiran, 33.
fuocoso, *con fuoco*, feurig, mit Feuer, vatreno, 39.
furioso, *con rabbio*, wild, mit Wildheit, goropadno, biesno. 39.
furore, rasend, (auch: lebhafter Beifall), bjesnoća, jarost, 39.
fünfstimmig, fünftönig, peteroglasice, 20.
fünftheiliger Takt, petdielna mjera, 15.

G.

Ganze (das), ital. totalità, cjelina, 39.
ganze Note, ciela kajda (cjelica), 10.
ganze Pause, ciela stanka, 11.
ganzer Takt, ciela mjera, 15.
Ganzton, cieli glas, 6.
gebräuchlich machen, in Gebrauch einführen, uobičajiti.
gebrochener Akkord, prelomljeni sazvuk, 25.
gebundener Styl, vezani slog, 30.
Gedackte, lat. pileata, poklopljenica, 38.
Gedicht, Dichtung, pjesma, pjesan, 30.
Gefühl, ćut, čuvstvo, 30
Gefühlsnüanzen, tonovi ćućenja, 39.
Gegenbewegung, Gegenfortschreitung, protupomak, 32.
Gegensatz, Gegentheil, suprotak, 32.
Gegensatz, contra sujet, protupodmet, 33.
Gegenstand, Objekt, priedmet, 30.
Gehör, sluh.
Gehörgang, zvukovnica, zvukovod.
Gehörorgan, čulo.
Geige, ital. Violino, gusle, egede, 12, 37.
Geige (eine kleine), guslice.

Geige (die) spielen, guslati, 37.
Geigenbogen, Fiedelbogen, gudalo, 12, 37.
geignen, ein Streichinstrument spielen, guditi, gudjeti, 37.
Geistestaumel (nicht Phantasie!) sanjarina.
geistreich, duhovit.
Geklingel, Tonspielerei, zveketanje, 39.
Geläufigkeit, hitrina, 30.
Gelenk (das) im Hammerkapsel des Klaviers, pregibao.
Geltung der Töne, vriednost glasova, 10.
Geltungsrippe, rebro, 10.
Geltungsstrich, potez vrednoće, 10.
Generalbass, siehe bezifferter Bass, 26.
Generalbass spielen, siehe: nach Ziffern spielen, 26.
Generalpause, glavna stanka, 17.
gerade Fortschreitung, gerade Bewegung, ravni pomak, 32.
gerade Taktart, tâka mjerovrst, 15.
Gesang ohne Begleitung, golopjev, 29.
Gesänge (ein), das Singeln der Kinder (im guten Sinne), pjevucanje, 30.
Gesangsform, vokalni oblik, oblik pievstva, 30.
Gesangs-Gesellschaft, pjevačko družtvo.
Gesangsgruppe, kup-pojke, 28.
Gesangsorgan, Kehle, pjevalo, 36.
Gesangsschule (Lehranstalt), pjevaona.
Gesangsstück, Gesangpieçe, pjevanka, 30.
Geschmack, ukus, 30, 39.
gestrichen, podbilježen, 2.
gewesener Hauptttheil, bivši glavni dio, 15.
giocoso, heiter, lustig, veselo, 39.
Götteroper, mythologische Oper, bajoslovna, mitologična opera, 30.
Grad der Verwandtschaft, pâs, 9.
grave, ernst, ozbiljno, 39.
grazioso, con grazia, anmuthvoll, mit Anmuth, dragostno, 39.
Griffbret (auf den Seiteninstrumenten), hvataljka.
Griffloch (auf den Blasinstrumenten), luknjica, rupica na sviralih, 37.
Griffweise, način hvatanja, 37.
gross (z. B. grosse Terz), velik (n. p. velika treća), 6.
Grösse der Tonlage, Tonvorrath, Stimmfond, zaliha glasova, 36.
grosse Oper, opera seria, opera grande, velika opera, 30.
grosser Alabreve-Takt, velika alabreve-mjera, 15.
grosser Dreiklang, veliki trozvuk, 20.
grosser Lärm, grosses Geräusch, halabuka, tarlabuka.
grosser Nonenakkord (Fünfklang), veliki peterozvuk, 20.
grosser Ton, quantitativer Klang, golem glas, golem zvuk, auch: glasina.
grosses Bruchstück (Fragment), z. B. ein Akt aus einer mehraktigen Oper, odlomčina.

Holzblasinstrument, Rohrinstrument, drvena sviraljka, 37.
homophon, homofonično, 29.
horchen, prisluškivati, 40.
Horn, ital. Corno, rog, 37.
Hörrohr, slušalo.
Hundertachtundzwanzigstel-Pause, poletna stanka, 11.
Hymne, himna, slavopjev, 30.

I.

Imitation, Nachahmung, oponašanje, 32.
impetuoso, heftig, anstürmend, hrlo, burno, 39.
improvisiren, aus dem Stegreif spielen, izhitriti, 40.
in Musik setzen, uglasbiti.
in Noten setzen, ukajditi.
inocénte, unschuldig, nevino, bezazleno, 39.
ins Singen kommen, razpjevati se.
Instrument, glasbalo, 1.
Instrumental - Composition, glasbotvor za glasbala, 28.
Instrumental-Duett, dvoglasje, 29.
Instrumentalform, instrumentalni oblik, 30.
Instrumentalmusik, glasba za glasbala, 37.
Instrumental-Nonet, deveteroglasje, 29.
Instrumental - Ottet, osmeroglasje, 29.
Instrumental-Quartett,četveroglasje, 28.
Instrumental-Quintett, peteroglasje, 29.
Instrumental-Septet, sedmeroglasje, 29.
Instrumental-Sextet, šesteroglasje, 29.
Instrumental-Solo, samoglasje, 29.
Instrumental - Terzett, troglasje, 29.
Instrumentation, udesba, instrumentacija, 28.
Instrumenten-Fabrik, glasbalara.
Instrumentenmacher, glasbalar.
Instrumentist, siehe: Musikmacher.
Intention, Absicht, namjera, 39.
Interesse, učešće. 30.
Interludium, ital. intermezzo, Zwischenspiel, zapremica, 30.
Interwall, Tonentfernung, razmak, 6.
Interwallen-Eintritt, upad razmaka, 32.
Interwallen - Ordnung, razmačni red, 33.
Introduzione, Einleitung, uvod, 30.
jodeln, tandarikati (na otoku Krku).

K.

Kammermusik, dvorska glasba.
Kammerstyl, dvorski slog, 30.
Kànon, Kreisfuge, ital. Fuga in consequenza, kànon. 34.
Kànon mit Abkürzungszeichen, (fälschlich genannt: verschlossener oder geschlossener Kanon), kànon s kraticom, 34.
Kantate, velepjevanka, 30.
Kapellmeister, upravljatelj, upravitelj sveglasja, 40.
Kaprize, ital. capriccio, hir, 30.
Katzenmusik, gnjamačica (von gnjaviti mačice) Kurelac); auch: mačkoder.

Kavatina, jačka, kavatina, 30.
Kehlaufblaserin (komische Benennung für den Frosch) napniguša.
Kehlkopf, jabučica.
kernig, jezgrovit.
Kirchen-Gesangsstück, crkovna pjevanka, 30, 31.
Kirchenstyl, crkovni slog, 30.
kirchlicher Chor, Choral, crkvenski sbor, 33.
Klammer, Accolade, skoba, 2, 40.
Klang (die Qualität des Tones), zvuk (kakvoća glasa) 1.
Klangart, vrst zvuka, 35.
Klangeintheilung, Stimmregister, poredak zvukova, 36.
klangvoll, zvekovit (Kurelac) 37.
Klappe (an den Blasinstrumenten), epkalo, zalistak.
Klarinette, zveklja, žveglja, 37.
Klarinette primitive, slavische mit einer Röhre, jedinka, 37.
Klarinette (slavische) mit 2 Röhren, dvojka, dvojnica, 37.
Klavier, ital. Clavicembalo, franz. Pianoforte (Piano), engl. Harpsichord, magj. zongora ; glasovir, 2, 37.
Klavierarrangement, Klavierauszug, glasovirna udesba, 40.
Klavier-Niederlage, skladište glasovira.
Klavier schlechtes, altes, (Rumpelkasten, Ratsche) škrebetaljka (Kurelac).
Klavierspiel (das), glasoviranje.
Klavier spielen, klavieren, glasovirati.
Klavierspieler, glasoviraš.
klimpern, ein Saiteninstrument schlecht spielen, štrbencati, štrbenkati (Kurelac).
klein (z. B. kleine Terz) malen (n. p. mala treća), 6.
kleine Note, Vorschlagsnote, kajdica, 18.
kleine Sängerin, pjevica (?).
kleiner Alabreve-Takt, mala alabreve-mjera, 15.
kleiner Dreiklang, mali trozvuk, 20.
kleiner Nonenakkord, (kl. Fünfklang), mali peterozvuk, 20.
Kleinigkeit, leichte Musikstücke, pošurica.
Knabenstimme, dječačko grlo, 36.
komische Oper, opera buffa, šaljiva opera, 30.
Konsonanz, suglasje, 6.
konsonirend, suglasni, 6.
konsonirender Akkord, suglasni sazvuk, 22.
Kontrafagott, ital. Contrafagotto, surlina, 37.
Kontraoktave, duboka osmina, 2.
Kontrapunkt, protimba, 30. 35.
kontrapunktisches Gewebe, protimbeni zaplet, 30.
Kontra-Ton, duboki (debeo) glas, 2.
Kontraviolon, ital. Contrabasso, krupne gude, 37.
Konzert, koncert, krzalica, 30.
Konzertino, koncertino, pomanji koncert, 30.
konzertiren im Gesange (im Gesange übertreffen) nadpievati, 31.
Konzertsingen (das), nadpievanje, 30.

Kopfstimme, siehe: Falsettöne, 36.
Koppel, lat. Copula, spona, sponac, 38.
koppeln, spojiti, 38.
kreischender Klang, vrištajući, pišteći zvuk, 37.
Kreisfuge, kružni bieg, siehe Kanon, 34.
Kreuz, siehe: Erhöhungszeichen, 5.
Kriegslied, davorija.
kritisiren, pretresivati.
Kunst, umjetnost, umieće, 1.
kunstgemäss, künstlerisch, umjetnički, 39.
kunstgemässer Vortrag, umjetno predavanje, 39.
Künstler, umjetnik, 30.
künstlich, umjetno, 39.
Kunstwerk, umotvor, 39.
kurzer Athem, zaduha, siprja, siehe: Engbrüstigkeit.

L.

Labialstimme, Labialröhre, ustnata ciev, 38.
Lage, položaj, 20, 22.
lamentoso, klagend, jadoliko, jadovno, 39.
languendo, schmachtend, čeznuć, 39.
Langsamkeit, sporost, 15.
Lauf, Passage, trka, 33.
Largo, breit, gedehnt, razvlačito, 14.
Largo assai, sehr gedehnt, sehr breit, vrlo razvlačito, 14.
Larghetto, etwas breit, etwas gedehnt, pozadugo, 14.
Larghissimo, am Gedehntesten, am Breitesten, najrazvlačitije, 14.
legato, bindend, spojimice, 17.
leggiero, leicht, lagušno, 39.
leichte Zeit, leichter Schlag, lahki mah, 16.
Leidenschaft, strast, 30.
leitereigene Akkorde, ljestvični sazvuci, 21.
leitereigene Modulation, ljestvična previjatba (modulacija), 24.
leitereigener Dreiklang, ljestvični trozvuk, 21.
leitereigener Nonenakkord, ljestvični peterozvuk, 21.
leitereigener Septimenakkord, ljestvični četverozvuk, 21.
Leiteton, prehodnica.
Lento, schleppend, sporo, 14.
Lieblingsmittel, omiljelica, 30.
Lied, popievka, 30.
Lied für Verstorbene, za pievka, 30.
Liedersammler, kupipjesma.
Linie, crta, 3.
Liniensystem, crtovlje, 3.
Lippen (die) aufwerfen, naprćiti usne.
loco, am Orte, na mjesto, 12.
Luftloch, Ventil, odušak, 37.
Luftröhre, dušnik.
Luftwellen, zračni valovi, 1.
lugubre, trauervoll, žalobno, 39.
lusingando, schmeichelnd, laskavo, 39.
Lustspiel, vesela gluma, 30.
lyrische Oper, lirična opera, 30.
lyrisches Schauspiel, lirična gluma, 30.

M.

maestoso, erhaben, mit Majestät, veličanstveno, 39.
Malerkunst, Malerei, slikarstvo, 30.
mancando, schwächer werdend, popuštavajuć, malaksavajuć, 75, 39.

Manier, Gewohnheit, običaj, 30.
Männerstimme, mužko grlo, 36.
Manual, Klaviatur für die Hände, ruča, rucalj, 38.
marcato, scharf betont, označljiv, krepko naglašeno, 39.
Markato-Zeichen >, znak naglašivanja, 15.
Marsch, koračnica, 30.
marziale, kriegerisch, bojno, vojnički, davorski, 39.
Mediante, Terz, značitelj, srednjak, 6.
mehrstimmig, mehrtönig, višeglasno, 29, 33.
Meister, remekar, majstor.
Meisterstück, remek.
melancholisch, turobno, sjetno, dreselo, nujno, 39.
Melodie, melodija, pojka, 1.
melodisch, melodičan, pojast, 1.
Melodrama, melodrama, 30.
meno, weniger, manje, 14.
meno forte, weniger stark, manje jako, 15.
meno moto, weniger bewegt, manje pokretljivo, 17.
meno piano, weniger leise, tiše, 15.
meno vivo, weniger lebhaft, manje življe, 17.
menschliche Stimme, ljudsko grlo, 36.
Menuett, menueta, 28.
Messe, misa, maša, 30.
Messing, mjedo, 37.
mesto, trüb, sjetno, tužno, 39.
Mettallsaite, žica, 37.
Metronom, Taktmesser (Tempomesser?) mahomjer, 14.
m. f. (mezzo forte), mittelstark, polujako, 15.
Militärmusik, vojnička svirka, 37.
Militärorchester, vojničko sveglasje, 37.
mithören, k jednu slušat.
Mittelsatz - Gruppe, eigent. Mittelabsatz - Gruppe, kup medjuodiela, 28.
Mixtur, mješanica, mikstura, 38.
Modell, obrazac, 27.
Moderato, mässig, umjereno, 14.
Modulazion, previjatba, modulacija, 1.
molto, viel, mnogo, vrlo, 14.
Moll, weich (besser: trüb), mol, mekan, (bolje: mukao), 7.
Mordent, Beisser, štipavac, 19.
morendo, ersterbend, izdišuć, nestajuć, 15, 39.
Motiv, motiv, zametak, 27.
Motivglied, zametni član, 27.
Motette, moteta, 30.
Mundöffnung, ziev.
Mundstück an der Sackpfeife, das der Form nach abgehackt ist, dulac, 37.
Mundstück, der Form nach länglich wie bei der Klarinette, pisak, 37.
Muse, Kunstgöttin, mudropojka (Veselić).
Musik, Tonkunst, glasba, 1.
Musik für Blasinstrumente, svirka, svirba, 1, 37.
Musik für Streichinstrumente, gudba, 1.
Musikalien, glasbovine (Šulek).
musikalischer Gedanke, glasbena pomisao, 27, 30.
Musikdilletant, Musikliebhaber, glasbovoljac (?).
Musiker, glasbenik.

Musikfester (ein), ein sehr Musikalischer, glasbenjak.
Musikgeschichte, poviest glasbe.
Musikgesellschaft, glasbeno družtvo.
Musikheros, Genie, vilenjak.
Musikinstitut, glasbeni zavod.
Musikkenner, glasboznalac.
Musiklehre, glasbouka, nauka glasbe.
Musiklehrer, glasboučitelj, učitelj glasbe.
Musikmacher, Musikant, Spieler, Instrumentist, glasbar.
Musiknymphe, Gesangsnymphe, vila.
Musikpfuscher, nadriglasba, (wie: nadriknjiga, Afterliterat).
Musikschrift, glasbopis.
Musikschule, glasbaona, učiona glasbe.
Musiksoire, glasbeno sielo, posielo.
Musikverein, glasbena matica.
Musikwesen, Musikwelt, glasbarstvo.
musiziren, Musik machen, glasbovati, 10.

N.

Nachahmung, Imitation, oponašanje, 32.
nachfühlen, paćutiti, 39.
Nachfühlen, (das), paćućenje, 39.
Nachschlag, zaraz, 19.
Nachspiel, lat. postludium, priigra, 30.
Nachtänzer, der den Kolo schliesst, pritucalo, zavrč kola.
nacn Ziffern spielen, Generalbass spielen, po brojevih glasbovati, 26.
Nasalton, šunjav glas, (Kurelac).
näselnd singen oder sprechen, šunjati (Parčić).
Nationalmusik, narodna glasba.
Naturhorn, prosti rog naravni rog, 37.
Natursänger, prosti pjevač.
natürlicher Ton, naravan glas, 36.
Naturtrompete, einfache Trompete, prosta truba, 37.
Nebenakzent, panaglas, 15.
Nebengedanke, pamisao, 27.
Neben- oder Hilfslinie, pacrta, 3.
Neben- oder Hilfszwischenraum, papraznina, 3.
Nebenrolle, pauloga.
Neben-Septimenakkord, (Neben-Vierklang), pačetverozvuk, 20.
Neunachtel-Takt, devetosminska mjena, 15.
nichtakkordlicher Ton, nesazvučni glas, 22.
Niederschlag, Thesis, pomah, 15.
nobile, con nobilitâ, edel, mit Adel, plemenito, 39.
Nocturne, ital. notturno, noćnica, 30.
None, deveta, 6.
Nonenakkord, Fünfklang, peterozvuk, 20.
non troppo, nicht zu sehr, ne odviše ili ne pre- (n. p. ne prehitro), 14.
Norm, Ur- (z. B. Normaltonleiter, Urtonleiter), matica (n. p. ljestvica matice), 8.
Note, kajda, 3.
Notenfigur, kajdovni lik, kajdolik, 12.

Notengeltung, kajdna vrednoća, 10.
Notengruppe, kajdni kup, 12.
Notenheft, kajdanka, 4.
Notenschrift, kajdopis, 3.
Notenstiel (Stiel, bei Halben, Viertel etc. Noten), sap, 10.
Notensystem, kajdovlje, 3.
Novemole, deveternica, (Novemola), 10.
Nüance, Schattirung, Colorit, ton (Parčić), 39.

O.

Oberquinte, gornja kvinta (peta), 9.
Obertaste, gornja tipka, 2.
Objekt, priedmet, 39.
Oboe, ital. Oboe, franz. Hautbois, sopilo, sopjelo, sopilka, 1, 37.
Oboe blasen, sopsti, 37.
Oboist, sopac, sopilar.
Ohrmuschel, uško.
Oktave (die), die achte Stufe, osma, 6.
Oktave (die), ein Umfang von acht Tönen, osmica, 2, 6.
Oper, opera, spiev, 30.
Operette, opereta, spjevak, 30.
Ophikleida, franz. Basse d' harmonie, ofiklejida, 37.
Oratorium, oratorij, 30.
Orchester, sveglasje, orkestar, 29.
Orchester, d. i. der Ort, wo geblasen wird, sviralište.
Orchester, d. i. der Ort, wo Musik gemacht wird, glasbalište.
Orgel, ital. Organo, böhm. varhan, cjevnik, orgulje, 38.
Orgelmacher, Orgelbauer, orguljar, 38.
Orgelpunkt, berde, 25.
Orgelspieler, Organist, orguljaš, 38.
Original, prvotnik.
ottava (8va, 8) um eine Oktave höher oder tiefer, za jednu osmicu više ili niže, 12.
Ouverture, uvertura, započetak, 28, 30.

P.

Pandora, Pandura, tanbura, tanburica, 37.
Pandoren, banduri, panduri, 30.
Pantomime, pantomima, 30.
Paralelle Transposition (Tonart), supriemet, 8.
Partialton, Combinationston, paglas, nuzglas.
Partitur, kajdovnik, 12, 40.
Partiturlesen, čitanje iz kajdovnika, 40.
Partiturspielen, glasbovanje iz kajdovnika, 40.
Passage, Lauf, trka, 33.
patetico, pathetisch. ganljivo, 39.
Pauke, ital. timpano, kožno zvono, talambas, 37.
Pause, stanka, 11.
pausiren, innehalten, stati, prestajati, 11.
Pedal, stupaljka, 37.
Pedalharfe, arfa sa stupaljkom, 37.
Pedaltastatur, die ganze Reihenfolge der Pedale, stupež, 37, 38.
Pendel, njihalo, šetalica, 14.
perdendosi, sich verlierend, gubeć se, 15.
Periode, Satzgefüge, sgloba, 1, 27.
Periodengruppe, kup sgloba, 27.

Pfeife, Röhre, ciev, 37, 38.
pfeifender Klang, zviždajući zvuk, 38.
Pfeife, Pfeiferl, zviždalo, zviždaljka, zviždak, 38.
Pfuscher, paćuha (Kurelac).
Phantasie [1], Einbildungskraft, utvorba, (zanos, Trnski).
Phantasie (ein Musiktsück), mašta, fantazija, 30.
Phisharmonika, skladnoglasje.
Phrase, fraza (der stylistische Ausdruck „rečenica“ lässt sich für die Musik nicht anwenden), 30.
p. (piano), leise, tiho, 15.
piano assai (pp.), sehr leise, vrlo tiho, 15.
pp. (pianissimo), sehr leise, vrlo tiho, 15.
Pikolflöte, ital. Flauto piccolo, pištaljka, 37.
più forte, stärker, jače, 15.
più moto, bewegter, više pokretljivo, 17.
più stretto, beeilender, žurnije, 17.
più vivo, lebhafter, živahnije, 17.
pizzicato, (pizz.), kneipend, štipljuć, trzajuć, 37.
plastische Kunst, siehe: bildliche Kunst.
poco a poco, nach und nach, malo po malo, 17.
poco a poco crescendo, allmällig zunehmend, malo po malo jače i jače, 15.
poco a poco diminuendo, nach und nach schwächer werdend, sve slabije te slabije, 15.
p. f. (poco forte), ein wenig stark, nešto jako, 15.
poco più forte, ein wenig stärker, pojače, 15.
poliphon, polifonično, 29.
pomposo, prachtvoll, veleliepo, 39.
Posaune, ital. trombone, trubljina, 37.
Positiv, eine kleine Orgel ohne Pedal, orguljica bez stupeža, 38.
Postludium, Nachspiel, prigra, 31.
Potpourri, Gemengsel, karišik, potpuri, 30.
Pralltriller, potresac, zvrčka 19.
Präludium, Vorspiel, predigra, 30, 31.
Prax (die), praksa, 1.
Presto, flüchtig und schnell, listo, plaho, 14.
Prestissimo, so schnell und flüchtig wie möglich, vrlo listo, vrlo plaho, brže bolje (Vuk), 14.
Primadonna, erste Sängerin, Hauptsängerin, prva pjevačica.
prima vista, vom Blatt (spielen), s mjesta (glasbovati), 40.
Prime, die erste Stufe, prva, 6.
prima volta (1ma), zum Erstenmale, prviput, 12.
Probe, pokus.
Prüfung, izpit.
Punkt, piknja, 13.
punktirte Note, piknjasta kajda, 13.
punktirte Pause, piknjasta stanka, 13.

1. U nekih naših rječnicih tumači se rieč fantazija, (upotriebljena čak i kao muzikalni naziv!) „sanjarinom“, nu meni se vidi, da je „sanjarina“ prije neka duševna mamurnost (Geistestaumel), nego li samosviestno oduševljenje, t. j. utvorba pri zdravoj pameti.

Q.

Quadrille, četvorka.
Quartdezime, četrnaesta, 6.
Quarte, vierte Stufe, četvrta, 6.
Quarte, d. i. ein Umfang von vier Tönen, Tetrachord, četvrtica, 22.
Quartett für Blasinstrumente, četverosvir, 28.
Quartett, siehe: Instrumental-Quartett, Streich-Quartett, Vokal-Quartett, 28.
Quartole, četvernica, kvartola, 10.
Quartsextakkord, kvartsekstni sazvuk, 20.
Querstand, Querfortschreitung, popriečni pomak, 22.
Quinte, peta, 6.
Quinte, d. i. ein Umfang von fünf Tönen, petica, 22.
Quintole, peternica, kvintola, 10.
Quintsextakkord, kvintsekstni sazvuk, 20.

R.

rallent. (rallentando), langsamer werdend, zatezajuć, 17.
Räthselkanon, lat. Canon enigmaticus, zagonetni kànon, 34.
Real-Stimme, realna (stvarna) dionica, 29.
Recitativ, pjevokaz, rečitativ, 30.
Recitativ-Oper, rečitativna opera, 30.
Refrain, pripjev, 30.
Register, zapor, 38.
Registrirkunst, zapiraće umieće, 38.
reiben, streichen, trti, 37.
Reibungsinstrument, Friktionsinstrument, trljaljka, 37.
Reihenfolge der Transpositionen (Tonarten), niz priemetâ, 9.
rein (z. B. reine Quinte) čist (n. p. čista peta), 6.
religioso, andächtig, pobožno, 39.
Reiselied, poputnica.
Repetition, Wiederholung, ponova, 28.
Requiem, zadušnica, izvodnja (Vuk) 30.
Resonanz, glasnjača.
Reveille, budnica.
rhitmisch, ritmično, 1.
Rhytmus, ritam, omjera, 1.
rigoroso, streng, strogo, 39.
rilasc. (rilasciando), nachlassend, popuštajuć, 17.
rfz. (rinforzato), verstärkt, žešće, 15.
Rippe, Geltungsstrich, (bei den Achtel-Sechzehntel etc. Noten), rebro, 10.
risoluto, entschlossen, odvažno, 39.
ritard. (ritardando), zögernd, oklievajuć, 17.
riten. (ritenuto), zurückhaltend, sustezajuć, 17.
Röhre, Pfeife, ciev, 37, 38.
Rohrinstrument, siehe: Holzblasinstrument, 37.
romantische Oper, romantična opera, 30.
Romanze, dumka (russ.), 30.
Rondo, rondo, kolo, oro, 28.
Rundtanz, Reigen, kolo.
rubato, tempo rubato, geraubtes Zeitmass, izprekidani mah, 17.

S.

Sackpfeife, Dudelsack, ital. Cornamusa, gajde, 37.
Sackpfeifer, Dudelsackbläser, gajdaš. 37.
Saiteninstrument, strunjača, 37,
Salonkolo, dvoransko kolo.
Sänger, pjevač.
Sängerbund, pjevačka zadruga.
Sängerin, pjevačica.
Satz, stavak, 1, 27.
Satz des Instrumental-Quartettes, besser: Absatz, Abschnitt, odsjek, 28.
Satzgefüge, Periode, sgloba, 27.
Satzglied, auch Abschnitt genannt, stavačni član, 27.
Schall, vêsak, 1.
Schallrtichter, ušće, 37.
scharfer Ton, oštar glas, 36.
Schattirung, Nüance, Colorit, ton (Parčić), 39.
Schauspiel, gluma, 30.
Schauspielkunst, glumstvo, 30.
Schauspiel mit Chören, gluma sa sborovi, 30.
Schauspiel mit Musik, gluma s glasbom, 30.
scherzando, scherzend, šaljivo, dosjetljivo, 39.
Scherzo, skerco, pošalica, šurka, 28, 30.
Schlägel, Trommelschlägel, udaralo, 37.
schlagen, die Trommel, udarati u bubanj, 37.
Schlaginstrument, udaraljka, 37.
Schlagwort, natučka.
schlechter Sänger, nadrigrlo, derigrlo.
Schluss, siehe Tonschluss, 23.
Schlussgruppe, eigent. Abschlussgruppe, kup zaglavka, 28.
Schlüssel, ključ, 4.
schnellen, reissen (die Saiten), vrčati, trzati (strune), 37.
Schnellfinger, einer der Fingerfertigkeit, Geläufigkeit hat, brzoprst.
Schnelligkeit, Geschwindigkeit, brzina, 15.
schwelgerisch, razkošit.
schwerathmig, slaboduhast.
schwerhörig, etwas taub, nagluh.
schwingen, trepetati, 1.
Schwingen (das), trepet, treptanje, titranje, 1.
Schwingung (die, eine), treptaj, 1.
Schule, Anleitung, kažiput.
Sechsachtel-Takt, šestosminska mjera, 15.
Sechsviertel-Takt, šestčetvrtinska mjera, 15.
Sechzehntel Note, brzica, 10.
Sechzehntel-Pause, brza stanka, 11.
Sechzehntel-Triole, brza trojnica, 10.
seconda volta, (2da), drugi put, zum Zweitenmale, 12.
Sehne, Bogenhaare, tetiva, 37.
Sekundakkord, sekundni sazvuk, 20.
Sekunde, zweite Stufe, druga, 6.
semplice, einfach, priprosto, 39.
s. p. (senza pedale), ohne Pedal, bez stupaljke, 38.
s. s. (senza sordino), ohne Dämpfer, bez tušila, 37.
senza tempo, ohne Takt, bez maha, 17.

Septime, siebente Stufe, sedma, 6.
Septimen-Akkord, Vierklang četverozvuk, 6, 20.
Septimole, sedmernica, septimola, 10.
Sequenz, nastavak, sekvencija (prituca?), 27.
Serenade, začinka, 30.
Serpent, zmija, 37.
setzen, složiti, 29.
Setzkunst, složaj, skladbenost, 29.
Sextakkord, sekstni sazvuk, 20.
Sexta, šesta, 6.
Sextet, siehe Instrumental-Sextet und Vokal-Sextet, 29.
Sextole, šesternica, šestola, 10.
sf. (sforzato), verstärkt, žešće, 15.
sff. (sforzato assai), sehr verstärkt, vrlo žestoko, 15.
Sforzato - Zeichen ^, znak sforzata, 15.
sich einbilden zu hören, pričuti, 40.
sich geniren, žapati se (Vuk).
siebentheiliger Takt, sedmodielna mjera, 15.
Signalhorn, rog glasnik.
Signal-Trompete, trublja glasnica.
sim. (simile), ähnlich, slično, 12.
singen ein wenig, pjevnuti 30.
Singhalle, ein Ort, wo gesungen wird, pjevalište.
Singsang, pjevanija, 30.
Situation, položaj, 30.
smanioso, con smania, leidenschaftlich bis zum Wahnsinn, pomamno, 39.
smorzando, erlöschend, izčezavajuć, gasneć, 15, 39.
soave, sanft, einschmeichelnd, umiljato, 39.
Soirée, musikalische Akademie, sielo, posielo, 30.
Solist, samac, 19.
Solo, siehe: Instrumental-Solo und Vokal-Solo, 29.
Sologesang, samopjev, 30.
Solosänger, samopjevač, 30.
Sonate, sonata, 30.
Sonatine, sonatina, pomanja sonata, 30.
Sopran, der Diskant, sopran, sît, 2.
Sopranistin (die), die Sopransängerin, vodilja, 2.
Sopranstimme, auch die obere Hälfte des Klaviers, sît, (ž) 2.
sordino, Dämpfer, tušilo, 37.
Spannung (der Saiten), zateg.
spielen auf der Pandora, udarati u tanburu.
Spieler, siehe: Musikmacher.
Sprachrohr, doglašalo.
staccato, abstossend, prekidice, otrzajuć (Šulek), 17.
Stammakkord, Hauptakkord, glavni sazvuk, 20.
Ständchen, Serenade, začinka, 30.
starker Ton, jak glas, 36.
stecken bleiben, zapinjati.
Steften (in der inneren Mechanik des Klaviers), prljak.
Steg auf der Geige, konjić, kobilica, 37.
Stiel, siehe: Notenstiel, 10.
Stimmansatz, Gesangsanschlag, zapjev.
Stimme, grlo, 36.
Stimme, Part, dionica, 12.
stimmen, akkordiren, ugadjati, ugoditi, 37.
Stimmenordnung, dionički red, 33.

Stimmer, ugadjač.
Stimmfond, siehe, Grösse der Tonlage, 36.
Stimmregister, siehe: Klangeintheilung, 36.
Stimmritze, glasiljka, 36.
Stimmumfang, obseg grla, 36.
Stimmung, ugodba, 37.
Stimmwerkzeug, Stimmgabel, ugadjalo, 37.
stottern, stammeln, jeckati.
stotternd, jecav.
stossen in's Horn, trti u rog, 37.
strascinato, schleppend, razvlačito, 39.
streichen mit dem Fiedelbogen, guditi gudalom, 37.
Streichinstrument, gudaljka, 37.
Streichinstrument - Schule, (Lehranstalt), gudiona.
Streichquartett, četverogudje 28.
Streichquintett, peterogudje, 29.
strenge Fuge, stroga fuga, 33.
strenge, genaue Nachahmung, točno oponašanje, 32.
strenge (genaue) Sequenz, točni nastavak, 28.
strenger Styl, strogi slog, 30.
stretta, eiligst, žurno, 17.
Strich (der) auf der Geige; gud, z. B. diese Töne kommen auf einen Strich, ovi glasovi dolaze na jedan gud.
string. (stringendo), dringender, žureć, goneć, 17.
Strophe, kitica, 30, 33.
Strophengesang, Strophenlied, kitična popievka.
Stufe, stupka, 2, 6.
Subjekt, franz. sujet., ital. sogetto, podmet, 33.
Styl, slog, 30.
Symphonie, sinfonija, 28, 30.
Synkope, zanos, 16.
synkopiren, zanositi, 16.
Szene, prizor, 30.

T.

Tafelmusik, glasba za sobjeda, 30.
Takt, mjera, 1.
Taktart, mjerovrst, 15.
Taktempfindung, osjećanje mjere, 15.
Taktgeber, Taktschläger, Dirigent, mahalac, 15.
Taktgefühl, ćut mjere, 15, 16.
Taktglied, kus mjere, 15.
Taktirstab, mahalo, 15.
Taktordnung, mjerored, 15.
Taktstrich, tinac, 8.
Takttheil, dio mjere, 15.
Tambour, bubnjar.
Tamburin, kleine Handtrommel mit Schellen, tambrlina. („Mikalje. — Siehe Daničić „Poslovice“: Izigrat na tambrlinu.“)
Tanz, ples, 30.
Tanzlied, poskočnica, 30.
Tanzmelodie, plesovna melodija.
Tanzmusik, plesovna glasba.
Tanzstück, Tanzpieçe, plesanka, 30.
Tänzer, plesač, 30.
Tänzerin, plesačica, 30.
Tastatur, Klaviatur, tipalo, tipež, 2.
Taste (die), tipka, 2.
Tastenreihe, niz tipakâ, 2.
Täuschung, obsjena, 30.
Tempo, Zeitmass, mah, 1.
Tempobezeichnung, oznaka maha, 14.
tenero, con tenerezza, zart, mit Zartheit, nježno, s nježnošću, 39.
Tenorposaune, tenorna trubljina, 37,

*

Tenorschlüssel, tenorni ključ, 4.
ten. (*tenuto*), ausgehalten, podržavajuć, 17.
terminologischer Ausdruck, terminologični nazov.
Terpodion, terpodion, 37.
Terz (dritte Stufe), treća. 6.
Terzdezime, trinaesta, 6.
terzenweise, tercasto, 20.
Terzquart-Akkord. terckvartni sazvuk, 20.
Tetrachord, četvrtica (siehe: Quarte), 22.
Text, tekst, 30.
Theaterstyl, glumištni slog,30.
Theil eines Ganztheiles, čest, 33.
Theil (der Form), odio, 27.
Thesis, Niederschlag, pomah, 15.
Theorie, teorija, zorba, 1.
Theoretiker, teoretik, 30.
Thema, povod, tema. 27.
Themagruppe, kup temâ, kup povoda, 28.
Themaperiode, sgloba teme, sgloba povoda, 28.
thematisch, povodni, tematični, 27.
Tiefe (die), krupnina, 37.
timpani coperti, bedeckte Pauken, zastrti talambasi, 37.
Timpano, siehe: Pauke, 37.
Ton, glas, 1.
Tonart, priemet, 8.
Tonbild, glasovna slika, 39.
Tondichter, Compositeur, glasbotvorac, 28.
Tondichtung, Composition, glasbotvor, 1.
Toneintritt, das Einfallen der Töne, upad glasova, 32.
tönevoll (volltönig?) romoran glas (Trnski).
Tonfarbe, Tonschattirung, glasbovni ton, 39.
Tonfolge, pored, 7.
Tongeschlecht (eigent. Tonart), način, 7.
Tongrösse (Intervallengrösse), olina glasova, 32.
Tonika Prime, dno, 6.
tonischer Dreiklang, tonični trozvuk, 23.
Tonkunst, Musik, glasba, 1.
Tonlage, položaj glasova, 36.
Tonleiter, Scala, ljestvica, 2.
Tonphrase, musikalische Phrase, glasbena fraza, 33.
Tonreihe, niz glasovâ, 2.
Tonschluss, Cadenz, glasoklon, 23.
Tonspielerei, Geklingel, zveketanje, 39.
Tonstück, glasbeni komad, 1.
Tonsystem, glasovlje, 2.
Tonvorrath, siehe: Grösse der Tonlage, 36.
tragische Oper, žalobna opera, 30.
Traskription, prienos (?), preobrad (?).
Transposition, sonst: Tonart, priemet, 8.
Trauermarsch, žalobna koračnica.
Trauerspiel, Tragödie, žalobna gluma, 30.
trem. (*tremolo*, *tremando*), zitternd, potresno, 12.
Triller, ćurlik, 19.
Trillerkette, niz ćurlikâ, 19
Trinklied, napitnica, napivka, 30.
Triole, trojnica, triola, 10.
Triolengruppe, trojnički kup
 10.
Tripelfuge, trostruka fuga, 33.
Trommel (grosse), bubanj, 37.
Trommel (kleine), bubnjić, mali bubanj, 37.

Trommelfell, Fell auf der Trommel. ira.
trommeln, auf der kleinen Trommel, bubnjati, 37.
trommeln, auf der grossen Trommel, bubati, 37.
Trommelschlägel, Schlägel, udaralo, 37.
Trompete, ital. tromba, truba, trublja, 1, 37.
Trompeter, trubač.
Trugschluss, varav klon, 23.
türkische Musik, türk. dambulhana, turska svirka.

U.

Uebergang, prielaz, 24, 28.
Uebergangs-Gruppe, kup prielaza, 28.
übermässig, povećan, 6.
übermässiger Dreiklang, povećani trozvuk, 20.
übermässiger Sextakkord, povećani sekstni sazvuk, 20,
Uebung, vježba, 40.
Umfang der Stimme, Stimmumfang, obseg grla, 36.
umgekehrter Akkord, prevrnjen sazvuk, 20.
umkehren, prevrnuti, 20.
Umkehrung, prevrat, 20.
umstimmen, preugadjati, 37.
unalterirt, non altera, nepreinačen, 20.
unakzentuirter Ton, ne naglašeni glas, 15, 16.
Undezime, jedanaesta, 6.
unendlicher Kanon, lat. Canon infinitus oder Canon perpetuus, nedospjetan kànon, 34.
ungerade Taktart, liha mjerovrst, 15.
unnatürlicher Ton, nenaravan glas, 36.
un poco, ein wenig, malo, nešto, 14.
un poco più, ein wenig mehr, malo više, 14.
unschön, neubav.
Unterquinte, dolnja kvinta, (peta), 9.
Unterricht, Studium, poduka, 40.
unterstrichen, podbilježen, 1.
Untertaste, doljnja tipka, 2.
unvollkommener Tonschluss, unvollkommene Cadenz, nepodpuni glasoklon, 23.
unvollständige Durchführung, nepodpuni razvoj, 33.
Urmodell, praobrazac, 32.

V.

Variante, inačica (Trnski).
Variation, Veränderung, prietvor, 28.
Variren (das), pretvaranje, 28.
variren, verändern, ummodeln, pretvarati, 28.
Vaterlandsmusik, zavičajna glasba.
Vaudeville, siehe: Liederspiel, 30.
Ventil, Luftloch, odušak, 37.
Ventilhorn, rog sa oduškom, 37.
Ventiltrompete, truba s oduškom, 37.
Verbindung, spojitba, 22.
verdoppeln, udvajati, 22.
Verdoppelung, udvajanje, 22.
verewigen. uvjekovječiti.
Vergleichung, vergleichende Tabelle, sravnitba, 8.
Vergrösserung, povećavanje, 32.
Verkleinerung, umanjivanje, 32.

verlängerte Note, povećana (ili produljena) kajda, 13.
vermindern, omaliti, 6.
vermindert, omaljen, 6.
verminderter Septimenakkord (Vierklang), omaljen četverozvuk, 20.
Verschliesser (der) des Luftloches, der Zug, zapušač, 38.
verschlossener Kanon, siehe: Kanon mit Abkürzungszeichen, 34.
Versetzungszeichen, premjestilica, 8.
Verspreizer (Verspreizung beim Klavier), priečnjak.
Verwandtschaft der Transpositionen (Tonarten), srodstvo priemetâ, 9.
verzieren, ukrasiti, 18.
Verzierung, ukras, cviet, 18.
vielstimmig, vieltönig, višeglasno, mnogoglasno, 29.
vierfacher Kontrapunkt, četverostruka protimba, 35.
vierfüssige (vier Schuh lange) Röhre, ciev od četiri stope, 38.
Vierklang, Septimen-Akkord, četverozvuk, 6, 20.
vierstimmig, viertönig, četveroglasno, 20, 29.
Viertel (Note), četvrtina, 10.
Viertel-Pause, četvrtinska stanka, 11.
Vierviertel-Takt, četiri-četvrtinska mjera, 15.
Vierundsechzigstel - Pause, nagla stanka, 11.
Vierundsechzigstel - Triole, nagla trojnica, 10.
vigoroso, eifrig, feurig, snažno, čilo, 39.
Violino, Geige, gusle, egede, 12, 37.
Violinschlüssel, guslen ključ, 4.
Violinschule (Lehranstalt), guslaona.
Violinspieler, guslar.
Violoncello, Bassgeige, gude, 12, 37.
Virtuos, virtuoz, velevještak, 30.
vivace, con vivacità, lebhaft, mit Lebhaftigkeit, živahno, živo, 14, 39.
Vivacissimo, sehr feurig, lebendig, najživlje, 14.
Vokal-Duett, dvopjev, 29.
Vokalmusik, Gesangsmusik, pievstvo, 1, 36.
Vokal-Nonet, deveteropjev, 29.
Vokal-Ottet, osmeropjev, 29.
Vokal-Quartett, četveropjev, 28.
Vokal-Quintett, peteropjev, 29.
Vokal-Septet, sedmeropjev, 29.
Vokal-Sextett, šesteropjev, 29.
Vokal-Solo, samopjev, 29.
Vokal-Terzett, tropjev, 29.
Volksmusik, pučka glasba.
voller, runder Ton, jedar glas, 1.
vollkommener Akkord, podpuni sazvuk, 20.
vollständig alterirt, podpuno preinačen, 20.
vollständige Durchführung, Fortspinnung, podpuni razvoj, 33.
vom Blatte (spielen), prima vista, s mjesta (glasbovati), 40.
Vorausnahme, predujmica, 25.
Vorbereitung, priprava, 25.

Vorbereitungston, pripravni glas, 25.
vorgezeichnet, proznačen, 8.
Vorhalt, zaostalica, 25.
Vorrichtung, siehe: Apparat, 38.
Vorschlag, ital. appogiatura, predraz, 18.
Vorschlagsnote, kleine Note, kajdica, 18.
Vorspiel, Präludium, predigra, 30.
Vortrag, predavanje, prikaz, 39.
Vortragende (der), predavalac, 39.
Vorzeichnung, proznaka, 8.
vox humana, Menschenstimme, ljudsko grlo, 38.

W.

Walzer, valčik.
Wechselton (Wechselnote), izmjenični glas, 25.
wechselweise singen, gesanglich antworten, odpievati, 36.
weibliche Stimme, žensko grlo, 36.
weicher Klang, blagi zvuk, 37.
weicher oder trüber Dreiklang (Moll - Dreiklang), mehki ili mukli trozvuk, 20.
Weise, napjev, 1, 30.
Wenden (das) der Stimme, der Melodie, zavijati, 28.
Wendung, zavoj, 28.
Widerhall, jeka, oritba, odlega[1], 1.
Wiederholung, Repetition, ponova, 28.
Wiederholungszeichen, franz. Reprise, opetovka, 12.
widerrufen, auflösen, poreći, 8.
Widerrufungszeichen, povratilica, 5.
Widersacher, Gegner, suparnik.
Widerschlag, lat. repercussio, navratak, 33.
Windbehälter, siehe: Windlade, 38.
Windlade, Windbehälter, vjetrenica, 38.
Wirbel (bei der Trommel) trljaj.
wohlklingend, blagozvučan, 37.
wohltönend, angenehm klingend, miloglasno.

Z.

Zapfenstreich, mirozov.
Zeitmass, Tempo, mah, 1.
zerstreute Harmonie, raztresito suglasje, 22.
Ziehharmonika, Accordion, raztegača, 37.
zirpender Ton, cvrkutljivi glas, 36.
Zither, cindra, 37.
Zögling, lat. Alumnus, pitomac.
Zug (bei der Orgel), siehe: Verschliesser, 38.
Zug, Drathzug am Pedale, potegača, 37.
Zuhörer, slušalac, 39.
Zunge (an der Röhre), jezičac, 38.
Zungenpfeife, Zungenröhre, jezična cĭev, 38.
zurückhallen, widerhallen, odliegati (Vuk), 1.
zusammengesetzte Taktart, sastavljena mjerovrst, 15.

1 Siehe die Anmerkung bei dem Worte „Echo“.

zusammengesetzte (verbundene) Periode, skopčana sgloba, 27.
zusammengesetztes Motiv, sastavljeni zametak, 27.
Zusammenstellung (Ordnung) der Instrumente, poredanje glasbala, 40.
Zweieintel - Takt, dvociela mjera, 15.
zweifüssige (zwei Schuh lange) Röhre, ciev od dvie stope, 38.
zweimal gestrichenes *c*, dvaput podbilježeni *c*, 1.
zweistimmig, zweitönig, dvoglasno, 29.
zweitheiliger Takt, dvodielna mjera, 15.
zweiunddreissigstel (-Note), hitrica, 10.
Zweiunddreissigstel - Pause, hitra stanka, 11.
Zweiunddreissigstel - Triole, hitra trojnica, 10.
Zweiviertel-Takt, dvočetvrtinska mjera 10, 15.
Zweizweitel-Takt, dvopolovna mjera, 15.
Zwischenraum, praznina, 3.
Zwischensatz, medjustavak, 33.
Zwischenschlag, medjuraz, 18.
Zwischenspiel, lat. Interludium, zapremica, 30, 31.
Zwölfachtel-Takt, dvanaestosminska mjera, 15.